

Leksikalsk variasjon i persisk

En undersøkelse av det
vokabularet i moderne
standard afghansk persisk
(dari) som skiller seg fra
moderne standard iransk
persisk (farsi)

Christoffer Peder-Ellefsen

Høst 2007

Masteroppgave i persisk
(Per 4590)

Program for asiatiske og
afrikanske studier

Institutt for kulturstudier og
orientalske språk

Det humanistiske fakultet

Universitetet i Oslo

Forsideillustrasjon:

Persiske tekster kan utgjøre de vakreste kunstverk med sine rike illustrasjoner. Når jeg kom over denne miniatyren av *Goštāsp*s kamp med ulven, falt jeg for fristelsen til å forskjønne min ellers så overveldende sort-hvite tekst med et utsnitt av den.

Miniatyren heter ”*Goštāsp* dreper en ulv” og er laget mellom 1605 og 1608 for å illustrere en scene fra diktverket ’Kongeboken’ (*Šāhnāme*). Kongeboken er skrevet rundt tusentallet av Ferdousi, og er en del av den klassisk persiske litteraturen som er alle persisktalendes felles arv.

Bildet er hentet fra side 53 i ”Verdenskunsten fra fortid til nåtid”, norsk utgave ved Lars Rostrup Bøyesen, gitt ut i 1972 på A-Forlag AS, Oslo.

Sammendrag

Persisk er en fortsettelse av mellompersisk og oppsto rundt 800-tallet e.Kr. I noen hundreår var persisk dannelses- og elitespråk i store områder fra Balkan til Bangladesh, og persisk diktning fra 9. til 15. årh. har en egen plass i litteraturhistorien. I dag er persisk offisielt språk med de navnene "dari" i Afghanistan, "farsi" i Iran og "tadsjikisk" i Tadsjikistan og tales av ca. 100 millioner mennesker hvorav kanskje halvparten har det som morsmål.

Dari, farsi og tadsjiki er i stor grad gjensidig forståelige, ikke ulikt forholdet mellom norsk, dansk og svensk. Denne oppgaven handler imidlertid om vokabularforskjellen mellom dari og farsi. Den belyses ved en undersøkelse av ord som finnes i dari, men som ikke brukes i farsi eller eventuelt brukes på andre måter (bl.a. i andre betydninger).

Ordene er undersøkt mht. til 1) opphav 2) tilhørighet til ordklasse (substantivene er også delt inn semantisk) og 3) "status", dvs. hvorvidt de brukes i farsi (og i så fall på hvilken måte) eller ikke.

Det viktigste resultatet av denne undersøkelsen er kanskje å ha vist at det er flere persiske arveord som skiller dari fra farsi enn nyindiske ord. Hittil har man antatt at flertallet av slike ord var av nyindisk opprinnelse. Litt under halvparten av de persiske og arabiske ordene i materialet finner vi igjen i farsi (i andre betydninger etc.), de andre lånordene i materialet finner vi ikke igjen i farsi i samme grad. Ingen av de 130 lånordene i materialet er påvist å være lånt fra Afghanistans mange mindre og lokale språk. Opphavsspråkene fordeler seg ujevnt på semantiske felt substantivene er delt inn i. For eksempel er det mange nyindiske ord blant yrkesbetegnelser og mange persiske ord blant slektskapsbetegnelsene. I noen grad er årsaken til slik variasjon forklart. Oppgaven viser også at ordklasse og semantisk felt er nyttige analytiske kategorier for å beskrive hvor godt dari- og farsitalende forstår hverandre.

Resultatene bidrar til å forstå én side ved forholdet mellom dari og farsi som er lite undersøkt, nemlig i hvor stor grad de har felles ordforråd og hva som er grunnen til at det fins mange ord i dari som enten ikke brukes i farsi eller brukes i farsi på en annen måte (for eksempel med en annen betydning). Resultatene bidrar dermed til fagets forståelse av forholdet mellom dari og farsi, og kan være til nytte ved opplæring i farsi og dari. Basert på resultatene er forslag til ytterligere forskning for å belyse problemstillingen fremmet.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	i
Innholdsfortegnelse	iii
Oversikt over tabeller	v
Forord.....	1
Ordforklaringer og forkortelser	2
Transkripsjon.....	3
Kapittel 1: Innledning	5
1.1 Språkhistorisk utgangspunkt for problemstillingen.....	5
1.2 Problemstilling	7
1.3 Problemstillingens aktualitet.....	7
1.4 Oppgavens struktur	10
Kapittel 2: Problemstillingen i lys av faglitteraturen	12
2.1 Opphav	12
2.2 Semantisk felt	14
2.3 Status.....	16
Kapittel 3: Undersøkelsens metode	17
3.1 Utvelgelsen av materialet	17
3.1.1 Ordbøker.....	17
3.1.2 Lister over dariord.....	19
3.1.3 Feilkilder og svakheter ved metoden	20
3.2 Sortering og merking av materialet.....	22
3.2.1 Ordklasse og semantiske felt.....	22
3.2.2 Transkripsjon	24
3.2.3 Opphav	25
3.2.4 Betydning og farsiekvivalent	27
3.2.5 Status	27
3.3 Metode for analyse.....	28
Kapittel 4: Presentasjon av materialet, 198 ordpar	30
4.1 Substantiver, delt inn i åtte semantisk felt.....	30
4.1.1 Semantisk felt 1: Abstrakter	30
4.1.2 Semantisk felt 2: Bygninger.....	33
4.1.3 Semantisk felt 3: Inventar.....	35

4.1.4 Semantisk felt 4: Klær og fottøy	38
4.1.5 Semantisk felt 5: Mat (råvarer)	40
4.1.6 Semantisk felt 6: Militæret	43
4.1.7 Semantisk felt 7: Slekt og familie	46
4.1.8 Semantisk felt 8: Yrker	49
4.2 Adjektiver	52
4.3 Verb	55
4.4 Oppsummering og noen bemerkninger	58
Kapittel 5: Analyse av materialet	60
5.1 Trekk ved materialet og forsøk på generaliseringer	60
5.1.1 Opphavsspråkenes kvantitative bidrag	61
5.1.1.1 Opphavsspråkenes kvantitative bidrag til materialet som helhet	61
5.1.1.2 Opphavsspråkenes kvantitative bidrag til ordklassene	64
5.1.1.3 Opphavsspråkenes kvantitative bidrag til substantivenes semantiske felt	64
5.1.1.4 Oppsummering av underkapitlet om språkenes kvantitative bidrag (5.1.1)	67
5.1.2 Ordenes status	67
5.1.2.1 Opphavsspråkenes ords forekomst i farsi	67
5.1.2.2 Ordene i farsi fordelt på opphavsspråk og status	69
5.1.2.3 Ordenes status per ordklasse	71
5.1.2.4 Ordenes status per semantisk felt	72
5.1.2.5 Frekvensforskjell	73
5.1.2.6 Oppsummering av underkapittelet om ordenes status (5.1.2)	74
5.2 Ytterligere undersøkelser	74
Kapittel 6: Konklusjon	77
Litteraturliste	79
Appendiks: Materialet ordnet alfabetisk	85

Oversikt over tabeller

Tabellnumrene refererer til kapittel og underkapittel tabellen står i. Ved flere tabeller i et underkapittel skilles de ad med bokstaver.

Tabell 3.2.3a: Fonetiske tilpasninger i pashtoord til dari i det foreliggende materialet.....	26
Tabell 3.2.3b: Fonetiske tilpasninger i hindiord til dari i det foreliggende materialet.	26
Tabell 4.1.1: Semantisk felt 1 "abstrakter" mht. opphav og status i farsi.....	32
Tabell 4.1.2: Semantisk felt 2 "bygninger" mht. opphav og status i farsi.....	35
Tabell 4.1.3: Semantisk felt 3 "inventar" mht. opphav og status i farsi.....	37
Tabell 4.1.4: Semantisk felt 4 "klær og fottøy" mht. opphav og status i farsi.....	40
Tabell 4.1.5: Semantisk felt 5 "mat (råvarer)" mht. opphav og status i farsi.	42
Tabell 4.1.6: Semantisk felt 6 "militæret" mht. opphav og status i farsi.	45
Tabell 4.1.7: Semantisk felt 7 "slekt og familie" mht. opphav og status i farsi.....	49
Tabell 4.1.8: Semantisk felt 8 "yrker" mht. opphav og status i farsi.	52
Tabell 4.2: Adjektivene mht. opphav og status i farsi.....	54
Tabell 4.3: Verbene mht. opphav og status i farsi.	57
Tabell 4.4: Hele materialet fordelt på opphav, ordklasse og status.....	58
Tabell 5.1.1.1: Opphavspråks kvantitative bidrag til hele materialet	61
Tabell 5.1.1.2: Opphavsspråkenes bidrag sortert etter ordklasser	64
Tabell 5.1.1.3 Antall ord per språk blant substantivenes semantiske felt	65
Tabell 5.1.2.1: Forekomst av materialets ord i farsi, fordelt på språk.	68
Tabell 5.1.2.2a: Forekomst av materialets ord i farsi, fordelt på språk og type status	69
Tabell 5.1.2.2b: Ord fra persisk fordelt på status, ordklasse og substantivenes sem. felt.	71
Tabell 5.1.2.3a: Materialets ords forekomst i farsi fordelt på ordklasse	71
Tabell 5.1.2.3b: Ordenes status per ordklasse	72
Tabell 5.1.2.4: Status i farsi per semantisk felt.....	73

Forord

Takk til

Finn Thiesen for å ha veiledet oppgaven. Hans anbefalinger av referanselitteratur og tolkninger av konkrete deler av materialet i oppgaven har bidratt mye til oppgavens metode og resultater, og også gjort utbyttet av arbeidet mer givende for meg personlig.

Even Hovdhaugen for å ha vært entusiastisk uoffisiell biveileder, med stor betydning for oppgavens form og min motivasjon. Evens helhetssyn kombinert med Finns sans for og kunnskap om detaljene, har vært bra.

Hamze Vā'eẓī, som velvillig lånte meg mye materiale både om og på dari. Uten det ville denne oppgaven ha sett annerledes ut.

Shahla Soltani for mye hjelp med lesing av afghanske tekster.

Janne Bondi Johannessen for på kort varsel å ha lest et utkast og bidratt med nyttige kommentarer til oppgaven.

Jan Erik Skretteberg for å ha oversatt en viktig tekst for meg fra russisk.

Natalia Vassilieva for tålmodig å ha formidlet per sms oversettelsen av de russiske ordene jeg ikke fant i Berkovs "Russisk-norsk ordbok".

Karin Ellefsen for å ha tatt jobben med språkvasken av manus.

Bo Utas for innspill tidlig i prosessen.

Sepehr Habibi for å ha vist meg en nyttig ordbok (Neghat, 1993) og diskutert materialet i lys av sin erfaring som tolk.

Amund Bjørnsnøs for hjelp til å skrive tegn særegne for pashto og transkripsjonstegn.

Charlotte Peder-Ellefsen for støtte, tålmodighet og kommentarer til utkast.

Ordforklaringer og forkortelser

SPRÅK

Dari	Standard afghansk persisk i moderne tid, altså etter at språkplanlegging og nasjonale krefter tok til å virke på afghansk persisk i begynnelsen av det 20. århundre. (På persisk anvendes "dari" også i betydningene (ny)persisk, farsi, klassisk persisk og tidlig klassisk persisk.)
Farsi	Standard iransk persisk i moderne tid, dvs. etter at språkplanlegging og nasjonale krefter tok til å virke på iransk persisk fra begynnelsen av det 20. århundre.
Afghansk persisk	Standard persisk i Afghanistan fra den tid klassisk persisk i Afghanistan og Iran begynte å divergere (anslagsvis 1500) til i dag. Inkluderer "dari".
Iransk persisk	Standard persisk i Iran fra den tid klassisk persisk i Afghanistan og Iran begynte å divergere (anslagsvis 1500) til i dag. Inkluderer "farsi".
Klassisk persisk	Standard persisk fra 900-tallet til ca. 1500.
Persisk	Nypersisk; dvs. persisk fra 7.-8. århundre og frem til i dag. Inkluderer "klassisk persisk", "afghansk persisk", "iransk persisk", "dari" og "farsi".
Nyindisk	Referer bl.a. til, og her mest relevant, hindi, urdu, panjabi, hindko, sindhi.

VERKER

<i>Afjānī-nawīs</i> 1957	" <i>Afjān-qāmūs</i> ", trebinds persisk-persisk-pashto ordbok (ordene er forklart/definert på persisk og så oversatt til pashto).
<i>Afjānī-nawīs</i> 1961	" <i>Lūqāt-e āmiāna-ye fārsī-ye afjānestān</i> ", ordbok over hverdagsspråket i afghansk persisk.
Anvari 2002	" <i>Farhang-e bozorg-e soxan</i> ", åttebinds farsiordbok, redigert av Hassan Anvari.
Anvari 2003	" <i>Farhang-e fešorde-ye soxan</i> ", tobindsutgaven av Anvari 2002, gitt ut 2003.
Aslanov	" <i>Afgansko-russkij slovar</i> ", pashto-russisk ordbok fra 1966.
Doerfer	" <i>Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen</i> ", 1963-1975.
Farhadi	" <i>The spoken Dari of Afghanistan : a grammar of Kāboli Dari compared to the literary language</i> ", 1975.
Kiseleva	" <i>Dari-russkij slovar</i> ", dari-russisk ordbok fra 1986.
McGregor	" <i>The Oxford Hindi-English Dictionary</i> ", 1993.
<i>Moʻīn</i>	" <i>Farhang-e fārsī (motavasset)</i> ", persisk ordbok i seks bind gitt ut i Iran, 12. opplag, 1998 (opprinnelig gitt ut mellom 1963 og 1973).
Neghat	" <i>Dari-English Dictionary</i> ", fra 1993.
Platts	" <i>A Dictionary of Urdū, classical Hindī, and English</i> ", 1997 (førsteutgave 1884)
<i>Ṣadrī-afšār</i>	" <i>Farhang-e fārsī-ye emrūz</i> ", persisk ordbok, tredje utgave, 1998 (førsteutgave 1990).

Transkripsjon

Konsonanter i persisk, pashto og urdu transkriberes som vist under. Bokstaver som bare fins i ett av språkene er merket.

ء	‘	ڈ	ḍ (urdu)	ع	‘
ب	b	ذ	ẓ	غ	ğ
پ	p	ر	r	ف	f
ت	t	ړ	ṛ (pashto)	ق	q
ټ	ṭ (pashto)	ڑ	ṛ (urdu)	ک	k
ٹ	ṭ (urdu)	ز	z	گ	g
ث	s	ژ	ž	ل	l
ج	j	چ	č (pashto)	م	m
چ	c	س	s	ن	n
خ	ǰ (pashto)	ش	š	ښ	ɳ (pashto)
ځ	č (pashto)	ښ	ɳ (pashto)	و	w, v
ح	ḥ	ص	ṣ	ه	h
خ	x	ض	ẓ	ی	y
د	d	ط	ṭ		
ډ	ḍ (pashto)	ظ	ẓ		

Vāv (و) transkriberes w i dari og v i farsi. I farsi brukes dessuten w til å transkribere det stumme vāv etter x som i *xwāhar* 'søster'.

Vokal- og diftongsystemet i klassisk persisk, pashto og urdu-hindi kan fremstilles slik: *a, ā, i, ī, u, ū, ō, ē, ai, au, -a* (final *a*). Pashto har også *ə* og *əi*.

I dari og farsi har vokalene og diftongene endret seg som følger: I både dari og farsi har kort *i* og *u* blitt henholdsvis *e* og *o*. I farsi har også lang *ē* og *ō* sammenfalt med henholdsvis *ī* og *ū*, diftongene *ai* og *au* er blitt henholdsvis *ei* og *ou*, og final *-a* er blitt *-e*. Rekken av vokalene og diftongene i dari og farsi blir dermed slik: Dari; *a, e, o, ā, ī, ē, ū, ō, ai, au, -a*. Farsi; *a, e, o, ā, ī, ū, ei, ou, -e*.

Transkripsjonen av vokalene og diftongene i klassisk persisk, dari, farsi, pashto og urdu-hindi kan oppsummeres slik:

ā	ā	ا	-a/-e, -ə	ی	ē (pashto)
ا	a, i/e, u/o, ə	ی	ī, ē, ai/ei	ی	əi
و	ū, ō, o, au/ou				

Vāv (و) er kort *o* i en del fremmedord i farsi, samt i utlyd i enkelte ord som *دو* *do* 'to' og *تو* *to* 'du'. Ye (ی) transkriberes som kort *i* foran lange vokaler (*ā, ū, ō, ī, ē* og *y*, som i *miān* og i

endelsen *-iyat*). Urdu-hindi har også nasaliserte vokaler, men de trenger ikke noe utarbeidet transkripsjonssystem i denne undersøkelsen.

Transkripsjonene står med kursiv i løpende tekst, ellers (bl.a. i tabeller) i normal.

Eksisterende norske ordformer er brukt framfor å transkribere: "Pashto" ikke *paštū*, "dari" ikke *darī* o.a.

Noen av navnene på forfattere og redaktører i "Ordforklaringer og forkortelser" har jeg gitt en norsk språkdrakt framfor å transkribere dem ("Anvari" ikke *Anvarī*). *Moʿīn* og *Afġānī-nawīs* skriver jeg transkribert. Grunnen er at førstnevnte av og til gjengis "Moin" som er en dårlig gjengivelse fordi de to vokalene i midten ser ut som en diftong. *Afġānī-nawīs* transkriberes på så mange måter at ingen kan sies å være standard; Afghani-Navis (Bibsys), Afghani Naweas (på omslaget av *Afġānī-nawīs* 1957 første og tredje bind), Afghani-nauees (på omslaget av *Afġānī-nawīs* 1957 andre bind).

Transkripsjonen er skrevet med tastatuoppsettet Yanqut som er lagt inn på alle maskiner ved IKOS. Fonten gentium er valgt fordi den er anbefalt ved bruk av Yanqut til tekstbehandling.¹

Av andre tekstkonvensjoner nevnes det at oversettelser er satt mellom enkle anførselstegn og at orddeling er brukt i ord som er så lange at det går ut over lesbarheten, særlig av hensyn til dem som ikke er kjent med persisk. Derfor er ord med ca. fire stavelser eller mer (som *pedar-kalān* 'bestefar') blitt delt.

¹ <http://www.hf.uio.no/ikos/studier/fag/arabisk/Yanqut/1-Fonter.pdf>

Kapittel 1: Innledning

1.1 Språkhistorisk utgangspunkt for problemstillingen

I det følgende skal jeg gi en svært kort presentasjon av bakgrunnen for dagens persisk i Afghanistan, Iran og Tadsjikistan. Dari, moderne standard afghansk persisk, er en variant av nypersisk på linje med farsi i Iran og tadsjikisk i Tadsjikistan. Nypersisk er en fortsettelse av mellompersisk som oppsto på 7-800-tallet. Dette var samtidig med den arabiske ekspansjonen i århundrene etter Muhammads virke, som hadde store konsekvenser for persisk.

En følge av ekspansjonen var at arabisk fortrenget persisk som skriftspråk. Dette kunne ha gjort persisk til et dødt språk, slik det skjedde med bl.a. fønikisk og gamleegyptisk på samme tid. Men ekspansjonen var også med på å styrke persisk som språk på den måten at den brakte persisk med seg til nye områder. I mange av disse områdene fortrenget persisk andre lokale språk.²

Da sentralmakten under abbasidene (750–945) ble svekket, begynte persisk igjen å bli brukt som skriftspråk. Det var begynnelsen på storhetstiden for den klassiske persiske litteraturen, og den varte til ca. år 1500. Standard persisk i denne perioden kalles ”klassisk persisk”. Og fordi området der persisk ble talt var større enn før, ble også klassisk persisk tilsvarende utbredt. Alt i alt var arabernes ekspansjon, som kunne ha ført til språkdød for persisk, med på å legge grunnen for storhetstiden for det klassiske persiske språket.

Klassisk persisk fikk relativt tidlig en enhetlig form,³ hvilket var med på å danne og opprettholde et kulturområde som bl.a. omfattet Afghanistan og Iran. Ut over dette kjerneområdet ble klassisk persisk også spredt som et by- og elitespråk i et mye større område fra Bosporusstredet til Bengal, hvor det var kultur-, dannelses- og hoffspråk i flere hundre år. I mellomtiden gikk den persiskspråklige enheten i oppløsning.

Fra og med ca 1500-tallet begynner persisk i Afghanistan og Iran å utvikle seg forskjellig.⁴ Variantene som oppstår kan kalles ”afghansk persisk” og ”iransk persisk”.

I utgangspunktet er det vanskelig å opprettholde felles språklige standarder mellom land og over store områder. En ytterligere forklaring på at persisk ble delt i standardvarianter er at innføringen av shia-islam i Iran på 1500-tallet dannet en

² Lazard 1989, s. 263.

³ Lazard 1956, s. 117.

⁴ Thiesen (uten dato), s. 24. Ifølge Kiseleva 1974, s. 44-5, støtter Bertels og Piskov denne dateringen, mens hun selv mener skillet mellom afghansk og iransk persisk er eldre.

kulturbarriere som i noen grad isolerte Iran fra resten av det persiskspråklige området.⁵ Et annet forklarende moment er at språk med tiden i økende grad er blitt et nasjonalt anliggende, knyttet til nasjonale språklige behov og nasjonal identitet. Dermed er det blitt et mål for hver nasjon å ha et språk som er felles for alle innbyggerne. Nok en faktor som splitter afghansk og iransk persisk er at de påvirkes av hovedstadsvariantene (i Afghanistan kalt *kābolī*, i Iran *tehrānī*).⁶ I sum fjerner de nasjonale variantene seg fra klassisk persisk.⁷

I dag er klassisk persisk et felles høyspråk for dari, farsi og tadsjikisk og en litterær standard for godt språk. Dette sporet etter det gamle kulturfelleskapet viser seg blant annet i at dari-, farsi- og tadsjikitalende deler den samme klassiske litteraturen.

På nittenhundretallet ble afghansk og iransk persisk knyttet tettere til sine respektive nasjoner i og med at det ble opprettet organer for språkplanlegging og omtale i landenes lover. Offisielt fikk standard persisk navnet "dari" i Afghanistan og "farsi" i Iran. Disse betydningene av dari og farsi skriver seg altså fra nyere tid.

"Dari" er opprinnelig en gammel forkortelse av *fārsī-ye darī* 'hoff-persisk' som skal forstås som "standard persisk". Den kjente klassiske persiske dikteren *Ḥāfeẓ* fra Iran omtalte for eksempel sitt språk som "*darī*". De vanligste referansene til ordet "dari" i dagens ordbøker er a) persisk (dvs. synonymt med *fārsī*) og b) klassisk persisk. Dari knyttes altså ikke spesielt til Afghanistan. Likeledes er det med farsi ("*fārsī*" betyr 'persisk'); tradisjonelt har den betegnelsen ikke mer å gjøre med Iran enn med Afghanistan.⁸ I denne undersøkelsen brukes "dari" og "farsi" i ordenes offisielle betydning og refererer til standard afghansk og iransk persisk.

De nasjonale standardene av persisk brukes i riksdekkende medier, av politikere og forfattere, i skolen, rettssalen og academia osv. Standarden forstås av alle landets innbyggere, riktignok avhengig av den enkeltes tilgang på skolegang og medier, men kan ofte være vanskelig å forstå for en som har vokst opp med en annen standard, mest på grunn av forskjeller i ordforrådet.

⁵ Thiesen (uten dato), s. 24.

⁶ Jf. Oranskij 1977, s. 127.

⁷ Lazard 1956, s. 117–8.

⁸ De offisielle betydningene er kun nevnt i én persisk enspråklig ordbok jeg vet om (*Ṣadrī-afšār*), men er hyppigere nevnt i tospråklige ordbøker (Vahman og Pedersen 2001, "Persisk – dansk ordbog", Junker og Alavi 1958, "Persisch-deutsches Wörterbuch", Kiseleva, Neghat o.a.).

1.2 Problemstilling

Tema i denne oppgaven er forholdet mellom dari og farsi med fokus på vokabularforskjellen mellom dem. Hensikten er å kartlegge den delen av ordforrådet i dari som ikke brukes i farsi (eventuelt brukes på en annen måte). Antallet slike ord er ukjent, men det må være tusenvis av dem. Til denne undersøkelsen er 198 av disse ordene valgt ut etter kriterier og metode som vil bli nærmere presentert (kapittel 3.1).

Når jeg skriver at de 198 ordene ikke brukes i farsi, mener jeg at de enten ikke fins i en bestemt standardordbok *eller* at de fins der, men har en annen betydning, er foreldet eller forekommer i en annen form. Disse forskjellene mellom dariordenes stilling i farsi kaller jeg ordenes "status". Innenfor statusbegrepet har jeg også lagt forskjell i frekvens – noen ord brukes oftere i dari enn i farsi.

De 198 dariordene er altså ord som en iransk leser enten ikke vil kjenne igjen, eller så kjenner hun dem i andre betydninger, fra eldre tekster, i andre former, eller som mindre vanlige.

Denne undersøkelsen påviser sammenhenger mellom tre variabler: 1) Dariordenes status i farsi, 2) deres opphav (pashto, arabisk etc.) og 3) deres tilhørighet til ordklasse. Substantivene er også delt inn i åtte semantiske felt.

1.3 Problemstillingens aktualitet

Begrunnelsen for valg av tema er for det første at den språklige likheten mellom dari og farsi er uavklart⁹, særlig hva angår vokabular. For det andre er det få sammenlignende akademiske studier av dari og farsi som dreier seg om vokabular, den eneste litt mer utførlige jeg vet om, er Kiseleva 1973.¹⁰ Retningen på utviklingen av forholdet mellom vokabularet i de to standardene er uviss; vi vet for eksempel ikke om de er i ferd med å nærme seg hverandre eller om de blir mer og mer ulike.

Det lingvistiske presset mellom dem går én vei; fra farsi til dari. Årsakene er bl.a. massemedia og moderne migrasjonsstrømmer. Mange afghanere har bodd i Iran eller de har vært flyktninger, jobbet og utdannet seg der. I følge *Kāzemī* er 90 % av bøkene i Afghanistan trykt i Iran.¹¹ Farsi er dessuten fastere normert og bedre beskrevet. Det støttes av et

⁹ Jf. Lazard 1989, s. 290.

¹⁰ Jeg har lett etter henvisninger til slike studier i Ahadi 2002, "New Persian language and linguistics : a selected bibliography up to 2001" hvor jeg har gått gjennom referansene på s. 217 under "dari". Ahadi 2002 refererer ikke til russiske arbeider, derfor har jeg også lett i litteraturlisten i Lazard 1989.

¹¹ *Kāzemī* 2003, s. 139.

språkråd som lager en del nyord¹², foruten at det produseres gode ordbøker. I Afghanistan drives det mindre språkplanlegging enn i Iran og den har i større grad støttet pashto (også offisielt språk) enn dari. Det fins få ordbøker for dari. Jeg vet ikke om noe som tilsier at dari påvirker farsi.

Dari påvirkes i tillegg av hovedstadsdialekten av dari (*kābolī*), og det fjerner dari fra farsi. Også lånord og språkplanlegging gjør dari mer ulikt farsi fordi dari dermed får ord fra språk som farsi låner lite fra. Mange lånord tas opp fra nyindiske språk og språkpolitikken i landet går i stor grad ut på å tilføre pashtoord i dari.

Resultatet av dette lingvistiske presset på dari og dets betydning for likheter og ulikheter mellom vokabularet i dari og farsi, er uviss.¹³ Det er ikke klart i hvilken retning vokabularet i dari utvikler seg, heller ikke hvilken fart og omfang utviklingen har.

Det er imidlertid ikke tvil om at ordforrådet i dari og farsi skiller dem: Kieffer skriver at “there is a distinct cleavage between Iranian and Afghan Persian, on whatever speech level, in vocabulary”¹⁴, og Morgenstierne hevder: “The points of difference between the Pers. of Persia and of Afghanistan are chiefly matters of phonology and vocabulary, and to a less extent of morphology.”¹⁵

Lazard deler de tre hovedstadsdialektene inn i en østlig og en vestlig gruppe. Teherandialekten tilhører den vestlige, de to andre den østlige.¹⁶ Følgelig står hovedstadsdialektene i Tadsjikistan og Afghanistan nærmere hverandre enn Teherandialekten.¹⁷ En av forskjellene mellom øst- og vestdialektene er i vokabularet. For eksempel er ordet for 'smør' *maska* i øst og *kare* i vest.¹⁸ Dette er relevant for problemstillingen fordi *kābolī* påvirker dari. Han skriver også at i tradisjonelle tekster skal vokabularet i tadsjiki og farsi være nesten identisk, mens det i mer moderne tekster er flere forskjeller.¹⁹ Dette kan man anta gjelder for forholdet mellom dari og farsi også.

¹² Det iranske språkrådet/akademiet heter *Farhangestān-e zabān-o adab-e fārsī*, det engelske navnet er “The Persian Academy”.

¹³ Jf. Lazard 1970, s. 66; 1989, s. 290.

¹⁴ Kieffer 1985, s. 505.

¹⁵ Morgenstierne 1926, s. 7. Siden han omtaler persisk i bestemt form entall tolker jeg dette som et utsagn om standard persisk i de to landene. Det han skriver om fonologien gjelder talespråket og det om vokabularet både tale- og skrivespråket.

¹⁶ Lazard 1989, s. 289.

¹⁷ Lazard 1956, s. 181, 183; 1970, s. 71.

¹⁸ Lazard 1989, s. 289.

¹⁹ Lazard 1956, s. 177.

En mer generell lingvistisk grunn til å anta at forskjellen mellom dari og farsi kan belyses gjennom en undersøkelse av vokabular er påstanden: "Ordtilfanget i et språk er stadig i endring, og det reflekterer den utenomspråklige virkeligheten som språkbrukerne til en hver tid lever i ..." ²⁰ De utenomspråklige virkelighetene som afghansk og iransk persisk har blitt og blir brukt i, og som har vært med på å forme dem, har vært ulike. Ordforrådet gjenspeiler dette.

Foruten forskjeller i vokabularet, fins det også annet som skiller dari og farsi. Selv om de synes å være av mindre betydning, vil jeg nevne noen av dem. I ortografien ser vi flere skrivemåter bl.a. fordi vokallengden ikke er helt fast (gjelder særlig fremmedord i dari). Dette henger igjen sammen med manglende normering av språket.

En annen og viktigere forskjell mellom farsi og dari ses i vokal- og konsonantsystemet (jf. Transkripsjon, s. 3). Dari har fem lange vokaler; *ā*, *ī*, *ū*, *ē* og *ō*. I farsi har disse blitt redusert til tre lange vokaler ved at *ē* er blitt *ī*, og *ō* er blitt *ū*. Final *-a* i klassisk persisk er beholdt i dari, men har blitt *-e* i farsi. Dari har to diftonger, *ai* og *au*, som i farsi er blitt *ei* og *ou*. I talt dari skilles det mellom uttalen av bokstavene *q̄ein* /*γ*/ og *qāf* /*q*/, mens den distinksjonen er borte i farsi hvor begge uttales som *q̄ein*.

Det er skrevet grammatikker for dari. ²¹ Men forskjellen i grammatikk mellom dari og farsi er ikke større enn at Farhadi henviser dem som er interesserte i daris grammatikk til verk som er skrevet med utgangspunkt i iransk persisk. ²² Pernys gjennomgang av talt dari fremstår som langt nærmere farsis grammatikk enn Farhadis beskrivelse av talemålet i Kabul. ²³

Til tross for tittelen er ikke den kjente "Higher Persian grammar for the use of the Calcutta University : showing differences between Afghan and modern Persian, with notes on rhetoric" noen kilde til å oppdage grammatiske forskjeller mellom dari og farsi. De er i alle fall ikke systematisk presentert. ²⁴

²⁰ Andreassen 2003, s. 63.

²¹ Neghat refererer til en han har skrevet i Neghat 1993 under References på s. 805; M.N. Neghat "Dastūr-e zabān-e mo'āšer-e darī", *Našriyāt-e pūhantūn-e kābol*, 1969. Også Kieseleva 1974, s. 41, refererer til denne.

²² Farhadi 1975, s. 2, refererer de som er interesserte "in comparing spoken to literate grammar" å lese Rubinchik 1971, "The modern Persian language" og Lazard 1957, "Grammaire du persan contemporain" som begge beskriver farsi. Farhadi hevder på denne måten at grammatikk for skriftlig dari ikke skiller seg (i nevneverdig grad) fra skriftlig farsi.

²³ Perny 1986.

²⁴ Egen vurdering og kritikk av Rubinchik 1971, s. 22; "D.C. Phillott's grammar ... does not draw a difference between the Persian language of Iran and that of Afghanistan [and] treats the language of classical literature and the modern language as one, thus causing confusion."

I motsetning til grammatiske ulikheter er vokabularforskjellen det en som bruker variantene vil legge merke til. I resten av kapitlet presenteres hvordan temaet er behandlet i oppgaven.

1.4 Oppgavens struktur

I kapittel 2 om faglitteraturen skal vi se at den ikke beskriver vokabularforskjellene mellom dari og farsi i særlig detalj. Derimot rommer den begrunnelse for denne undersøkelsens fokus på dariordenes opphav, status, ordklasser og (substantivenes) semantiske felt for å belyse problemstillingen.

Opphav, status, ordklasse og semantiske felt har altså en viktig plass i metoden for undersøkelsen som presenteres i kapittel 3. To- og enspråklige ordlister har vært et utgangspunkt for å finne ord som fins i dari, men ikke i farsi. Fordi måten ordlistene er lagd på ikke er kjent kan de ikke direkte tas til uttrykk for forskjeller mellom dari og farsi etter denne oppgavens definisjon som *standardspråk* (de inneholder talespråksformer, slang osv. og også feil). Derfor har jeg sjekket materialet fra ordlistene med en tospråklig ordbok jeg har betraktet som en autoritativ kilde til dari (Kiselevas "dari – russisk ordbok"). Ordlistene har fungert som "pekere" inn i ordboken til Kiseleva. Der Kiseleva har bekreftet ordet fra en ordliste har jeg undersøkt om det virkelig er ulikt farsi i henhold til en annen ordbok (Anvari 2003, enspråklig farsiordbok). Om ordet ikke står i farsiordboken, kan det brukes i denne undersøkelsen. Om det står i farsiordboken, men likevel skiller seg fra dari (ved annen betydning, at det er foreldet osv.), så er det også relevant for undersøkelsen. Slik kan jeg vurdere hvorvidt dariord skiller seg fra farsi og i så fall på hvilken måte.

Det presiseres at metoden beskriver hvordan dari skiller seg fra farsi. Ikke omvendt. Like godt som å beskrive hvordan dari skiller seg fra farsi, kunne man beskrevet hvordan farsi skiller seg fra dari. For eksempel ved å se på lånnord i farsi fra fransk (som ikke fins i dari) og studere nyord laget av Farhangestan. Men det skal jeg ikke gjøre her.

I kapittel 4 presenteres materialet av 198 dariord som skiller dari fra farsi. Inndelingen er først og fremst etter ordklasse. Substantivene er også delt inn etter semantisk felt. At adjektivene og verbene ikke deles inn på samme måte skyldes dels at det er langt færre av dem i materialet, dels at det er vanskeligere bestemme adjektiver og verb semantisk.

Dariordene er transkribert, opphav er angitt, betydningen oversatt og oversettelsesekvivalenten på farsi er nevnt.

Etter hver ordklasse oppsummeres ordene tabellarisk mht. variablene opphav og status. Lignende tabeller følger også hvert semantiske felt for substantivenes del.

I kapittel 5 analyseres de 198 dariordene. Dette er gjort ved å stille dem opp i ulike tabeller. Tabellene er laget med utgangspunkt i variablene nevnt over; opphav, status, ordklasse og, for substantivene, semantisk felt. I tabellene vises korrelasjoner mellom variablene. Interessant korrelasjon, dvs. "trekk" i materialet, er det som er vanlig og det som er uvanlig. Trekkene kommenteres, forklares så vidt mulig og knyttes til problemstillingen. Måten trekkene knyttes til problemstillingen på er ved å bruke dem som utgangspunkt for generelle påstander om hvordan ordforrådet i dari skiller seg fra det i farsi. Med utgangspunkt i 198 ord blir trekkene ganske grovt tegnet når vi ekstrapolerer dem over på hele det ordforrådet i dari som skiller seg fra farsi. Likevel avdekkes konturer som tidligere ikke har vært beskrevet i litteraturen. Nye spørsmål knyttet til problemstillingen reises. Vi ser også hvordan problemstillingen ytterligere kan belyses av andre typer undersøkelser.

Resultatene oppsummeres systematisk i konklusjonen i kapittel 6. De er av interesse for iranister, kontaktlingvister og nyttige for ikke-afghanere som vil lese dari.

For oversiktens skyld er materialet også vist i en alfabetisk liste i et appendiks.

Kapittel 2: Problemstillingen i lys av faglitteraturen

I kapittel 1 ble det vist at vokabularforskjellen mellom dari og farsi er kjent fra faglitteraturen. I dette kapitlet skal vi se hvordan faglitteraturen beskriver det darivokabularet som ikke fins i farsi.

Vi skal se at mange fester seg ved opphavet til disse ordene, og at de har blitt beskrevet med hensyn til semantiske inndelinger og ordklasse. Faglitteratur som ikke beskriver persisk, trekkes inn for å demonstrere at "semantisk felt" er en relevant analytisk kategori.

Opphav, semantisk felt, ordklasse og status er trekk ved forskjellen mellom vokabularet i dari og farsi som tas opp igjen i kapittel 3 om metode.

2.1 Opphav

Kieffer beskriver *kābolī* som tilhørende en dialektgruppe som skiller seg fra teheransk persisk bl.a. ved fortsatt bruk av mange arabiske ord og som dessuten er særpreget ved sine "indiske elementer". Videre skriver han at alle dialekter av persisk i Afghanistan har "usbekiske elementer", og at dari har lånt *nektāyī* 'slips' fra engelsk (der farsi har lånt fra fransk og tadsjiki fra russisk).²⁵

Morgenstierne er også opptatt av opphav når han beskriver vokabularforskjellen mellom dari og litterært persisk og merker seg at: "Many of the words peculiar to Afghan Persian are of Indian origin, I found only a few old Iranian words not known from literary Persian."²⁶ Dessuten sier han

*The vocabulary of Afghan Pers. has to a very small extent borr. from the old Ir. and Ind. tongues, which it has superseded, and the number of Psht. words is also negligible. ... Not a few Turki words are in common use; but the great majority of loan-words, peculiar to the Pers. of Afghanistan, are of Hindostani origin.*²⁷

Lazard skriver at en del ord som fins i dari og ikke brukes i farsi, er persiske arveord.²⁸ Igjen står opphav sentralt, der han i en beskrivelse av dari sier at moderne lån i dari hovedsakelig

²⁵ Kieffer 1985, s. 505 og 510.

²⁶ Morgenstierne 1927, s. 309.

²⁷ Morgenstierne 1926, s. 8.

²⁸ Lazard 1956, s. 183; "Leur [tadjik et kâboli] vocabulaire contient beaucoup de mots inusités ou peu usités en persan, qui appartiennent pour une grande part au plus ancien fonds." Fordi han åbenbart skriver om standarddialektene av persisk i Tadsjikistan og Afghanistan leser jeg her "kâboli" som "dari". "[P]lus anciens fonds" må bety at det dreier seg om arveord.

er fra engelsk.²⁹ Et annet sted sammenligner han lån fra vestlige språk og sier at de hovedsakelig er fra engelsk i Afghanistan, fransk og engelsk i Iran og russisk i Tadsjikistan.³⁰

Nawata nevner en gruppe ord i dari som ikke brukes i farsi og opplyser at de fleste av dem er av indisk opphav.³¹

Opphavet til dariord som skiller dari fra farsi nevnt så langt, kan summeres opp slik: Persiske arveord, arabisk, pashto, nyindisk (inkluderer "Hindostani"), tyrkisk (inkluderer usbekisk) og engelsk. Denne listen bekreftes av *Afġānī-nawīs* 1961 og Neghats lister over forkortelser de bruker for å vise opphav i sine ordbøker.³²

Farhadi bekrefter dem også i sin gjennomgang av lånord i *kābolī* (merk at det ikke er dari han skriver om), men han legger også til andre europeiske språk som russisk, fransk og portugisisk.³³ Også Kiseleva behandler russiske ord i dari.³⁴

Det er ingen grunn til å anta noe annet enn at ordene som skiller dari fra farsi kan være av alle disse opphav. Dermed er ord av alle opphav i dari, lånord som arveord, relevante for problemstillingen.

Kildene gir tynt grunnlag for å anslå hvilke opphav som bidrar mest til den gruppen av ord i dari har som ikke brukes i farsi. Men det virker rimelig å vente seg mange nyindiske, ord basert på Morgenstiernes utsagn over. En slik forventning styrkes ytterligere når Farhadi nevner at *kābolī* låner "a relatively large number" av ord fra nyindisk.³⁵

Han skriver også at *kābolī* har "numerous" gamle lånord fra pashto foruten ord fra pashto i nyere offisiell terminologi. Pashtoordene i nyere offisiell terminologi har hovedsakelig blitt introdusert siden 1938, unntaket er de militære termer som ble introdusert på 1800-tallet.³⁶ Morgenstierne mener derimot at antallet pashtoord i "Afghan Pers." er ubetydelig (jf. sitat forrige side).

Som vi så i sitatet over beskriver Morgenstierne mengden tyrkiske ord i det vokabular som skiller dari fra farsi med "not a few". Farhadi har en del eksempler på slike

²⁹ Lazard 1989, s. 290.

³⁰ Lazard 1970, s. 76-77.

³¹ Nawata 1990, s. 434.

³² *Afġānī-nawīs* 1961, unummerert/umerket side mellom side ved navn "ye" (tilsvarer vår bruk av romertallet X for å angi sidetall i forord og lignende) og s. 1. Neghat 1993, s. xxi-xxv.

³³ Farhadi 1975, s. 82, fn. 1.

³⁴ Kiseleva 1973, s. 63-64.

³⁵ Farhadi 1975, s. 78.

³⁶ Farhadi 1975, s. 76.

ord, men sier ikke noe om mengden av dem.³⁷ Lorenz hevder at kontakt med tyrkiske språk bare i liten grad har påvirket pashto.³⁸ Det er ikke klart om dette utsagnet også er beskrivende for i hvilken grad tyrkisk har påvirket dari.

Dari er også i kontakt med mange mindre språk som farsi ikke er i kontakt med. Man kunne vente at lånord også ville komme fra disse, men det er ingen spor av dem i faglitteraturen. Lorenz mener de små språkene i Afghanistan har liten innflytelse på pashto.³⁹ Det kan synes som om de heller ikke bidrar med lånord til dari. En annen forklaring kan være at forskere har mangelfull kjennskap til disse språkene og derfor ikke oppdager eventuelle lånord fra dem.

De andre opphavsspråkenes andeler i vokabularet som undersøkes, beskrives i spredte uttalelser som i beste fall gir anslag om mengden av dem. Denne mangelen på presisjon bøter denne undersøkelsen i noen grad på.

2.2 Semantisk felt

Kieffer skriver at noen av de ordene i dari som ikke brukes i farsi er ”tekniske termer”, ”dagligdagse ting” og ”navn på ting som er importert eller kommer fra andre land”.⁴⁰ Med andre ord knytter han disse ordene til visse semantiske felt. Kiseleva har sammenlignet dariord gruppevis med farsi og tadsjiki. En lesning av disse ordene gir inntrykk av at gruppene er delt opp etter ordklassene substantiv, adjektiver, adverb og verb. Videre kan substantivene se ut til å være delt inn etter semantiske kriterier som slekt, natur, tid, jordbruk osv.⁴¹

Å bruke ordklasse og semantisk felt som analyseredskaper synes å være et godt utgangspunkt for å vise trekk ved darivokabular som skiller seg fra farsi. Dette fordi lån av ord ikke skjer i et vakuum, men ved språkkontakt i konkrete situasjoner som ofte påvirker vokabularet knyttet til et semantisk felt. Winter skriver at

*It is unusual for a loan transfer to affect only isolated entities; it rather seems to be the rule that clusters of items assignable to specific semantic fields are taken over. This reflects the fact that it is not just words that are borrowed, but usually also the things, skills, and notions designated by these words in the source language, and these things, skills, or notions tend to be part of natural groups or divisible into such groups.*⁴²

³⁷ Farhadi 1975, s. 68-9.

³⁸ Lorenz 1990, s. 106.

³⁹ Lorenz 1990, s. 106, han nevner ”Pamiri, Nuristani, Ormuri, Paša’i u.a.”.

⁴⁰ Kieffer 1985, s. 505.

⁴¹ Kiseleva 1973, s. 31-39.

⁴² Winter 1992, s. 213, jf. s. 216.

Likevel fant han ingen korrelasjon mellom lånord og semantisk felt blant engelske lånord i indianerspråket Walapai.⁴³

Jf. hvordan Farhadi forklarer at det er nyindiske ord i dari:

*"During the last few centuries and because of the importance of mutual relations in various fields, a relatively large number of Indian words (or Hindi, Panjabi, Urdu, Hindkō, etc, origin) have been borrowed by [Kābolī] ... Hindustani [is] the business language of the cities of the North of the Subcontinent."*⁴⁴

Det er altså slik at situasjoner i det virkelige liv som fører til lån av ord, også påvirker hva slags ord som lånes. Det gjelder også for nyord introdusert av språkplanlegging. Kāzemī knytter lånord fra pashto i dari til militær og administrativ terminologi.⁴⁵ Perry mener lånord i Iran særlig har berørt vokabularet knyttet til utdanning, det militære, medisin og administrasjon.⁴⁶

Bortsett fra Farhadi, som skriver om kābolī, har jeg ikke sett noen knytte semantisk felt til lånord eller arveord i dari. Men Dulling er opptatt av korrelasjonen mellom opphav og semantisk felt i hazara-dialekten:

*... it is ... impossible to maintain that any given semantic class of noun, for example, makes exclusive use of words of Mongol, Turkic, or Iranian origin. This is most strikingly illustrated in the nomenclature of parts of the body, which exhibits a startling variety of linguistic origins ..."*⁴⁷

Shapiros beskrivelse av persiske lånord i hindi eksemplifiserer godt hvordan lånord kan knyttes til semantisk felt. Han skriver at vi finner disse lånordene i

*"diverse semantic spheres ranging from government and administration ..., the arts ..., agriculture and horticulture ..., household regalia ..., geography and topography ..., common descriptive adjectives ..., parts of the body ... to family members ..."*⁴⁸

På et mer teoretisk nivå har semantisk utvikling vært knyttet til semantiske felt av Akmajian, Demers og Harnish.⁴⁹ Og McMahon beskriver en form for semantisk endring hvor endringene ligner en rekke dominoeffekter som kan foregå innenfor et semantisk felt.⁵⁰

⁴³ Winter 1992, s. 222.

⁴⁴ Farhadi 1975, s. 78-79.

⁴⁵ Kāzemī 2003, s. 137.

⁴⁶ Perry 1985, bl.a. s. 304.

⁴⁷ Dulling 1973, s. 44.

⁴⁸ Shapiro 2003, s. 275.

⁴⁹ Akmajian, Demers og Harnish 1979, s. 340; "entire groups of words can undergo parallel semantic changes". De refererer til Lehrer 1974, "Semantic Fields and Lexical Structure".

⁵⁰ McMahon 1994, s. 186.

2.3 Status

Som sagt i innledningen beskriver ”status” hvorvidt dariordene brukes i farsi eller ikke. Dersom de brukes i farsi så beskriver ”status” på hvilken måte. Forskjellen mellom et dariord som ikke brukes i farsi og et som brukes i farsi, men i en annen betydning eller i en annen form etc., er altså en forskjell i ordets ”status”.

Statusene som er benyttet i denne undersøkelsen er ”brukes ikke i farsi”, ”brukes i farsi i annen betydning”, ”brukes i farsi i annen form”, ”brukes i farsi, men er foreldet” og ”brukes i farsi, men med annen frekvens”.

Underforstått er enda en status viktig for denne undersøkelsen og det er ”brukes i farsi uten noen påviselig forskjell fra bruken i dari”. Disse ordene er vanligere enn de andre, men er nettopp det som ikke undersøkes her.

”Status” (i farsi) er ikke en kategori hentet fra faglitteraturen. Denne kategorien er basert på merking av ord i en bestemt ordbok over farsi (Anvari 2003).

Rent praktisk hvordan ord er valgt ut, beskrevet, sammenstilt og analysert beskrives i kapittel 3.

Kapittel 3: Undersøkelsens metode

Vi har sett at faglitteraturen refererer til det vokabularet i dari som ikke brukes i farsi, men uten å beskrive det utførlig. I kapittel 3 vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har gått fram og hvilken metode jeg har brukt for å bidra til en mer presis og funksjonell beskrivelsen av dette vokabularet. På samme måte som i faglitteraturen dreier også min beskrivelse av disse ordene seg om hvor ordene kommer fra, altså deres opphav, hvilken ordklasse de kan knyttes til og i tillegg hvilken status ordene har i farsi. Substantivene knyttes også til semantisk felt.

I korthet går metoden ut på å bruke ordbøker som autoritative kilder til å fastslå hvilke ord som faktisk tilhører dari og hvilke som tilhører farsi. Før jeg oppsøkte ordbøkene, konsulterte jeg lister over dariord som skiller dari fra farsi. Ordene i listene var utgangspunktet for å slå opp i ordbøkene. Slik samlet jeg 198 dariord som skiller seg fra farsi.

De 198 ordene er sortert i ordklasser. Substantivene har fått undergrupper og er inndelt etter semantisk felt. Ordene er videre merket med transkripsjon, opphav og farsiekvivalent, som vist i kapittel 4.

I dette kapitlet beskrives også prinsippene for analysen som er i kapittel 5.

3.1 Utvelgelsen av materialet

3.1.1 Ordbøker

For å fastslå hva som er dari og hva som er farsi har jeg brukt ordbøker. Autoritative kilder til daris vokabular er det ikke så mange av. Mitt valg sto mellom de tre ordbøkene av *Afḡānī-nawīs* 1957, Kiseleva og Neghat. Som hovedkilde har jeg valgt bort *Afḡānī-nawīs* på grunn av dens alderstegnethet og Neghat, som er den nyeste, fordi den er lite kjent og referert til. Dermed sto jeg igjen med Kiseleva, som er den jeg har støttet meg mest på. Men både Neghat og *Afḡānī-nawīs* (begge utgaver; både 1957 og 1961) er trukket inn som supplerende kilder hver gang jeg har vært i tvil, og ved et par anledninger har jeg latt dem få siste ordet, for eksempel når Kiseleva ikke har et ord som åpenbart fins i dari (for eksempel *nanū* 'ektemanns søster') eller Kiseleva tar feil (som hennes utlegning av betydningen til *dēgar* 'sen ettermiddag').

Av forordet i Kiseleva går det fram at ordbokens ca. 21 000 ord beskriver afghansk persisk på en måte som er i overensstemmelse med det "dari" betyr i denne oppgaven.⁵¹

Jeg har lest ca. 1000 av disse ordene i Kiseleva ved hjelp av russisk–norsk ordbok.⁵² Kriteriene for mitt utvalg av de 1000 ordene beskrives i 3.1.2.

Neghat rommer omtrent like mange ord. Det er en forholdsvis lite kjent ordbok, men den har fungert godt til mitt bruk. Den har etymologiske opplysninger som jeg har kunnet sammenligne med det jeg har funnet ut på andre måter (se under). Den fremstår som mindre akademisk enn Kiseleva.⁵³

Valget av kilde til farsi falt på Anvari, 2003-utgaven fordi det er den nyeste og den mest omfattende ordbok for farsi. Anvari 2003 er tobindsutgaven og en forkortet utgave av åttebindsutgaven, Anvari 2002. Av forordet i Anvari 2002 går det fram at boken er en kilde til "farsi" i denne undersøkelsens betydning.⁵⁴ I tobindsutgavens forord står det at den rommer alle moderne og eldre ord i farsi, med unntak av noen svært sjeldne ord. Tittelen inneholder betegnelsen *fešorde* 'forkortet', fordi tekstbelegg (som fins i Anvari 2002) er tatt ut. Avledningsord som alle iranere forutsetningsvis forstår, er heller ikke tatt med.⁵⁵ De omfatter noen slektsord, brukt i semantisk felt 7, antagelig fordi ordene som de er sammensatt av, og måten de er satt sammen på er så vanlige at de regnes for selvforklarende. I slike tilfeller har jeg stort sett brukt Anvari 2002 for å bekrefte farsiekvivalenten.

Begge ordbøkene inneholder også vokabular som ikke hører inn under verken dari eller farsi, slik begrepene brukes i denne undersøkelsen. Det fremgår videre i begge verkenes forord at slike ord er merket med forkortelser for talespråk, barnespråk, foreldet, dialekt osv. Slik merkede ord i Kiseleva har jeg ikke inkludert i materialet. Denne type merking av ord i Anvari er utgangspunktet mitt for å beskrive dariordets status i farsi. Verken forordet i Anvari (2002 og 2003) eller Kiseleva angir kriteriene for hvordan ord er valgt ut og merket.

⁵¹ Forordet ble oversatt for meg av Jan Erik Skretteberg.

⁵² Berkov 1987.

⁵³ Den gjør ikke rede for transkripsjonensystemet som benyttes. Transkripsjonen er ikke reversibel og, etter min mening, forvirrende i sin måte å angi vokaler og diftonger på (men jeg har ikke undersøkt om den er konsekvent). Verbene ser ut til å være ført opp under presensstammen (*āmadan* står under *āy*, *goftan* under *gūy* etc.) hvilket er så originalt at det kanskje er uhensiktsmessig.

⁵⁴ Anvari 2002, innledningen s. 23 og 24.

⁵⁵ Anvari 2003, s. 11.

3.1.2 Lister over dariord

Materialet som presenteres i kapittel 4 består altså av ord som fins i Kiseleva som ikke brukes i farsi i henhold til Anvari (eventuelt brukes på en annen måte; i en annen betydning osv.). Som nevnt er utgangspunktet når jeg konsulterer ord i Kiseleva, lister over dariord som ikke brukes i farsi.

Disse listene kan deles inn i grupper etter hvor mye jeg har brukt dem og til hva. Ordliste gruppe 1 brukte jeg mye i starten av samlingen av materialet. Jeg leste disse listene systematisk og skaffet meg oversikt over hvordan ordene i dem kunne deles inn med hensyn til ordklasse og semantisk felt. På denne bakgrunnen lagde jeg mine egne, nye lister over ord, sortert etter ordklasse og semantisk felt. Om jeg trengte flere ord knyttet til spesifikke ordklasser og/eller semantiske felt brukte jeg materialet i gruppe 2.

ORDLISTE GRUPPE 1

<i>Kāẓemī</i> , 2003	Har ca. 800 dariord som skiller seg fra farsi med farsiekvivalent oppgitt.
<i>Vāʿeẓī</i> , 1994, 1996a, 1996b og 1998	Fortellinger fra Afghanistan gitt ut i Iran. Inneholder dari-farsi ordliste med til sammen ca. 300 dariord.
Wikipedia ⁵⁶	Listen er blitt oppdatert og utvidet siden jeg skrev den ut og brukte den (19.02.2007). Da inneholdt den ca. 400 dariord med farsiekvivalenter.

ORDLISTE GRUPPE 2

<i>Ārezū</i> , 2001	Bok om en afghansk dikter. Inneholder en dari-farsi ordliste med ca. 180 ord.
Awde, 2002	Dari-engelsk ordbok i lommeformat.
Bogdanov, 1930	Beskrivelse av <i>kābolī</i> med en ganske omfattende ordliste over <i>kābolī</i> -ord.
CAS (uten dato)	Lærebok i dari utgitt av Center for Afghanistan Studies på the University of Nebraska at Omaha.
Farhadi, 1975	Særlig oversikten over slektskapsbetegnelser, s. 254–6.
<i>Mohammadī</i> , 1998	Afghanske historier utgitt i Iran med en dari-farsi ordliste på ca. 70 ord.
Nawata, 1990	Lærebok i dari. Av spesiell interesse fordi det er den eneste introduksjon til dari jeg har funnet som hovedsakelig befatter seg med skrevet dari.
Ostrovskij, 1994	Lærebok i dari. Inneholder tekster med dialoger.

⁵⁶

http://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%88%D8%A7%DA%98%D9%87_%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87_%D9%81%D8%A7%D8%B1%D8%B3%DB%8C_%D8%AF%D8%B1%DB%8C (siste lesedato 05.11.07).

Perny, 1986	Grammatikk og ordliste over talt dari.
Raonaq, 1989	Lærebok i dari.
<i>Šadrī-afšār</i> , 1998 (3. utgave)	Særlig oversikten over slektskapsbetegnelser, s. 840.
Wahab, 2004	Lærebok i dari med ordliste.
Wilson, 1960	Lærebok i dari med tematiserte ordlister. Brukte særlig den som rommer slektskapstermer (s. 42-47).

Bruken av lister over ord som ”pekere” inn i Kiseleva ble valgt som metode etter å ha vurdert andre. Av metoder jeg valgte bort kan følgende nevnes: Hvis jeg hadde lest daritekster ved hjelp av Anvaris ordbok, kunne jeg ha slått opp i Kiseleva hver gang jeg ikke fant et ord i Anvari. Det har jeg ikke gjort, for det tar for lang tid, og det er vanskelig å styre hva slags ord man finner. En annen metode kunne være å lese Kiseleva ord for ord og deretter sammenligne med Anvari. Det hadde jeg kanskje gjort om jeg kunne russisk. Muligens kan man også innvende her at det ville ha gitt Kiselevas utvalg for mye å si for hvordan forskjellen mellom dari og farsi fremstår. Om jeg hadde vært sikker på at Neghat er en god nok ordbok, kunne jeg ha lest ham på denne måten.

3.1.3 Feilkilder og svakheter ved metoden

Måten jeg har gått fram for å fastslå og beskrive forskjeller mellom dari og farsi er beskrevet over. Metoden har noen feilkilder og svakheter som virker inn på i hvilken grad vi kan anta at mitt materiale er representativt for helheten av det dariordforrådet som skiller seg fra farsi.

Måten det er slått fast at ord er ulike i dari og farsi, og på hvilken måte de er forskjellige, knytter seg til måten dariordene beskrives i Kiseleva, og hvordan den beskrivelsen er i forhold til den av farsiorde i Anvari.

Til denne metoden kan det innvendes at ordbøker kun beskriver deler av helheten av vokabular i språk. Anvari 2003 og Kiselevas metodiske svakheter og hvordan det preger innholdet er ikke kjent. Måten utvalget av ord er gjort på står det noe om i forordene, men ikke i den grad at det kan brukes til å vurdere hvordan det preger mitt materiale. I den grad forordene beskriver metoden bak tillagingen av ordbøkene, vet vi heller ikke om den er fulgt i praksis.

Det står heller ingenting i de to ordbøkene om hvilke kriterier som ligger til grunn for å merke ord som ”foreldet”, ”talespråk” osv. Videre kan vi ikke vite hvordan betydningene av ord er bestemt. Med andre ordbøker ville materialet blitt et, i alle fall litt, annet, etter som ulike ordbøker inkluderer ulike ord, men ikke bare det, de gir ulike

beskrivelser og forklaringer til de samme ordene. I hvilken grad, og om det i det hele tatt ville hatt betydning for de konklusjoner som trekkes av denne undersøkelsen, kan vi ikke vite noe om.

Et eksempel på at andre anerkjente farsiordbøker ville gitt andre resultater, er at dariordet *cēcakī* 'kopparrret' ikke står i Anvari, men er nevnt i *Enṣāfpour* 1999 (i sin opprinnelige betydning i tyrkisk, 'liten blomst'). Etter Anvari "brukes ikke" dette ordet i farsi; etter *Enṣāfpour* fins det i farsi, men i en "annen betydning".

For flere av dariordene som ikke står i Anvari, gjelder det at jeg har funnet dem i andre farsiordbøker. Det er også bakgrunnen for at jeg unngår uttrykket "fins ikke i farsi"; det er for kategorisk. Jeg har riktignok ikke sjekket alle ordene, men mange av de ordene som beskrives som "brukes ikke" i farsi, fins helt sikkert i andre anerkjente ordbøker over farsi, som *Moʿīn*, *Ṣadrī-afšār* og *Enṣāfpour* 1999.

En annen feilkilde knytter seg til de tre ordene i materialet som er inkludert på bakgrunn av at de har en annen frekvens i farsi (jf. 3.2.5 Status). Dette gjelder *xord* 'liten', *kalān* 'stor' og *mānda* 'sliten'. Påstanden i undersøkelsen er at de er mer vanlige i dari enn i farsi. Denne påstanden har ikke belegg i ordbøkene. Både i Kiseleva og Anvari fins alle de tre ordene og det som her benevnes som deres farsiekvivalenter.

Måten jeg begrunner påstanden om at for eksempel *xord* er vanligere i dari enn farsiekvivalenten *kūcek* og at denne siste er vanligere enn *xord* i farsi, er som følger: *Xord* har lav frekvens i et farsikorpus som også viser at *kūcek* er mye vanligere.⁵⁷ Det gjør at vi vet at *kūcek* er vanligere enn *xord* i farsi. Derimot har jeg ingen kilder til dariords frekvens som viser at *xord* er vanligere enn *kūcek* i dari. Belegget mitt for å påstå at de tre ordene er mer frekvente i dari enn i farsi er egen, usystematisk observasjon.

Avslutningsvis kan man si at materialet i noen grad beskriver dari og farsi i henhold til Kiseleva og Anvari (med unntak av de tre ordene nevnt i avsnittet over). Men heller ikke dette er sikkert, i og med at metoden ikke undersøker forskjellene mellom dari og farsi i de to ordbøkene. En slik undersøkelse ville kreve enten å lese utvalgte utsnitt av dem systematisk eller å lese hele Kiseleva. Til denne undersøkelsen har jeg lest ca. 1000 av de 21000 ord Kiseleva rommer, ord som er valgt ut etter innholdet i lister, som nevnt over.

Kiseleva er i tillegg lest ved hjelp av nok en (russisk-norsk) ordbok, noe som øker usikkerheten om ordenes betydning.

⁵⁷ *Hassanī* 2005.

Ideelt sett, fra et forskningssynspunkt, burde metoden vært utvidet. Gitt en annen og større tidsramme kunne undersøkelsen omfattet et tekstkorpus for dari og et for farsi. Med korpusene kunne ord som skiller dari fra farsi vært funnet (og med slike korpus kunne man også sett på ord i farsi som skiller seg fra dari). Kontroll av resultatene burde gjøres med informanter.

Feilkildene til tross byr materialet likevel på interessante funn. Generaliserbarheten er usikker, men forsøk på å si noe generelt om vokabularforskjellene mellom dari og farsi blir gjort. Basert på materialet formuleres også antagelser og forskningsspørsmål.

3.2 Sortering og merking av materialet

3.2.1 Ordklasse og semantiske felt

Materialet er sortert etter ordklasser. I listene over ord jeg leste for å finne ord jeg ville slå opp i Kiseleva (se oversikt under 3.1.2), noterte jeg mulige ordklasser. Når det gjaldt substantivene, som det er flest forekomster av, noterte jeg også semantiske felt som ordene kunne sorteres under. Deretter laget jeg nye lister over ordene, da sortert etter ordklasse og mulig semantisk felt. Jeg fikk ca. 30 slike lister. Navnene på de semantiske inndelingene har endret seg mange ganger og er blitt til med utgangspunkt i ordene. I materialet er det flest substantiver og langt færre verb og adjektiv. Verb og adjektiv er ikke delt inn i semantiske felt slik substantivene er. Det er for det første fordi det er få av dem, for det andre fordi verb og adjektiv vanskeligere lar seg inndeles semantisk enn substantiv.

De nye ordklassebaserte listene jeg lagde var av ulik lengde. Ordene i de lengste listene sjekket jeg mot Kiseleva. Mange av ordene kunne ikke brukes til undersøkelsen fordi de ikke står i Kiseleva, eller fordi de er merket som tilhørende dagligtalen. Grunnen til at mange av ordene ikke står i Kiseleva, er ikke undersøkt. Om det er fordi listene speiler et annet segment av ordforrådet i dari enn Kiseleva gjør, eller fordi Kiseleva har spesielle begrensninger (for eksempel knyttet til alder, omfang, utvalg), vet jeg ikke, men jeg antar at det er en kombinasjon.

Gjenværende ord ble sjekket mot Anvari. Om de er nevnt der i samme betydning (og ikke merket som "foreldet" osv.) kan jeg ikke bruke dem. Alt i alt forsvant kanskje tre fjerdedeler av utvalget fra ordlistene ved denne silingen gjennom Kiseleva og Anvari.

Jeg vurderte det slik at om jeg satt igjen med over femten ord fra en ordliste kunne jeg bruke listen. Når jeg hadde gjort meg opp en mening om hvilke ordklasser og, for substantivene, semantiske felt jeg ville velge å bruke, kunne jeg lete etter flere ord til dem.

Med et antall av femten ord mener jeg å ha tilstrekkelig underlag for å kunne fange opp visse trekk knyttet til ordklassen (og det semantiske feltet hva angår substantiver).

Begrensningen i tid tilsa at antall ord i hver liste ikke burde overstige ca. 20 ord.

Å ha samme antall ord i hver ordklasse (eller hvert semantisk felt) har ikke vært noe mål fordi det uansett ikke er hensiktsmessig å sammenligne for eksempel antall arabiske ord i forskjellige ordklasser eller semantiske felt for deretter å trekke slutninger basert på presise tallverdier. Med et så pass lite materiale som jeg har samlet, er det kun de aller tydeligste forskjeller og tendenser som kan brukes til å trekke slutninger av.

Ordene i de semantiske feltene er selvsagt ikke uttømmende for alle de ordene som fins på dari innenfor samme betydningsområde. De semantiske feltene er ikke lukkede ordgrupper, selv om militære uttrykk (semantisk felt 6) og slektskapsterminologi (semantisk felt 7) kanskje kan kalles halv-lukkede.

Antall ordklasser og semantiske felt ble bestemt av tiden jeg hadde til rådighet. Typen ordklasser og semantiske felt er mye bestemt av hvilke ord jeg fikk nok av (ca. 15–20 ord, se over). Jeg har ikke valgt bort noen ordklasser; jeg fant tre ordklasser med nok ord til å jobbe med (substantiv, adjektiv og verb). Blant semantiske felt har jeg i noen grad kunnet velge. Valgene mine har vært styrt av forskjellige hensyn.

Jeg inkluderte militære termer for å få med ord fremmet av språkplanlegging. Derimot valgte jeg ikke å bruke tid på å ferdigstille en liste over substantiver knyttet til utdanning, fordi den ville åpenbart vise mye av det samme som militære termer gjør; begge har på grunn av språkplanlegging mange pashtoord. Jeg valgte bort et potensielt semantisk felt "navn på matretter", fordi der var det vanskelig å finne ekvivalenter på farsi.

Fordi lånnord tas opp ulikt i ulike ordklasser, ønsket jeg en variasjon av ordklasser. Vanlige substantiver lånes lettest mellom språk, fulgt av verb og adjektiver.⁵⁸ Om materialet hadde rommet flere verb, kunne de kanskje vært delt opp semantisk, slik som substantivene, sikrere er det at de kunne vært inndelt ettersom de er sammensatte eller ikke. Mangel på innsamlet materiale er grunnen til at jeg ikke også inkluderer andre ordklasser.

Lånnord tas også opp ulikt i ulike semantiske felt (jf. 2.2). Det taler for å dele opp substantivene i slike for å se etter forskjeller. Det hadde vært interessant å også dele opp andre ordklasser i semantiske felt, men igjen er et større materiale påkrevet.

⁵⁸ Romaine 1995, s. 65; Appel og Muysken 1987, s. 170–1; jf. Haugen 1969, s. 407.

Dari i betydningen standard persisk i Afghanistan rommer også spesialistvokabular. Jeg har likevel ønsket at materialet skulle representere et utsnitt av allmennspråket⁵⁹ og helst romme basisvokabular fordi man da får et inntrykk av hvor mye det lånes fra et annet gitt språk.⁶⁰ Semantiske felt for spesialistvokabular (fagterminologi, spesialuttrykk osv.) har jeg ikke ønsket. Blant mine semantiske felt er det kanskje ”militæret” (semantisk felt nr. 6) som beveger seg lengst fra dette. Jeg har likevel inkludert det basert på at fordi Afghanistan er et krigsherjet land så kan og titler og grader innenfor den militære rangordning antas å være godt kjent av de fleste.

3.2.2 Transkripsjon

Et uomgjengelig krav til transkripsjon er at den skal være konsekvent. Imidlertid skal transkripsjon også ta hensyn til to innbyrdes motsatte krav: Kravet om å være så reversibelt som mulig er det første, og det kan gjøre transkripsjonen svært komplisert. Kravet om å være så enkel som mulig er det andre, men det butter mot reversibiliteten. En brukbar middelvei er et system som dekker nesten alt det man trenger det til, og så behandle resten i fotnoter. Løsningen jeg har valgt, er presentert før kapittel 1. Det som følger her er kommentarer og ytterligere bakgrunn for enkelte valg.

La oss begynne med det jeg ikke har trukket inn i transkripsjonssystemet: Nyindiske nasaler og aspirasjon. Førstnevnte markeres på reversibelt vis der det forekommer. Aspirasjon er transkribert med den uaspirerte konsonanten pluss en *h*, som *ph*, *bh*, *th*, *ṭh*, *rh*, *gh* etc. I transkripsjonen går det ikke fram om *chat* begynner med aspirert *c* eller en *c* etterfulgt av en *h*. På urdu gjør ikke denne forskjellen noe for hvor ordet er plassert i en ordbok, men det gjør det på hindi.

Grunnen til det er at på urdu skrives aspirasjon med tegnet for uaspirert konsonant pluss en etterfølgende *h*. På hindi har de aspirerte konsonantene egne bokstaver (egne tegn) med egen plass i alfabetet.

Ū og ī er i dari og farsi overtydelig fordi kort *u* og *i* ikke lenger eksisterer. Men i nyindiske språk, som urdu og hindi, og i pashto skiller vi mellom ū og *u* og ī og *i*. Ut fra en antagelse om at det er lettere å lese transkripsjonen når alle lange vokaler har en strek over seg, og alle korte ikke har det, har jeg gjort det slik.

⁵⁹ Allmennspråket ”kan defineres som sammanfattningen av de språklige uttrycksmedel som de flesta talare av ett visst språk kommer i kontakt med” og rommer aktiv og passiv kompetanse. Svensén 2004, s. 88.

⁶⁰ Jo mer kontakt det er mellom språk, jo mer basisvokabular lånes, ifølge Thomason 2001, s. 69.

Pashto er i liten grad standardisert, og særlig vokalene varierer mellom dialektene. Jeg har fulgt Aslanovs måte å notere vokalene i pashto på, bare med noen unntak; jeg skiller mellom *i* og *ī* og mellom *u* og *ū* og skriver *ñ* (i diftonger) som *i*.⁶¹ Der Aslanov har flere vokaliseringer av samme ord, har jeg konsekvent valgt den første. Transkripsjon av kyrilliske bokstaver er basert på Berkov 1987.

Kiseleva er utgangspunktet for å skrive korte vokaler i dari, Anvari for farsi.

For pashtos særegne bokstaver har jeg basert meg på "A new etymological vocabulary of Pashto"⁶², men satt *hacek* over *j* og *c* for å skille dem fra *j* og *c* (jf. Transkripsjon).

Retrofleksler transkriberes i Aslanov, McGregor og Platts med prikk under angjeldende konsonant (*ṭ, ḍ, ṛ, ɳ*). Det gjør jeg annerledes, etter som *ṭ* er vanlig å bruke for bokstaven *ṭā* på persisk (og arabisk). For å beskrive retrofleksler bruker jeg derfor en strek under transkripsjonstegnet (slik jeg også gjør for *s* og *z*, som ikke er retrofleksler). Merk at *ṭ*, *ḍ* og *ṛ* betegner samme retrofleksler i pashto og urdu-hindi, selv om de skrives med ulike bokstaver på de to språkene.

3.2.3 Opphav

I kapittel 2 konkluderte jeg med at de fleste ord i dari som skiller seg fra persisk har opphav fra visse språk. Med opphav ønsker jeg å si hvor ordet er kommet inn i dari eller farsi fra. Hvor ordet stammer fra før det er kommet inn i dari, er mindre viktig i denne sammenheng. Derfor er ordet "opphav"/"opphavsspråk" passende (mens "etymologi" ikke er det). En tenkelig innvending kunne være at det er upresist å kalle "nyindisk" et "opphavsspråk". Nyindisk er jo en gruppe av flere språk. Imidlertid er min hensikt bare å vise at ord i dari kommer østfra, og fra den gruppen språk som samlet kalles "nyindiske", uten å behøve å spesifisere hvilket. Det samme gjelder "tyrkisk" som refererer til flere tyrkiske språk; turkmensk, usbekisk, osmannisk, chagatai og andre. Det vil si at min inndeling i opphav i stor grad er en grovsortering av hvor ord i dari er kommet fra.

For å angi ordenes opphav har jeg hovedsakelig brukt opplysninger i Anvari, Platts, McGregor, Doerfer, Horn 1893 og *Moʻīn*. I tillegg har jeg også brukt egen kjennskap til arabisk, engelsk og fransk.

⁶¹ Skjærvø 1989 skiller mellom kort og lang *i* og *u* i pashto (punkt 4.2.1.3, s. 387). Penzl 1955 om pashto i Kandahar skriver at det er fri variasjon mellom kort og lang *u* og *i* og at den lange er en mer elegant uttale (punkt 5.3-4, 6.3-4). Lorenz 1979 og Shafeev 1964 skiller ikke i transkripsjon mellom lang og kort *u* og *i*.

⁶² Morgenstierne 2003.

Når man leter etter dariords opphav i Aslanov og McGregor, må man ta høyde for at ordene skrives annerledes i pashto og hindi enn i dari. Noe av grunnen til det er at pashto og hindi har bokstaver og fonetiske trekk dari ikke har. Pashto har åtte bokstaver dari ikke har (jf. tabell s. 3), fire av dem er retrofleks (som persisk ikke har). Nyindiske språk har retrofleks og aspirasjon (som persisk heller ikke har). Jeg har funnet ytterligere andre endringer ved ord som er lånt fra pashto og nyindisk til dari. En del av disse fonetiske tilpasningene beskrives også av Farhadi.⁶³

Følgende to tabeller viser fonetisk tilpasninger av ord fra pashto og hindi i dari. Nummerreferansene er til hvilket nummer dariordet har i materialet i kapittel 4.

Tabell 3.2.3a: Fonetiske tilpasninger i pashtoord til dari i det foreliggende materialet.

Type tilpasning	Pashto > dari	Pashtoord >	Dariord
Bortfall av retrofleks	t̤ > t	wārxaṭā	warxatā (nr. 177)
	d̤ > d	ḍegarman	dagarman (nr. 106)
Diftongendring	əy > ay	t̤ōlay	tōlay (nr. 103)
Konsonantendring	ṣ > š	ṣārwal	šārwal (nr. 148)

Tabell 3.2.3b: Fonetiske tilpasninger i hindiord til dari i det foreliggende materialet.

Type tilpasning	Hindi ⁶⁴ > dari	Hindiopphev >	Dariord
Bortfall av aspirasjon	ch > c	chat	cat (nr. 27)
		chappar	caparkat (nr. 46)
	kh > k	khirkī	kelkīn (nr. 34)
Bortfall retrofleks	ṭh > t	koṭhā	kōta (nr. 35)
	r̤ > d	gārī	gādī (nr. 151)
	ṛ > l	khirkī	kelkīn (nr. 34)
	ṛ > r	karāhī	karāyī (nr. 55)
	d̤ > d	barandā	baranda (nr. 23)
Bortfall nasalisering	t̤ > t	paṭ	pot (nr. 160)
	aṁ ⁶⁵ > a	paṁkhā saṁtra/saṁgtara	paka (nr. 42) santara (nr. 88)
Konsonantendring	b > p	kambal	kampal (nr. 56)
	hī > yī	karāhī	karāyī (nr. 55)
	pp > p	chapparkhat	caparkat (nr. 46)
	g > k	nāg	nāk (nr. 97)
Vokalendringer	ū > o	mūlī	molī (nr. 96)
	ō > ū	cōr	cūr (nr. 186)
	ū > ō	cūšnā	cōšīdan (nr. 187)

⁶³ Farhadi 1975, s. 76–78 om lånord fra pashto og s. 79–81 om låneord fra nyindisk.

⁶⁴ Alle eksemplene på nyindiske språks ord er her fra hindi.

⁶⁵ ṁ markerer at foregående a er nasalisert.

Visse bokstaver i dariord taler for at ordet ikke er lånt fra nyindisk eller pashto: Bokstaver som vanligvis bare fins i arabiske lånord; *s, ħ, z, š, ž, t, ʔ* (- ved lån fra hindi vil jeg forvente *s*, men ikke *ṣ* eller *ṣ*; *h*, men ikke *ḥ*; *z*, men ikke *ẓ, ẓ* eller *ẓ*; *t*, men ikke *ṭ*). Om ord har bokstaver som beskriver fonemer som ikke brukes i nyindisk (*x, z, ʒ, ʔ, q, f, q* brukes ikke i hindi) taler det også i utgangspunktet for at ordet ikke har kommet inn i dari derfra.⁶⁶

3.2.4 Betydning og farsiekvivalent

Betydning og farsiekvivalent er ofte oppgitt i ordlistene jeg har brukt (jf. 3.1.2), men det er ikke uvanlig at opplysningene avviker fra dem i ordbøkene. Kiselevas betydning har jeg stort sett lagt til grunn, men noen ganger korrigert av andre ordbøker. Farsiekvivalentens betydning er i henhold til Anvari, som jeg flere ganger har funnet fram til ved hjelp av tospråklige ordbøker (norsk-engelsk og engelsk-farsi).

Farsiekvivalenten er en oversettelsesekvivalent som illustrerer forskjellen mellom dari og farsi. Ofte har farsiekvivalenten også andre betydninger, og ofte kunne også andre farsiekvivalenter vært valgt. Rent analytisk brukes ikke farsiekvivalenten til noe. Derfor har jeg ikke oppgitt dens opphav.

3.2.5 Status

Opplysninger i Anvari 2003 er mitt utgangspunkt for å bestemme dariords status i farsi. Det vanligste i dari er at dariordet fins på farsi i samme betydning. De aller fleste ordene på dari er slik; de er like på dari og farsi. Om et dariord står i Anvari 2003 i samme betydning som i dari (uten å være merket "foreldet", "barnespråk" eller lignende) er det selvsagt grunn til ikke å inkludere det i mitt materiale. Derimot har jeg brukt dariord som ikke står i Anvari 2003. De har jeg merket med "brukes ikke i farsi".

Ord i materialet som står i Anvari 2003, og som er merket "fins i farsi", er delt inn i fire grupper som speiler ulike utviklingstrekk i dari og farsi: 1) Farsiord som skiller seg fra dari ved å bety noe annet. 2) Farsiord som skiller seg fra dari ved å være foreldet (i Anvari 2003 merket med forkortelsen *qd.* for *qadimī* 'foreldet'). 3) Farsiord som skiller seg fra dari ved å ha en annen form (disse står i hovedsak ikke under ordet slik det skrives på dari, med mindre det er en (bi)form). 4) Farsiord som skiller seg fra dari ved å ha en annen frekvens, det vil her si at de brukes oftere på dari enn på farsi. Selv om antallet ord med annen frekvens på dari enn farsi må antas å være en stor gruppe ord, er det bare tre med i dette materialet. Grunnen er at det er vanskelig å fastlå og belegge frekvensforskjell for spesifikke

⁶⁶ Ord nr. 168 *fāltū* 'overflødig, ekstra' er kommet inn i dari fra nyindisk, men er opprinnelig arabisk.

ord. Når jeg likevel har inkludert dem, er det fordi forskjellen bør vises fram i denne oppgaven etter som den er viktig nettopp fordi den kan antas å være vanlig.

Frekvensforskjell kan ikke leses ut av informasjon i Kiseleva og Anvari 2003. Måten å slå det fast på har vært statistiske opplysninger i konkordansen til *Ḥassanī* 2005 over farsi. Dersom et gitt dariord som erfaringsmessig er vanlig også fins i farsi med samme betydning (og i utgangspunktet ikke har noe i materialet å gjøre, se avsnittet øverst), men brukes mye sjeldnere på farsi enn et annet synonymt ord, mener jeg det kan slås fast at ordet brukes hyppigere på dari enn på farsi.

For eksempel var jeg, basert på egen erfaring, ganske sikker på at ordet *kalān* 'stor' er mer vanlig på dari enn på farsi. Anvari 2003 og Kiseleva gir ingen støtte til denne påstanden. I *Ḥassanī*'s korpus over farsi er det ingen forekomster av ordet *kalān*, men flere hundre av synonymet *bozorg*. Flere av ordene jeg har forsøkt å belegge slik, har jeg dessverre ikke funnet i korpuset. Det kan tyde på at korpuset er litt lite å basere seg på for å etablere en oversikt over frekvensforskjeller mellom dari og farsi (i tillegg trengs også en kilde til frekvens i dari).

Av denne typen rommer materialet bare ord som er vanligere på dari enn på farsi, men det må selvfølgelig også finnes mange ord med denne statusen som er vanligere på farsi enn på dari.

Ordenes transkripsjon, opphav, betydning, farsiekvivalent og status presenteres sammen med hele materialet i kapittel 4.

3.3 Metode for analyse

Analysen dreier seg om korrelasjonene mellom de 198 ordenes status, opphav og ordklasse. Mellom substantivene er også forskjeller knyttet til ulike semantiske felt undersøkt. Korrelasjonene er vist ved tellinger og oppstilling av materialet i ulike tabeller. Disse tallene og tabellene beskriver og synliggjør hovedtrekk ved materialet som helhet og særegenheter ved deler av det.

Inndelingen i ordklasser og semantiske felt åpner for analyse på et nivå mellom ordparnivå og helheten. Det speiler en forventning om at ordene innenfor ulike ordklasser og semantiske felt i ulik grad vil være forskjellige fra farsi.

Det er allerede reist spørsmål ved i hvilken grad tekk ved materialet beskriver helheten av det vokabular som skiller dari fra farsi (3.1.3 Feilkilder). Usikkerheten knyttet til generaliserbarheten av materialets trekk taler for at fortolkning av trekkene ikke kan

gjøres på bakgrunn av tallenes tale alene. Tallene er kun indikerende, og det er bare de tydeligste forskjellene jeg har lagt til grunn for mer generelle påstander om forholdet mellom dari og farsi.

Kapittel 4: Presentasjon av materialet, 198 ordpar

Ordparene er som sagt delt opp i ti ordgrupper. Åtte av dem består av substantiver (inndelt etter semantiske kriterier), en består av adjektiver og en av verb. Til hver slik ordgruppe på rundt 20 ord fins en oppsummering av ordenes opphav og status i tabellform. Tabellene er i utgangspunktet plassert etter ordene den omhandler, men ofte flyttet lenger fram av hensyn til layouten. En oppsummering av alle ordenes ordklasse og språk fins på slutten av kapitlet.

Merk at i presentasjonslinjen/førstelinen er transkripsjonen ikke i kursiv og betydningen av dariordet står uten enkle anførselstegn.

4.1 Substantiver, delt inn i åtte semantisk felt

4.1.1 Semantisk felt 1: Abstrakter

1. **آلش** *āleš*, [tyrkisk], bytte. *F.ekv*; **تعويض** *ta'vīz*.

Āleš brukes ikke på farsi (men homografen⁶⁷ betyr 'bøk'). *Neghat* markerer ordet med "spoken (language)".

2. **انديوالی** *andēwālī*, [nyindisk], vennskap. *F.ekv*; **دوستی** *dūstī*.

Andēwālī brukes ikke på farsi.⁶⁸ Fins verken i *Neghat* eller *Afḡānī-nawīs* 1957, men *Afḡānī-nawīs* 1961 har det.

3. **انکشاف** *enkešāf*, [arabisk], utvikling. *F.ekv*; **توسعه** *touse'e*.

På farsi betyr *enkešāf* 'oppdagelse'.

4. **پرداخت** *pardāxt*, [persisk], aktelse, oppmerksomhet. *F.ekv*; **احترام** *eḥterām*.

På farsi betyr *pardāxt* 'betaling'. Også på dari kan *perdāxt* bety 'betaling'. Mange av dariordene i dette materialet kan brukes i samme betydning som på farsi. I regelen opplyses det ikke om det i det følgende fordi her dreier det seg om å vise forskjellene mellom dari og farsi, ikke likhetene.

5. **پوزه** *porza*, [persisk], del. *F.ekv*; **قطعه** *qaṭ'e*.

På farsi er *porze* en foreldet ordform for *porz* som betyr 'lo, fnugg, (ull)dott, flimmerhår'.

⁶⁷ Jeg definerer en homograf som "et ord som er grafisk identisk med et annet ord, men er både semantisk og etymologisk forskjellig fra dette."

⁶⁸ Hadde ordet eksistert ville det ikke hatt *ē*, men *ī*; **andīwālī*. Jeg bruker dariformen for å angi hva som "ikke brukes på farsi" selv om farsiformen ville vært en litt annen.

6. پیشین *pēšīn*, [persisk], (tidlig) ettermiddag. *F.ekv*; عصر *‘aṣr*.

Pīšīn fins på farsi bl.a. med den foreldede betydningen 'midt på dagen eller tiden før det'. Neghat oversetter det med 'afternoon' og *Afḡānī-nawīs* 1957 med *ḡohr* 'midt på dagen'. Jf. *dēgar*, lenger ned.

7. تکلیف *taklīf*, [arabisk], vanskelighet, besvær. *F.ekv*; مشکل *moškel*.

På farsi er *taklīf* i denne betydningen foreldet, og ordets moderne betydning er 'plikt', 'lekser' og 'beslutning'. På urdu og hindi har ordet samme betydning som på dari.

8. ثقافت *ṣaḡāfat*, [arabisk], kultur. *F.ekv*; فرهنگ *farhang*.

Dette ordet, i samme betydning, er foreldet på farsi.

9. جنوری *jenwarī*, [engelsk], januar. *F.ekv*; ژانویه *žānvīe*.

Ordet fins på farsi, men er lånt inn fra fransk og har derfor en annen skrivemåte.

Månedsnavnene i den gregorianske kalenderen skrives på dari (og urdu) med utgangspunkt i engelsk skrivemåte. På farsi har man brukt den franske skrivemåten som utgangspunkt for månedsnavnene i den gregorianske kalenderen.

10. حمل *ḡamal*, [arabisk], navnet på årets første måned. *F.ekv*; فروردین *farvardīn*.

ḡamal tilsvarende ca. 21. mars til 20. april i den gregorianske kalenderen. *ḡamal* brukes ikke i denne betydningen på farsi. På farsi er *ḡamal* navnet på stjerne-tegnet væren (aries) i Zodiaken. Navnene på stjerne-tegnene i Zodiaken har vært i bruk som offisielle månedsnavn i Afghanistan siden 1922.⁶⁹

11. دو صد *do ṣad*, [persisk], to hundre. *F.ekv*; دویست *devīst*.

Dette ordet brukes ikke på farsi og er ikke oppslagsord i Neghat, men er vanlig i klassisk persisk. Begge ordene har samme opphav.

12. دیگر *dēgar*, [persisk], sen ettermiddag. *F.ekv*; عصر *‘aṣr*.

På farsi betyr *dīgar* 'andre, flere, derpå, igjen' med mer. Etter Kiseleva er ordet synonymt med *pēšīn*, mens Neghat og *Afḡānī-nawīs* 1957, som her er lagt til grunn, beskriver det som senere enn *pēšīn*. Jf. *namāz-e pēšīn* 'middagsbønnen' og *namāz-e dēgar* 'ettermiddagsbønnen'. Neghat og *Afḡānī-nawīs* 1957 skriver ordet med *ī* og ikke *ē* (*dīgar*).

⁶⁹ Ballard 1990, s. 674.

13. صباح *ṣabāḥ*, [arabisk], morgendag. *F.ekv*; فردا *fardā*.

På farsi har *ṣabāḥ* de foreldede betydningene 'morgen' og 'dag'.

14. طبيعت *ṭabīʿat*, [arabisk], humør. *F.ekv*; حال *ḥāl*.

På farsi betyr *ṭabīʿat* bl.a. 'natur, vesen, temperament'. *Ḥāl* er ikke en presis oversettelse av "humør", men den beste jeg har klart å finne.

15. عننه *ʿanʿana*, [arabisk], tradisjon. *F.ekv*; سنت *sonnat*.

På farsi er *ʿanʿane* et spesialuttrykk knyttet til hadis-litteraturen.

Tabell 4.1.1: Semantisk felt 1 "abstrakter" mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
<i>Persisk</i>	perdāxt, porza, pēšīn, dēgar	(pešīn, porza)	(porza)	do šad	5 (3)
<i>Arabisk</i>	enkešāf, taklīf, ḥamal, ṣabāḥ, ṭabīʿat, ʿanʿana, kešāfat	ṣaqāfat, (taklīf, ṣabāḥ, kešāfat)		mofāhema, mafkūra, mokallafiyat, wazāḥat	12 (3)
<i>Pashto</i>					
<i>Nyindisk</i>				andēwālī	1
<i>Tyrkisk</i>				āleš	1
<i>Russisk</i>					
<i>Engelsk</i>			jenwarī		1
<i>Fransk</i>		kaltūr	(kaltūr)		1 (1)
<i>Ukjent</i>					
Antall	11	2 (5)	1 (2)	7	21 (7)

Karakteristisk for måten ordene i semantisk felt 1 "abstrakter" fordeler seg på opphavsspråk og status er at mange av ordene er persiske og arabiske og at mange av dem fins på farsi. Tallene i parentes viser til antall dobbeltføringer av ord i tabellen. Ord er dobbeltført hvis de har mer enn en status, for eksempel både foreldet og med en annen betydning enn den vi finner på dari.

16. كثافت *kešāfat*, [arabisk], tetthet. *F.ekv*; غلظت *qelḡat*.

På farsi er *kešāfat* i denne betydningen foreldet, og i dag betyr det 'skitt, urenhet'.

På farsi brukte man tidligere også *takāsof*, av samme rot, i betydningen 'tetthet'. Av samme rot, *k-ṣ-f*, brukes *kašīf* på urdu i betydningen "tetthet", mens urdu *qālīz*, av samme rot som *qelḡat*, betyr 'skitt'. Jf. *kašīf*, farsiekvivalenten til dariordet *catal* 'skitten', nr. 162.

17. **کلتور** *kaltūr*, [fransk], kultur. *F.ekv*; **فرهنگ** *farhang*.

Det samme ordet med en litt annen skrivemåte, *kūltūr*, ble tidligere brukt på farsi. Neghat har begge formene og også *kalcar* i samme betydning, men fra engelsk. Jf. *jenrāl* 'general', nr. 105.

18. **مفاهمه** *mofāhema*, [arabisk], gjensidig forståelse. *F.ekv*; **تفاهم** *tafāhom*.

Mofāhema brukes ikke på farsi. Farsiekvivalenten *tafāhom* er dannet av samme arabiske rot, *f-h-m*.

19. **مفکوره** *mafkūra*, [arabisk], idé, tanke. *F.ekv*; **فکر** *fekr*.

Mafkūra brukes ikke på farsi. Roten er *f-k-r* som i *fekr*.

20. **مکلفیت** *mokallafiyat*, [arabisk], plikt. *F.ekv*; **وظیفه** *vazīfe*.

Mokallafiyat brukes ikke på farsi. Men *mokallaf* 'forpliktet' fins både på dari og farsi.

21. **وضاحت** *wazāḥat*, [arabisk], klarhet. *F.ekv*; **روشنایی** *roušanāyī*.

Wazāḥat brukes ikke på farsi (men *vazzāḥ* av samme rot betyr 'svært lysende og tydelig').

4.1.2 Semantisk felt 2: Bygninger

22. **بایلر** *bāylar*, [engelsk], varmtvannsbereder. *F.ekv*; **آب گرم کن** *ābgarmkon*.

Bāylar brukes ikke på farsi. Ikke nevnt i Neghat.

23. **برنده** *baranda*, [nyindisk], veranda. *F.ekv*; **ایوان** *eivān*.

Baranda brukes ikke på farsi. Yule og Burnell (1969) mener *baranda* eventuelt kan være fra portugisisk eller spansk.

24. **تشناب** *tašnāb*, [pashto], toalett. *F.ekv*; **دستشویی** *dastšūyī*.

Tašnāb brukes ikke på farsi.

25. **تعمیر** *ta'mīr*, [arabisk], bygning. *F.ekv*; **ساختمان** *sāxtemān*.

Ta'mīr betyr 'reparasjon' på farsi. På dari betyr *ta'mīr* også 'bygging' med farsiekvivalenten *sāxtan* (eg. 'å bygge').

26. **تهداب** *tahdāb*, [pashto], fundament. *F.ekv*; **اساس** *asās*.

Tahdāb brukes ikke på farsi.

27. چت *cat*, [nyindisk], tak, himling. *F.ekv*; سقف *saqf*.

Cat brukes ikke på farsi. Neghat mener dette ordet er tyrkisk, men Doerfer har det ikke, og av McGregor går det fram at ordet er av det indiske *chat*.

28. چوکات *cawkāt*, [nyindisk], ramme (for vindu eller dør). *F.ekv*; چهارچوب *cahārcūb*.

Cawkāt brukes ikke på farsi. Ordene er semantisk likt satt sammen: *caw* (< hindi *cau*) = *cahār* 'fire' + *kāt* (< hindi *kāth*) = *cūb* 'tre(verk)'

29. حویلی *hawīlī*, [arabisk], gårdplass. *F.ekv*; حیاط *hayāt*.

På farsi har *hawīlī* den foreldede betydningen 'område'. Kiseleva oppgir også varianten *hawlī*. Ifølge Neghat er *hawīlī* "spoken" og en modifisering av *hawālī*.

30. خشت پخته *xešt-e poxta*, [persisk], brent murstein. *F.ekv*; آجر *ājor*.

Xešt-e poxta er foreldet på farsi.

31. دروازه *darwāza*, [persisk], dør. *F.ekv*; در *dar*.

På farsi betyr *darwāze* 'stor hovedinngang til park, gårdsplass, fort' etc.

32. زینه *zīna*, [persisk], trapp. *F.ekv*; پلکان *pellekān*.

Zīna kan også bety 'trinn' på begge språk, men på farsi er det en foreldet betydning som er tatt over av ordet *pelle*. Farsiordet for 'trapp' er en flertallsform av *pelle*. *Pelle* betyr også på dari 'trinn', men flertallsformen *pellekān* brukes ikke til å benevne 'trapp'.

33. کتاره *ketāra*, [pashto], gelender, gjerde. *F.ekv*; نرده *narde*.

Dette ordet brukes ikke på farsi (men homografen er en variant av et lånord fra sanskrit *qaddāre* (foreldet) 'stort og tungt sverd').

34. کلکین *kelkin*, [nyindisk], vindu. *F.ekv*; پنجره *panjare*.

Dette ordet brukes ikke på farsi (men homografen betyr 'laget av strå/siv').

35. کوته *kōta*, [nyindisk], rom. *F.ekv*; اتاق *otāq*.

Dette ordet brukes ikke på farsi (men homografen betyr 'dyrekull').

36. لفت *left*, [engelsk], heis. *F.ekv*; آسانسور *āsānsūr*.

Left brukes ikke på farsi.

37. لیلیه *lailīa*, [arabisk], internat, studentbolig. *F.ekv*; خوابگاه *xwābgāh*.

Lailia brukes ikke på farsi.

38. مرکز گرمی *markaz-garmī*, [persisk], sentraloppvarming. *F.ekv*; شوفاز *šofāž*.

Markaz-garmī brukes ikke på farsi. *Markaz* er arabisk, *garmī* persisk. I analysen vil jeg behandle dette som et persisk ord (fordi det er et dari nyord).

39. نل *nal*, [nyindisk], rør. *F.ekv*; لوله *lūle*.

Nal brukes ikke på farsi. På dari betyr det også 'skorstein'.

Tabell 4.1.2: Semantisk felt 2 "bygninger" mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
Persisk	darwāza, zīna	xešt-e poxta, (zīna)		markaz-garmī	4 (1)
Arabisk	ta'mīr, ḥawīlī	(ḥawīlī)		lailīa	3 (1)
Pashto				tašnāb, tahdāb, ketāra	3
Nyindisk				baranda, cat, cawkāt, kelkīn, kōta, nal	6
Tyrkisk					
Russisk					
Engelsk				bāylar, left	2
Fransk					
Ukjent					
Antall	4	1 (2)	0	13	18 (2)

Dette semantiske feltet, "bygninger", kan sies å karakteriseres ved at relativt mange av ordene ikke finnes på farsi, og det må ses i sammenheng med at halvparten av ordene er fra pashto og nyindisk som farsi låner mindre fra enn det dari gjør.

4.1.3 Semantisk felt 3: Inventar

40. الماری *almārī*, [nyindisk], skap. *F.ekv*; گنجه *ganje*.

Almārī brukes ikke på farsi. Ordet er opprinnelig portugisisk.

41. پتنوس *patnūs*, [russisk], (te)brett. *F.ekv*; سینی *sīnī*.

Patnūs brukes ikke på farsi. Ifølge Neghat lånt fra russisk *podnos* i samme betydning.

42. پکه *paka*, [nyindisk], vifte. *F.ekv*; پنکه *panke*.

Paka brukes ikke på farsi, men *panke* fins. Dariversjonen er lånt fra hindi via pashto, farsiversjonen er lånt direkte fra hindi.⁷⁰

43. پنجه *panja*, [persisk], gaffel. *F.ekv*; چنگال *cangāl*.

På farsi betyr *panje* 'hånd'.

44. تکرّی *tokrī*, [nyindisk], (frukt-) kurv. *F.ekv*; سبد *sabad*.

Tokrī brukes ikke på farsi.

45. چاینک *cāynak*, [russisk], tekanne. *F.ekv*; قوری *qūrī*.

Cāynak brukes ikke på farsi. Ikke nevnt i Neghat.

46. چپرکت *caparkat*, [nyindisk], seng. *F.ekv*; تخت خواب *taxt-e xwāb*.

Caparkat brukes ikke på farsi. Neghat gir ordet betydningen 'sengeramme av metall'.

47. چلم *celam*, [nyindisk (?)], vannpipe. *F.ekv*; قلیان *qalyān*.

På farsi betyr *celam* 'toppen av vannpipa som tobakken plasseres i og ilden plasseres over'. Betydningen på dari er mer generell og ganske lik den på hindi (ifølge McGregor); *cilam* 'a clay bowl with or without a stem in which tobacco is smoked'.

48. چوکی *caukī*, [nyindisk], stol. *F.ekv*; صندلی *ṣandalī*.

Caukī brukes ikke på farsi. *Ṣandalī* har en annen betydning på dari, jf. nr. 53.

49. داش *dāš*, [persisk], ovn. *F.ekv*; فر *fer*.

På farsi er *dāš* foreldet i betydningene 'leirovn, bakerovn og et baderoms ildsted'.

50. درگیران *dargīrān*, [persisk], opptenningsved. *F.ekv*; گیرانه *gīrāne*.

Dargīrān brukes ikke på farsi. Neghat markerer ordet som "spoken".

51. دسترخوان *dastarxwān*, [persisk], duk. *F.ekv*; سفره *sofre*.

Dastarxwān brukes ikke på farsi. Det er en type duk som brukes som underlag når man spiser. Den er ofte av plast, men man kan også bruke en avis eller lignende som *sofre* om man ikke har noe annet (egen observasjon i Iran).

⁷⁰ Thiesen, personlig kommunikasjon.

52. **روک rawak**, [persisk], skuff. *F.ekv*; **کشو kešou**.

Rawak brukes ikke på farsi (men *rourawak* betyr 'sparkesykkel'). Jeg antar at ordet er persisk og satt sammen av presensstammen av *raftan* + diminutivsendelsen *-ak*.

53. **صندلی şandalī**, [arabisk], "varmebord". *F.ekv*; **کرسی korsī**.

På dari referer *şandalī* til et stort teppe med en varmekilde under som brukes av flere personer for å holde varmen. Varmekilden står oftest under et lavt bord som teppet er lagt over. På farsi betyr *şandalī* 'stol', jf. nr. 48.

54. **قوری qūrī**, [persisk], fat. *F.ekv*; **دیس dīs**.

Ordet *qūrī* brukes ikke på farsi.

55. **کرایى karāyī**, [nyindisk], stekepanne. *F.ekv*; **ماہیتابه mähītābe**.

Karāyī brukes ikke på farsi. Ordet fins ikke i Neghat.

Tabell 4.1.3: Semantisk felt 3 "inventar" mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
<i>Persisk</i>	panja, gūgerd	dāš, nālīn		dargīrān, dastarxwān rawak, qūrī	8
<i>Arabisk</i>	şandalī				1
<i>Pashto</i>					
<i>Nyindisk</i>	celam		pakka	almārī, tokrī, caparkat, caukī, karāyī, kampal	8
<i>Tyrkisk</i>					
<i>Russisk</i>				patnūs, cāynak	2
<i>Engelsk</i>				lāytar, wālsāket	2
<i>Fransk</i>					
<i>Ukjent</i>					
Antall	4	2	1	14	21

Det som er karakteristisk for det semantiske feltet "inventar" er som for semantisk felt 2 "bygninger"; dari har lånt mange ord fra språk farsi låner lite fra, og følgelig er det mange av ordene som ikke brukes på farsi.

56. **کمپل kampal**, [nyindisk], pledd. *F.ekv*; **پتو patū**.

Kampal brukes ikke på farsi.

57. **گوگرد gūgerd**, [persisk], fyrstikker. *F.ekv*; **کبریت kebrīt**.

På farsi betyr *gūgerd* 'svovel'.

58. لایتر *lāytar*, [engelsk], lighter. *F.ekv*; فندک *fandak*.

Lāytar brukes ikke på farsi.

59. نالین *nālīn*, [persisk], madrass. *F.ekv*; تشک *tošak*.

Nālīn er foreldet på farsi og er ikke oppslagsord i Neghat.

60. وال ساکت *wālsāket*, [engelsk], (elektrisk) støpsel. *F.ekv*; پرېز *perīz*.

Wālsāket brukes ikke på farsi.

4.1.4 Semantisk felt 4: Klær og fottøy

61. پتلون *patlūn*, [fransk], bukse. *F.ekv*; شلوار *šalvār*.

Patlūn brukes ikke på farsi. Ifølge Neghat er ordet fransk eller italiensk, mens McGregor mener ordet er engelsk.

62. پېزار *paizār*, [persisk], sko. *F.ekv*; کفش *kafš*.

Paizār brukes ikke på farsi. Ifølge Kiseleva er *paizār* 'sko med oppoverkrøllede tupper, altså tupper som er spisse og ser oppover og inn'.⁷¹ I så fall er *kafš* for generelt til å være en presis ekvivalent. Neghat mener *paizār* er 'a kind of leather footwear used in Afghanistan, Pakistan and India', en taleform av *pāyafzār* 'footwear'.

63. جمپر *jampar*, [engelsk], genser. *F.ekv*; پلیور *polīver*.

Jampar brukes ikke på farsi. *Polīver*, skrives også *polūver* (Anvari 2002) og *pūlover* (Amarloui 1998). I dette tilfellet har dari og farsi lånt to temmelig synonyme ord i betydningen 'ytterplagg, ofte strikket, med lange ermer til å trekke over hodet'. Begge kan være lånt fra engelsk, *polīver* kan også være lånt fra fransk.

64. چادر *cādar*, [persisk], skaut. *F.ekv*; روسری *rūsarī*.

På farsi betyr *cādar* 'heldekkende plagg for kvinner' og 'telt'. Neghat gir ordet 'knesidt skaut', dvs. muligens ganske likt farsibetydningen.

⁷¹ Kiseleva tolket og oversatt av russisk informant.

65. چپلك *caplak*, [nyindisk], sandal. *F.ekv*; دمیایی *dampāyī*.

Caplak brukes ikke på farsi (men en foreldet homograf betyr 'skitten' (adj.)). Dariordet *caplak* er av hindi *cappal* + diminutivsendelsen *-ak*. Jf. pashto *caplaka* 'sko'. Ifølge Thiesen er hindi *cappal* lånt fra telugu.⁷²

66. دریشی *derēšī*, [engelsk], antrekk. *F.ekv*; لباس *lebās*.

Derēšī brukes ikke på farsi. Betyr også 'dress' (for menn) med farsiekvivalenten *kot šālvār*. Jf. *kortī*, nr. 70.

67. سلدراج *selderāj*, [pashto], lange underbukser. *F.ekv*; زیر شلوار *zīr šālvār*.

Selderāj brukes ikke på farsi.

68. کالا *kālā*, [persisk], klær. *F.ekv*; لباس *lebās*.

På farsi betyr *kālā* 'varer'. Jf. pashto *kālī* 'klær'.

69. کورته *korta*, [persisk], skjorte. *F.ekv*; پیراهن *pīrāhan*.

Korta fins på farsi i den foreldede betydningen 'tynn skjorte'. Ifølge Neghat, *Afḡānī-nawīs* 1957 og en afghansk informant betyr ordet 'skjorte'. Kiseleva skriver 'jakke' (russisk *kurtka*) som jeg antar er feil.

70. کورتی *kortī*, [persisk], dressjakke. *F.ekv*; کت *kot*.

Kortī brukes ikke på farsi. Jeg antar det er en variant av ordet over.

71. کوری *kōrī*, [ukjent opphav], skohæl. *F.ekv*; پاشنه *pāšene*.

Kōrī brukes ikke på farsi (men en homograf betyr 'blindhet').

72. لنگی *longī*, [persisk], turban. *F.ekv*; عمامه *amāme*.

På farsi er *longī* et adjektiv hvis betydning er avledet av ordet *long* 'lendeklede'; 'svært fattig, slik at ens ting på reise og det en eier i livet får plass i et lendeklede (*long*)'. Neghat markerer ordet som "spoken".

73. مفلر *maflar*, [engelsk], skjerf. *F.ekv*; شال گردن *šālgardan*.

Maflar brukes ikke på farsi.

⁷² Thiesen 2004, s. 546

74. **موزه** *mōza*, [persisk], støvel. *F.ekv*; **چکمه** *cekme*.

Mūze er på farsi foreldet for 'sko' eller 'støvel'.

75. **نکتای** *nektāyī*, [engelsk], slips. *F.ekv*; **کراوات** *kerāvāt*.

Nektāyī brukes ikke på farsi.

76. **نیکر** *nīkar*, [engelsk], shorts. *F.ekv*; **شلوارک** *šalvārak*.

Nīkar brukes ikke på farsi.

77. **یخن** *yaxan*, [tyrkisk], krage. *F.ekv*; **یقه** *yaqa*.

Yaxan brukes ikke på farsi. Jeg har ingen sikre opplysninger om opphavet til *yaxan*, men antar at det er en variant av *yaqa* som ifølge Doerfer er tyrkisk.

Tabell 4.1.4: Semantisk felt 4 "klær og fottøy" mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
Persisk	<i>cādor, kālā, longī</i>	<i>korta, mōza</i>		<i>paizār, kortī</i>	7
Arabisk					
Pashto				<i>selderāj</i>	1
Nyindisk				<i>caplak</i>	1
Tyrkisk				<i>yaxan</i>	1
Russisk					
Engelsk				<i>jampar, derēšī, maflar, nektāyī, nīkar</i>	5
Fransk				<i>patlūn</i>	1
Ukjent				<i>kōrī</i>	1
Antall	3	2		12	17

Karakteristisk for ordene i det semantiske feltet "klær og fottøy" er at dari har lånt mange ord fra engelsk, men få fra arabisk og nyindisk.

4.1.5 Semantisk felt 5: Mat (råvarer)

78. **بادرنگ** *bādrang*, [persisk], agurk. *F.ekv*; **خیار** *xiār*

Bādrang fins på farsi i betydning av en type sitrusfrukt, og (foreldet) en type lang agurk.

79. **بادنجان رومی** *bādenjān-e rūmī*, [persisk], tomat. *F.ekv*; **گوجه فرنگی** *gouje-farangī*.

Bādenjān-e rūmī brukes ikke på farsi. *Bādenjān* fins på både dari og farsi i betydningen 'aubergine'. *Bādenjān-e rūmī* direkte oversatt er 'romersk/bysantinsk aubergine'. *Gouje-farangī* direkte oversatt betyr 'europesk (eg. frankisk) plomme'.

80. **بوره būra**, [nyindisk], sukker. *F.ekv*; **شکر šekar**.

Būra brukes ikke på farsi.

81. **بهی behī**, [persisk], kvede *F.ekv*; **به beh**.

På farsi er *behī* 'kvede' foreldet. Neghat noterer at på dari er *beh* foreldet for *behī*. To forskjellige varianter av samme ord er blitt normalisert.

82. **پالاک pālak**, [nyindisk], spinat. *F.ekv*; **اسفناج esfenāj**.

Pālak brukes ikke på farsi.

83. **تربوز tarbūz**, [persisk], vannmelon. *F.ekv*; **هندوانه hendevāne**.

Tarbūz brukes ikke på farsi.

84. **جوارى jowārī**, [nyindisk], mais. *F.ekv*; **ذرت zorrat**.

Jowārī brukes ikke på farsi (men homografen betyr 'jenter' og 'store båter').

85. **چهارمغز cahārmaqz**, [persisk], valnøtt. *F.ekv*; **گردو gerdū**.

Cahārmaqz fins på farsi i betydningen 'blanding av valnøtt, pistasj, mandel og hasselnøtt'.⁷³

86. **رواش rawāš**, [pashto], rabarbra. *F.ekv*; **ریواس rīvās**.

Rawāš brukes ikke på farsi. Neghat skriver at *rawāš* er en form av ordet *rīvās*. *Rawāš* fins på pashto i samme betydning. Ifølge Platts er *rīvās* et persisk ord. Jeg antar det er lånt inn i pashto og blitt til *rawāš*, som så er lånt inn i dari igjen. Dermed er pashto opphavsspråket til denne ordformen (men ikke selve ordet).

87. **سمارق samāroq**, [persisk], sopp. *F.ekv*; **قارچ qārc**.

Samāroq fins i farsi som et foreldet ord i betydningen 'sopp'.

88. **سنتره santara**, [nyindisk], mandarin. *F.ekv*; **نارنگی nārengī**.

Santara brukes ikke på farsi. Neghat oversetter ordet med "tangelo" som er en type sitrusfrukt. Ordet er opphavelig det portugisiske "cintra".

89. **شفتالو šaftālū**, [persisk], fersken. *F.ekv*; **هلو holū**.

Šaftālū fins på farsi i betydningen 'liten fersken'.

⁷³ Steingass (1988) og *Moʻīn* angir betydningen av *cahārmaqz* som på dari.

90. کچالو *kacālū*, [nyindisk], potet. *F.ekv*; سیب زمینی *sīb-zamīnī*.

Kacālū brukes ikke på farsi.

91. کیله *kēla*, [nyindisk], banan. *F.ekv*; موز *mouz*.

Kēla brukes ikke på farsi (homografen *keile* er en måleenhet).

92. گندنه *gandana*, [persisk], purre. *F.ekv*; تره *tare*.

På farsi er *gandana* foreldet.

Tabell 4.1.5: Semantisk felt 5 ”mat (råvarer)” mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
<i>Persisk</i>	bādrang, cahārmaqz, šaftālū, lablabū	samāroq, gandana, (bādrang)	behī	bādenjān-e rūmī, tarbūz	9 (1)
<i>Arabisk</i>					
<i>Pashto</i>			rawāš		1
<i>Nyindisk</i>				būra, pālak, jowārī, santara, kacālu, kēla, mālta, morc, molī, nāk	10
<i>Tyrkisk</i>					
<i>Russisk</i>					
<i>Engelsk</i>					
<i>Fransk</i>					
<i>Ukjent</i>					
Antall	4	2 (1)	2	12	20 (1)

Karakteristisk for mat-ordene på dari er at nesten alle skriver seg fra persisk og nyindisk.

93. لبلبو *lablabū*, [persisk (eg. assyrisk)], bete. *F.ekv*; چغندر *coqondar*.

På farsi har *lablabū* to betydninger; 1) aprikoskjerne, 2) kokt bete. Forskjellen mellom betydningen på dari og farsi er at den er mer spesialisert på farsi. Jf. arabisk *lablāb*; 'English ivy' og på egyptisk arabisk; 'hyacinth bean (*Dolichos lablab*; *bot.*)'.⁷⁴

Ordet har neppe blitt lånt direkte inn i persisk fra assyrisk. Ordet fins i dari og farsi, det taler for at ordet har vært i persisk en god stund. Det vil i det følgende bli talt som en del av det vokabular som er persisk.

94. مالته *mālta*, [nyindisk], appelsin. *F.ekv*; پرتقال *portoqāl*.

Mālta brukes ikke på farsi.

⁷⁴ Wehr 1976, s. 1005.

95. **مرچ morc**, [nyindisk], pepper. *F.ekv*; **فلفل felfel**.

Morc brukes ikke på farsi.

96. **ملى molī**, [nyindisk], reddik. *F.ekv*; **ترب torob**.

Molī brukes ikke på farsi.

97. **ناک nāk**, [nyindisk], pære. *F.ekv*; **گلابی golābī**.

Nāk brukes ikke på farsi. Antar at opphavet er *nāg* som i sammensetningene *nāg-phanī* og *nāg-phāms* betyr 'the prickly pear' på hindi.⁷⁵ Jf. pashto *nāk* 'pære'.

4.1.6 Semantisk felt 6: Militæret

98. **بریدمن brēdman**, [pashto], løytnant. *F.ekv*; **ستوان sotvān**.

Brēdman brukes ikke på farsi. På pashto betyr *brēd* 'angrep' og *-man* (av *-mand*) indikerer eierskap. *Brēd* finner vi også i *brēd-jenrāl* 'brigadegeneral'. *Sotvān* er et nyord laget av det iranske akademiet (*Mo'īn*). Det betyr at Afghanistan og Iran har løst det samme behovet for en tittel på ulikt vis: Dari har tatt inn et lånnord, og på farsi er et persisk arveord med ny betydning tatt i bruk. Første, andre og tredje løytnant heter på dari *lomri*, *dvahom* og *dreyom brēdman*.⁷⁶

99. **بلوک bolūk**, [tyrkisk], tropp. *F.ekv*; **دسته daste**.

På farsi betyr *bolūk* 'gruppe, forsamling' (foreldet) og 'landdistrikt' (opphevet/avskaffet betydning (*mansūx*)).

100. **پوچک pūcak**, [persisk], patronhylse. *F.ekv*; **پوکه pūke**.

Pūcak brukes ikke på farsi, men *pūc* betyr 'tom, innholdsløs'. Jeg antar at ordet er persisk og satt sammen av *pūc* 'tom' og diminutivsendelsen *-ak* og således betyr omtrent 'noe lite og tomt'. Neghat skriver at ordet er fra hindi, men det fins verken i McGregor eller Platts.

101. **تفنگچه tofangca**, [persisk], pistol. *F.ekv*; **هفت تیر haft-tīr**.

Tofangca brukes ikke på farsi. *Tofang* betyr 'gevær' (både på dari og farsi), *-ca* er en, opphavelig tyrkisk, diminutivsendelse. Doerfer mener *tofang* er persisk og ikke tyrkisk som

⁷⁵ McGregor, s. 550. *Ā* markerer at foregående *ā* er nasalisert.

⁷⁶ Neghat 1993, s. 803 og www.uniforminsignia.net.

andre har hevdet. Thiesen mener ordet er persisk og kommer av *toḡak* som har blitt *toḡang* i moderne persisk, i analogi med *fešang* 'patron' (jf. *kārtūs* 'patron', nr. 114).⁷⁷

102. **تورن جنرال** *tūran-jenrāl*, [pashto], generalløytnant. *F.ekv*; **سپهبد** *sepahbod*.

Tūran-jenrāl brukes ikke på farsi. Ifølge Aslanov er *turān* (og *turan*) på pashto en militær neologisme i betydningen 'kaptein' (russisk *kapitan*). For *jenrāl* 'general' se nr. 105.

103. **تولی** *tōlay*, [pashto], brigade. *F.ekv*; **تیپ** *tīp*.

Tōlay brukes ikke på farsi.

104. **جاغور** *jāqūr*, [pashto], våpenmagasin. *F.ekv*; **خشاښ فشنگ** *xašāb-e fešang*.

Jāqūr brukes ikke på farsi.

105. **جنرال** *jenrāl*, [engelsk], general. *F.ekv*; **ژنرال** *ženerāl*.

Jenrāl brukes ikke på farsi, det er opphevet/avskaffet (*mansūx*) og erstattet av det samme ordet, men hentet fra fransk. At man på farsi har erstattet et lånnord fra engelsk med etymologisk det samme ordet fra fransk, så vi også under *kaltūr* 'kultur', nr. 17.

106. **دگرمڼ** *dagarman*, [pashto], oberstløytnant. *F.ekv*; **سرهنګ دوم** *sarhang-dovvom*.

Dagarman brukes ikke på farsi. *Dagar* på pashto betyr 'steppe, mark, felt, åker' (for *-man* se *brēdman* 'løytnant', nr. 98).

107. **دگروال** *dagarwāl*, [pashto], oberst. *F.ekv*; **سرهنګ** *sarhang*.

Dagarwāl brukes ikke på farsi. Ordet er markert som en neologisme i Aslanov. Satt sammen av *dagar* (se over) og *-wāl*. Endelsen *-wāl* (og *wālā*) er hindi og er ifølge Thiesen et "suffix denoting an agent, doer, owner, possessor, keeper or inhabitant".⁷⁸

108. **دلگي مشر** *dalgai-mešer*, [pashto], korporal. *F.ekv*; **سرجوخه** *sar-jūxe*.

Dalgai-mešer brukes ikke på farsi. Betydningen av *dalgai-mešer* er 'befal for minste operative enhet'. Tilsvarende på farsi er *sarjūxe* (leder for 4 soldater). Etter Aslanov betyr *dalgay* på pashto 'lag (minste operative enhet)' og *dalgai-mešer* betyr 'lagleder'.

⁷⁷ Thiesen 2005, s. 213.

⁷⁸ Thiesen 2004, s. 551.

109. **ستر جنرال** *sterjenrāl*, [pashto], (en type) general. *F.ekv*; **ارتشبد** *artešbod*.

Sterjenrāl brukes ikke på farsi. Pashto *stər* betyr 'stor'. *Artešbod* er øverste grad i det iranske militæret.

110. **ضابطہ امر** *žābeṭ-e amr*, [arabisk], adjutant. *F.ekv*; **آبدان** *ājdān*.

Žābeṭ-e amr brukes ikke på farsi. Uttrykket kan ha kommet inn i dari via tyrkisk.

111. **فرقه** *ferqa*, [arabisk], divisjon. *F.ekv*; **لشکر** *laškar*.

På farsi betyr *ferqa* 'gruppe, sammenslutning'. Uttrykket kan ha kommet inn i dari via tyrkisk.

112. **قشله** *qešla*, [tyrkisk], kaserne. *F.ekv*; **پادگان** *pādgān*.

Qešla brukes ikke på farsi (men det beslektede *qešlāq* betyr 'vinterkvarter, vinterresidens').

113. **قوماندان** *qūmandān*, [fransk], kommandant. *F.ekv*; **فرمانده** *farmānde*.

Qūmandān brukes ikke på farsi.

Tabell 4.1.6: Semantisk felt 6 "militæret" mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
Persisk	<i>hāwān</i>		(<i>hāwān</i>)	<i>pūcak</i> , <i>tofangca</i> , <i>kandak</i>	4 (1)
Arabisk	<i>ferqa</i>			<i>žābeṭ-e amr</i>	2
Pashto				<i>brēdman</i> , <i>tūran-jenrāl</i> , <i>tōlay</i> , <i>jāqūr</i> , <i>degar-man</i> , <i>dagar-wāl</i> , <i>dalgai-mešer</i> , <i>sterjenrāl</i>	8
Nyindisk					
Tyrkisk	<i>bolūk</i>	(<i>bolūk</i>)		<i>qešla</i>	2 (1)
Russisk					
Engelsk		(<i>jenrāl</i>)	<i>jenrāl</i>	<i>mašīndār</i>	2 (1)
Fransk				<i>qūmandān</i> , <i>kārtūs</i>	2
Ukjent					
Antall	3	0 (2)	1 (1)	16	20 (3)

Karakteristisk for de militære ordene er det store innslaget fra pashto. Dersom de to arabiske ordene også har kommet inn i dari fra tyrkisk, ville det være relativt mange ord av tyrkisk opphav.

114. **کارتوس** *kārtūs*, [fransk], patron. *F.ekv*; **فشنگ** *fešang*.

Kārtūs brukes ikke på farsi.

115. **کندک** *kandak*, [persisk], bataljon. *F.ekv*; **گردان** *gordān*.

Kandak brukes ikke på farsi. Har ikke funnet informasjon om ordets opprinnelse, men antar det er preteritumsstammen *kand* av verbet *kandan* 'grave, plukke av, ta av' og diminutivsendelsen *-ak*. I så fall kan man tolke ordet i betydningen 'en mindre del (tatt) av et større hele (som kan være det bataljonen inngår i; hele armeen eller lignende)'.

116. **ماشیندار** *māšīndār*, [engelsk], mitraljøse. *F.ekv*; **مسلسل** *mosalsal*.

Māšīndār brukes ikke på farsi. Endelsen *-dār* er persisk (presensstammen av *dāštan* 'å ha').

117. **هاوان** *hāwān*, [persisk], bombekaster. *F.ekv*; **خمپاره انداز** *xompāre-andāz*.

Dette ordet fins på farsi, men skrives *hāvan* og betyr 'morter'.

4.1.7 Semantisk felt 7: Slekt og familie

Terminologien for svogerrelasjoner er viktig i dette semantiske feltet. Den er mer presis enn på norsk; for å oversette ordet 'svoger' eller 'svigerinne' til dari, må man velge mellom fire alternativer. Her er en liten oversikt:

Ens ektefelles søsken; ens kones søster (svigerinne) heter *xiāšna*; ens kones bror (svoger) heter *xosor-bora*; ens manns søster (svigerinne) heter *nanū* (uattestert i Kiseleva); og en manns bror (svoger) heter *ēwar*.

Ens søskens ektefeller; ens søsters mann (svoger) kalles *yāzna* og ens brors kone (svigerinne) kalles *yanga*.

Ens ektefelles samkjønnede søskens (dvs. mannens brødre eller konas søstre) ektefeller: *bāja* brukes om konens søsters ektefelle (svoger), *zan-ēwar* brukes om ektemannens brors/brødres ektefelle (svigerinne).

118. **امباق** *ambāq*, [persisk], kvinner gift med samme mann. *F.ekv*; **هوو** *havū*.

Ambāq betegner relasjonen mellom kvinner gift med samme mann; de er hverandres *ambāq*. Ordet brukes ikke på farsi. Ifølge Neghat er dette en "spoken" form for *anbāz*. *Anbāz* er ifølge Anvari 2003 et foreldet ord for 'ektefelle'.⁷⁹

119. **ایور** *ēwar*, [persisk], ektemanns bror. *F.ekv*; **برادر شوهر** *barādar-šouhar*.

Ēwar brukes ikke på farsi. *Barādar-šouhar* står ikke i Anvari 2003 eller i *Šadrī-afšār*s ganske omfangsrike liste over slektskapsterminologi.⁸⁰ Men Anvari 2002 har ordet.

⁷⁹ Mo'in derimot har *anbāz* som synonym til *havū*.

⁸⁰ *Šadrī-afšār*, s. 840.

120. **باجه** *bāja*, [tyrkisk], konens søsters ektemann. *F.ekv*; **باجناق** *bājenāq*.

Dari *bāja* og farsi *bājenāq* er to former av samme ord (farsi *bāje* 'liten del av et kontor avsatt til et spesielt formål eller aktivitet' antar jeg er en homograf). Kiseleva oversetter *bāja* med 'svoger' (russ. *svojak*). Den mer presise betydningen gitt her er i henhold til Neghat, Farhadi og Wilson 1960.

121. **بچه** *bacca*, [persisk], sønn. *F.ekv*; **پسر** *pesar*.

På farsi betyr *bacca* 'barn'.

122. **بچه اندر** *bacca-andar*, [persisk], stesønn. *F.ekv*; **ناپسری** *nā-pesarī*.

Bacca-andar brukes ikke på farsi.

123. **پدر اندر** *pedar-andar*, [persisk], stefar. *F.ekv*; **ناپدری** *nā-pedarī*.

Pedar-andar fins på farsi, men er foreldet.

124. **پدرکلان** *pedar-kalān*, [persisk], bestefar. *F.ekv*; **پدر بزرگ** *pedar-bozorg*.

På farsi er *pedar-kalān* foreldet. Jf. dari *mādar-kalān* 'bestemor' som ikke brukes på farsi med farsiekvivalenten *mādar-bozorg*. Jf. adjektivet *kalān* (nr. 171).

125. **خسر** *xosor*, [persisk], svigerfar, sviger-. *F.ekv*; **پدر زن** *pedar-zan* og **پدر شوهر** *pedar-šouhar*.

Xosor er på farsi foreldet for 'svigerfar' (på begge sider) og erstattet av to mer presiserende termer. Jf. *xošū* 'svigermor', nr. 127.

Xosor på dari brukes også i forbindelse med svogerskap, som i *xosor-bora* (se under). Vi har også *māmā-xosor* i betydningen 'ektefelles morbror' (jf. *māmā* 'morbror', nr. 133) og *kākā-xosor* betyr 'ektefelles farbror' (jf. *kākā* 'farbror', nr. 131).

126. **خسر بیره** *xosor-bora*, [persisk], kones bror. *F.ekv*; **برادر زن** *barādar-zan*.

Xosor-bora brukes ikke på farsi. *Barādar-zan* står ikke i Anvari 2003, men fins i Anvari 2002 og i *Šadrī-afšār*.

Om *xosor* i denne sammensetningen leses i betydningen 'sviger-', kan *bora* leses som en form av *barādar* 'bror', og vi får at *xosor-bora* betyr 'svigerbror'. Thiesen foreslår å lese *xosor* i (*xosor-bora*) som 'svigerfar' og *bora* som en form av *pūr* 'sønn'; resultatet er at *xosor-bora*

betyr 'svigerfars sønn'. Ens kones bror må jo nødvendigvis være ens svigerfars sønn. Jf. pashto *tarbūr* 'fetter' av *tar* 'onkel' og *būr < pūr* 'sønn'.⁸¹

127. **خشو** *xošū*, [persisk],⁸² svigermor. *F.ekv*; **مادر زن** *mādar-zan* og **مادر شوهر** *mādar-šouhar*. *Xošū* er foreldet på farsi. Tilsvarende to termer på moderne farsi

128. **خیاشنه** *xiāšna*, [persisk],⁸³ kones søster. *F.ekv*; **خواهر زن** *xwāhar-zan*. *Xiāšna* brukes ikke på farsi. Kiseleva oversetter det med 'svigerinne' (*svojačenica*), Farhadi og Wilson 1960 presiserer at det er 'konens søster' dette begrepet refererer til. *Xwāhar-zan* står ikke i Anvari (2003), men i *Šadrī-afšār*.

129. **خیل** *xēl*, [arabisk], ætt. *F.ekv*; **فامیل** *fāmīl*. På farsi er *xeil* i betydningen 'ætt' (*qabīle* og *tāyefe*) foreldet. I dari også brukt i sammensetninger som *māmā-xēl* 'slektninger i morslinjen'.

130. **زن ایور** *zan-ēwar*, [persisk], ektemanns brors kone. *F.ekv*; **جاری** *jārī*. *Zan-ēwar* brukes ikke på farsi.

131. **کاکا** *kākā*, [nyindisk], farbror. *F.ekv*; **عمو** 'amū. På farsi betyr *kākā* 'bror, særlig rettet til en som er eldre' (muntlig form).

132. **کواسه** *kawāsa*, [persisk], oldebarn av hankjønn. *F.ekv*; **نتیجه** *natīje*. *Kawāsa* brukes ikke på farsi. Jeg antar at ordet er persisk og dannet i samklang med *nawāsa* 'barnebarn', nr. 135.

133. **ماما** *māmā*, [nyindisk], morbror. *F.ekv*; **دایی** *dāyī*. *Māmā* fins på persisk i andre, dels foreldede, betydninger (som alle refererer til kvinner). Mens dariordene for 'morbror' *māmā* og 'farbror' *kākā* er ulike dem vi finner på farsi (hhv. *dāyī* og 'amū), er ordene for 'moster' *xāla* og 'faster' 'amma, like i dari og farsi.⁸⁴

⁸¹ Thiesen, personlig kommunikasjon.

⁸² Horn 1893, nr. 487.

⁸³ Thiesen, personlig kommunikasjon.

⁸⁴ Jf. Farhadi s. 254.

134. **نانو** *nanū*, [ukjent opphav], mannlig ektefelles søster. *F.ekv*; خواهرشوهر *xwāhar-šouhar*. *Nanū* brukes ikke på farsi. Ordet er ikke nevnt i Kiseleva, men i Neghat, *Afḡānī-nawīs* 1957, Wilson 1960 og Farhadi. *Xwāhar-šouhar* står ikke i Anvari 2003, men er *Afḡānī-nawīs*’ 1957 beskrivelse av betydningen av *nanū*.

135. **نواسه** *nawāsa*, [persisk], barnebarn. *F.ekv*; **نوه** *nave*. *Nawāsa* er foreldet på farsi.

136. **يازنه** *yāzna*, [tyrkisk], søsters mann. *F.ekv*; **آيزنه** *āyezne*. *Yāzna* brukes ikke på farsi. Jeg antar at *yāzna* og *āyezne* opphavelig er det samme ordet.

137. **ينگه** *yanga*, [tyrkisk], brorskone. *F.ekv*; زن برادر *zan-barādar*. På farsi betyr *yenge* og *yangā* 'kvinne som følger bruden til brudgommens hus og gir den nødvendige opplæring'. Det kan kanskje ofte ha vært en brors kone som gjorde det? Farsiekvivalenten står ikke i Anvari 2002, men i *Ṣadrī-afšār*.

Tabell 4.1.7: Semantisk felt 7 ”slekt og familie” mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
Persisk	bacca	pedar-andar, pedar-kalān, xosor, xošū, nawāsa		ambāq, ēwar, bacca-andar, xosor-bora, xiāšna, zan-ēwar, kawāsa	13
Arabisk	xēl	(xēl)			1 (1)
Pashto					
Nyindisk	kākā, māmā				2
Tyrkisk	yanga		bāja, yāzna		3
Russisk					
Engelsk					
Fransk					
Ukjent				nanū	1
Antall	5	5 (1)	2	8	20 (1)

Karakteristisk for slektskapsordene er at alle ordene (unntatt *nanū*) fins på farsi eller er persiske arveord. Av de persiske ordene er mange foreldet. Relativt mange av ordene er tyrkiske.

4.1.8 Semantisk felt 8: Yrker

138. **انجنير** *enjenīr*, [engelsk], ingeniør. *F.ekv*; **مهندس** *mohandes*. *Enjenīr* brukes ikke på farsi. Ordet er ikke nevnt i Neghat.

139. **بنجاره** *banjāra*, [nyindisk], selger av galanteri- og korteverer.⁸⁵ *F.ekv*; **خرازی فروش** *xarrāzī-forūš*.

Banjāra brukes ikke på farsi. Ifølge Neghat er *banjāra* en 'detaljist' ('retail seller').

Farsiekvivalenten er uattestert, men på farsi er *xarrāzī* et sted hvor det selges sysaker, pynteting, skjønnhetsartikler og andre personlige ting som sokker, lommetørklær, kammer og lignende (etter Anvari 2003).

140. **پرچون فروش** *parcūn-forōš*, [nyindisk], detaljist. *F.ekv*; **خرده فروش** *xorde-forūš*.

Parcūn-forōš brukes ikke på farsi. Etter Kiseleva og Neghat er nr. 139 og 140 synonymmer, men Neghats betydning er mer generell enn Kiselevas. Her er Neghats betydning lagt til grunn for oversettelsen. *Forōš* er presensstammen av *forōxtan* 'å selge'.

141. **پیلوت** *pīlōt*, [fransk], pilot. *F.ekv*; **خلبان** *xalabān*.

På farsi er *pīlōt* (med kort *o*) ordet for en liten flamme i (eldre) komfyrer, ovner og varmtvannsberedere. Farsi og dari har antagelig lånt etymologisk samme ord fra fransk som har hatt to betydninger før lånene fant sted. *Xalabān* er et nyord laget av Farhangestan.

142. **تیکه دار** *tēka-dār*, [nyindisk], entreprenør. *F.ekv*; **پیمان کار** *peimān-kār*.

Tēka-dār brukes ikke på farsi. Hindi *thēkā* betyr 'contract'; og *thēkā-dār* betyr 'contractor, a lessee, a piece-worker'.⁸⁶ *-Dār* er lånt inn i hindi fra persisk (presensstamme av *dāštan* 'å ha').

143. **جوالی** *jawālī*, [persisk], bærer. *F.ekv*; **حمال** *ḥammāl*.

Jawālī brukes ikke på farsi (men farsi *javāl* er en type beholder). Neghat og Mo'in beskriver ordet som persisk, mens Platts sier at det er hindi i betydningen 'åk'. *Jawālī* i samme betydning fins i pashto.

144. **چپراسی** *caprāsī*, [nyindisk], bud. *F.ekv*; **قاصد** *qāṣed*.

Caprāsī brukes ikke på farsi. Hindi har lånt det persiske ordet *caprās*, lagt til en *-ī* og så har ordet blitt lånt inn i dari igjen. Neghat gir ordet betydningen 'a school servant', som tilsvarende Kiselevas *caprāsī-ye maktab*.

145. **دارباز** *dārbāz*, [persisk], akrobat. *F.ekv*; **بند باز** *bandbāz*.

Dārbāz brukes ikke på farsi.

⁸⁵ Galanteri- og korteverer er hhv. "små, billige pynte- og prydgjenstander" og "varer som ikke veies el. måles, men selges stykkevis, dusinvis e.l. (f.eks. kammer, knapper)" (<http://www.ordnett.no/ordbok.html>).

⁸⁶ McGregor, s. 414.

146. ژورنالیست *žurnālist*, [fransk], journalist. *F.ekv*; خبرنگار *xabar-negār*.

Žurnālist brukes ikke på farsi.

147. شادی باز *šādī-bāz*, [pashto], taskenspiller. *F.ekv*; لوطی عنتری *lūṭī-‘antārī*.

Šādī-bāz brukes ikke på farsi. Sammensetningen kan leses 'ape-leker', dvs. en som leker med en ape og får den til å gjøre kunster. Denne lesemåten støttes av at Kiseleva i tillegg til 'tryllekunstner, taskenspiller' oversetter ordet med 'sigøyrer med ape'. Angivelsen av opphav baserer seg på at *šādī* 'ape' er attestert i Aslanov. *Bāz* er presensstammen av persisk *bāzīdan* 'leke' og (foreldet) 'tape'.

148. شاره‌دار *šār-wāl*, [pashto], borgermester. *F.ekv*; شهردار *šahrdār*.

Šār 'by' er en persifisering av pashto *šār* som i sin tur er pashtoformen av persiske *šahr*. Endelsen *-wāl* er beskrevet under *dagarwāl* 'oberst', nr. 107. *Šār-wāl* (og *šār*) brukes ikke på farsi.

149. علاقه دار *‘alāqa-dār*, [persisk], distriktssjef. *F.ekv*; بخشدار *baxšdār*.

‘alāqa-dār brukes ikke på farsi. *‘alāqa* er et arabisk ord som på farsi har betydningen 'eiendom, særlig i form av jord'. *Dār* er presensstammen av *dāštan* 'å ha'.

150. کلال *kolāl*, [persisk], pottemaker. *F.ekv*; سفالگر *sofāl-gar*.

Kolāl er foreldet på farsi.

151. گادی وان *gādīwān*, [nyindisk], vognmann. *F.ekv*; درشکه چی *doroške-cī*.

Gādīwān brukes ikke på farsi. Men *gārī*, samme ord som dari *gādī*, fins i betydningen 'vogn trukket av dyr'. Endelsen *-wān* er ifølge Platts sanskrit og "forming adjectives of possession from substantives"; 'vogn-eier'.⁸⁷

152. مأمور *ma'mūr*, [arabisk], embetsmann. *F.ekv*; کارمند *kārmand*.

På farsi er *ma'mūr* en *kārmand* sendt ut på oppdrag.

153. مستری *mestārī*, [nyindisk], mekaniker. *F.ekv*; مکانیک *mekānīk*.

Mestārī brukes ikke på farsi. Ordet er opprinnelig lånt inn i hindi fra portugisisk.

⁸⁷ Thiesen antar at farsi *gārī* < urdu-hindi *gārī*, mens dari *gādī* < pashto *gāḍay* < panjabi *gādī* < urdu-hindi (personlig kommunikasjon).

154. **موتروان** *mōtarwān*, [nyindisk], sjåfør. *F.ekv*; **راننده** *rānande*.

Mōtarwān brukes ikke på farsi. For *-wān*, se under *gādīwān*, nr. 151. Neghat merker ordet som ”spoken”.

155. **موجی** *mōcī*, [nyindisk], (lappe-) skomaker. *F.ekv*; **کفاش** *kaffāš*.

Mōcī brukes ikke på farsi.

156. **والی** *wālī*, [arabisk], guvernør. *F.ekv*; **استاندار** *ostāndār*.

På farsi betyr *wālī* bl.a. ’guvernør’ (foreldet).

157. **همشیره** *hamšīra*, [persisk], sykepleier. *F.ekv*; **پرستار** *parastār*.

På farsi betyr *hamšīre* bl.a. ’søster’. Ordet er ikke nevnt i Neghat.

Tabell 4.1.8: Semantisk felt 8 ”yrker” mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
<i>Persisk</i>	<i>hamšīra</i>	<i>kolāl</i>		<i>jawālī</i> , <i>darbāz</i>	4
<i>Arabisk</i>	<i>ma’mūr</i> , <i>wālī</i>	(<i>wālī</i>)		<i>‘alāqa-dār</i>	3 (1)
<i>Pashto</i>				<i>šār wāl</i> , <i>šādī-bāz</i>	2
<i>Nyindisk</i>				<i>banjāra</i> , <i>parcūn-forōš</i> , <i>tēka-dār</i> , <i>caprāsī</i> , <i>gādī-wān</i> , <i>mestārī</i> , <i>mōtarwān</i> , <i>mōcī</i>	8
<i>Tyrkisk</i>					
<i>Russisk</i>					
<i>Engelsk</i>				<i>enjenīr</i>	1
<i>Fransk</i>				<i>žūrnālīst</i> , <i>pīlōt</i>	2
<i>Ukjent</i>					0
Antall	3	1 (1)		16	20 (1)

Karakteristisk for yrkesbetegnelse på dari er at vi finner mange ord fra nyindiske språk blant dem.

En oppsummering av substantivene sortert etter status og opphav fins i Tabell 4.4: Hele materialet fordelt på opphav, ordklasse og status.

4.2 Adjektiver

158. **افگار** *afgār*, [persisk], såret. *F.ekv*; **مجروح** *majrūḥ*.

Afgār er foreldet på farsi.

159. **بای** *bāy*, [tyrkisk], rik. *F.ekv*; **ثروتمند** *sarvatmand*.

Bāy er foreldet på farsi. Forholdet til pashto *baḍāy* 'rik' er uklart.⁸⁸

160. **پت** *pot*, [nyindisk], gjemt. *F.ekv*; **پنهان** *penhān*.

Pot brukes ikke på farsi. Neghat markerer ordet som "spoken".

161. **چپ** *cop*, [nyindisk], taus. *F.ekv*; **خاموش** *xāmūš*.

Cop brukes ikke på farsi.

162. **چتل** *catal*, [nyindisk], skitten. *F.ekv*; **کثیف** *kašīf*.

Catal brukes ikke på farsi. For *kašīf*, jf. *kešāfat*, nr. 16.

163. **چقور** *coqūr*, [tyrkisk], dyp. *F.ekv*; **عمیق** *amīq*.

Coqūr brukes ikke på farsi. Neghat markerer ordet som "spoken" og skriver det *coqor*.

164. **چیچکی** *cēcakī*, [tyrkisk], kopparret. *F.ekv*; **آبله رو** *ābelerū*.

Cēcakī brukes ikke på farsi. Ordet *cēcak* fins på hindi i betydningen 'kopper'. Ordet kan eventuelt ha kommet inn i dari derfra.

165. **خرد** *xord*, [persisk], liten. *F.ekv*; **کوچک** *kūcek*.

Begge ord fins i begge standarder i samme betydning, men *xord* er mer brukt på dari enn på farsi. I *Ḥassanī* 2005 sitt korpus på 1 million farsiorde forekommer *xord* 56 ganger og *kucek* 487 (+ ca. 250 ganger i sammensetninger). Jf. *kalān* (nr. 171) og *mānda* (nr. 173). Neghat skriver ordet med *vāv*; *xword* (en form som også fins i farsi).

166. **دلچسپ** *delcasp*, [persisk], interessant. *F.ekv*; **جالب** *jāleb*.

På farsi betyr *delcasp* 'behagelig, ønskelig'. Brukes i urdu-hindi i samme betydning som på dari.

167. **غریب** *qarīb*, [arabisk], fattig. *F.ekv*; **فقیر** *faqīr*.

På farsi betyr *qarīb* 'fremmed'.

168. **فالتو** *fāltū*, [nyindisk], overflødig, ekstra. *F.ekv*; **اضافی** *eẓāfī*.

Fāltū brukes ikke på farsi. Ordet er opprinnelig arabisk *fālit* 'escaped, free, at liberty'.⁸⁹

⁸⁸ Thiesen, personlig kommunikasjon.

⁸⁹ Wehr 1976, s. 726.

169. قیمت *qīmat*, [arabisk], dyr. *F.ekv*; گران *gerān*.

På farsi betyr *qīmat* 'pris' (substantiv) og uttales med diftong; *qeimat*.

170. کته *katta*, [pashto], stor. *F.ekv*; بزرگ *bozorg*.

Katta brukes ikke på farsi (men en homograf med betydninger knyttet til matlaging og oppbevaring av mat fins, antagelig av nyindisk opphav). Neghat har ikke dette ordet.

171. کلان *kalān*, [persisk], stor. *F.ekv*; بزرگ *bozorg*.

Begge ord fins i både dari og farsi i samme betydning. Forskjellen mellom dari og farsi er her at *kalān* er vanligere på dari enn på farsi. I *Ḥassanī* 2005 forekommer ikke *kalān*, mens *bozorg* forekommer 851 ganger (+ ca. 540 ganger i sammensetninger). Jf. *xord* 'liten', nr. 165, og *mānda* 'sliten', nr. 173.

172. لک *lok*, [ukjent opphav], tykk, grov. *F.ekv*; کلفت *koloft*.

På farsi er *lok* foreldet. Neghat markerer ordet som "spoken".

Tabell 4.2: Adjektivene mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Fins på farsi, annen frekvens	Brukes ikke i farsi	
<i>Persisk</i>	delcasp, maida	afgār, (maida)		xord, kalān, mānda,		6 (1)
<i>Arabisk</i>	qārīb, qīmat, maṣrūf, molkī	(molkī)				4 (1)
<i>Pashto</i>					katta, wārxaṭā	2
<i>Nyindisk</i>					pot, cop, catal, fāltū	4
<i>Tyrkisk</i>		bāy			coqūr, cēcakī	3
<i>Russisk</i>						
<i>Engelsk</i>						
<i>Fransk</i>						
<i>Ukjent</i>		lok				1
Antall	6	3 (2)	0	3	8	20 (2)

Merk at kolonnen "Fins farsi, annen frekvens" kun opptrer i denne tabellen.

173. مانده *mānda*, [persisk], sliten, trett. *F.ekv*; خسته *xaste*.

Begge ord fins i begge varianter i samme betydning, men *mānda* er vanligere på dari. I *Ḥassanī* 2005 forekommer *mānda* 67 og *xaste* 230 ganger. Korpuset skiller ikke mellom ord i forskjellige betydninger. Det betyr at de 67 tilfellene av *mānda* sannsynligvis også rommer

mānde i andre vanlige betydninger som 'rest, overskudd, gammel (mat)'; det gjør i så fall forskjellen større enn det tallene umiddelbart tilsier.

174. **مصروف** *mašrūf*, [arabisk], opptatt. *F.ekv*; **مشغول** *mašqūl*.

På farsi betyr *mašrūf* 'brukt'.

175. **ملکی** *molkī*, [arabisk], sivil. *F.ekv*; **غیر نظامی** *q̄eir-e neẓāmī*.

På farsi er *molkī* foreldet i betydningen 'statlig'.

176. **میده** *maida*, [persisk], liten. *F.ekv*; **کوچک** *kūcek*.

På farsi er *meide* foreldet i betydningen 'finmalt mel el. brød laget av (slikt) mel; myk, malt'.

177. **وارخطا** *wārxaṭā*, [pashto], forvirret. *F.ekv*; **آشفته** *āšofte*.

Wārxaṭā brukes ikke på farsi. *Xaṭā* er et arabisk ord 'to step, pace, walk; to preceed, advance, progress'⁹⁰, *wār-* kjenner jeg ikke opphavet til.

4.3 Verb

Ved sammensatte verb refererer opphavsspråk til det første leddet.

178. **بسته کردن** *basta kardan*, [persisk], å stenge. *F.ekv*; **بستن** *bastan*.

Basta kardan brukes ikke på farsi. Under betydningene til *basta kardan* i Kiseleva viser den første til *bastan*. I dari kan *basta kardan* og *bastan* brukes synonymt. *Basta* er perfektum partisipp av *bastan*.

179. **پالیدن** *pālīdan*, [persisk], å lete. *F.ekv*; **جست و جو کردن** *jost-o jū kardan*.

På farsi er *pālīdan* en form av *pālūdan* (begge foreldet) som betyr 'å sikte, rense, vaske, smelte (tr. og itr.) og helle (tr. og itr.)'.⁹¹ Muligens er dari påvirket av pashto *palawəl* 'søke'.⁹²

180. **پرسان کردن** *porsān kardan*, [persisk], å spørre. *F.ekv*; **پرسیدن** *porsīdan*.

Porsān kardan brukes ikke på farsi. *Neghat* markerer verbet som "spoken". *Porsān* er aktiv partisipp av *porsīdan*. På dari er *porsān kardan* og synonymet *porsīdan* dobbeltformer. (Farsi har dobbeltformen *porseš kardan*.)

⁹⁰ Wehr 1976, s. 248.

⁹¹ Horn 1893, nr. 278.

⁹² Thiesen, personlig kommunikasjon.

181. **پندیدن** *pondīdan*, [pashto], å hovne opp. *F.ekv*; **ورم کردن** *varam kardan*.
Pondīdan brukes ikke på farsi. Jf. pashto *pənd* 'bylt'.
182. **پهره کردن** *pahra kardan*, [persisk], å bevokte. *F.ekv*; **محافظت کردن** *mohāfezat kardan*.
Pahra kardan brukes ikke på farsi.
183. **تیر کردن** *tēr kardan*, [pashto], å passere (tid). *F.ekv*; **گذشتن** *gozaštan*.
Tēr kardan brukes ikke på farsi. Angivelsen av opphav støtter seg på Morgenstierne, som beskriver det som iransk, og på Thiesen som mener det kommer fra pashto *tērawəl* (preteritum *tēr kār*) 'passerte' (tr.).⁹³ (Ifølge Platts og Neghat er *tēr* nyindisk.)
184. **تيله کردن** *tēla kardan*, [nyindisk], å støte, puffe. *F.ekv*; **هل دادن** *hol dādan*.
Tēla kardan brukes ikke på farsi (men homografen *tīle* (opphavelig tyrkisk) betyr 'klinkekule'). Neghat markerer *tēla kardan* som "spoken".
185. **چلیدن** *celīdan*, [nyindisk], å være i omløp. *F.ekv*; **روان بودن** *ravān būdan*.
Celīdan fins på farsi i den foreldede og ganske like betydningen 'å gå, å bli vanlig'. Av Neghat markert som "spoken".
186. **چور کردن** *cūr kardan*, [nyindisk], å plyndre. *F.ekv*; **غارت کردن** *qārat kardan*.
Cūr kardan brukes ikke på farsi (men homografen betyr 'fasan').
187. **چوشیدن** *cōšīdan*, [nyindisk], å suge. *F.ekv*; **مکیدن** *makīdan*.
Cōšīdan brukes ikke på farsi.
188. **دو زدن** *dau zadan*, [ukjent opprinnelse], å banne. *F.ekv*; **فحش دادن** *fohš dādan*.
Dau zadan brukes ikke på farsi og er ikke nevnt i Neghat.
189. **عملیت کردن** *‘amaliyat kardan*, [arabisk], å operere (medisinsk). *F.ekv*; **عمل کردن** *‘amal kardan*.
Amaliyat kardan brukes ikke på farsi. Kiseleva har varianten *‘amaliya kardan*, mens Neghat kun har *‘amal kardan* (som på farsi).
190. **فیر کردن** *fair kardan*, [engelsk], å skyte. *F.ekv*; **شلیک کردن** *šelīk kardan*.
Fair kardan brukes ikke på farsi.

⁹³ Morgenstierne 1927, s. 309; Thiesen, personlig kommunikasjon.

191. **فایسالا کاردان** *faišala kardan*, [arabisk], å beslutte. *F.ekv*; **تصمیم گرفتن** *tašmīm gereftan*. *Faišala kardan* brukes ikke på farsi (men *feišale dādan* betyr 'å undersøke en sak og bringe orden i den eller å løse et problem').

192. **قوله کاردان** *qolba kardan*, [arabisk], å pløye. *F.ekv*; **شخم زدن** *šoxm zadan*. *Qolba kardan* brukes ikke på farsi, men *qolbe* betyr 'det man fester et plogjern på' (foreldet). Arabisk *qalaba* betyr bl.a. 'å pløye' og 'å snu noe opp ned'.⁹⁴

193. **کفیدن** *kafīdan*, [persisk], å sprekke. *F.ekv*; **ترکیدن** *tarakīdan*. *Kafīdan* er på farsi foreldet for *kaftan* i samme betydning.

Tabell 4.3: Verbene mht. opphav og status i farsi.

	Fins på farsi, men ikke i nevnte betydning på dari	Fins på farsi, foreldet	Fins på farsi i annen form	Brukes ikke på farsi	
Persisk	pālīdan, gap z.	kafīdan, (pālīdan)	basta k., porsān k., geryān k., newešta k.	pahra k.,	8 (1)
Arabisk			'amaliyat k.	faišala k., qolba k.	3
Pashto				pondīdan, tēr k.	2
Nyindisk		celīdan		tēla k., cūr k., cōšīdan, lōl d.	5
Tyrkisk					
Russisk					
Engelsk				fair k.	1
Fransk					
Ukjent				dau z., lombīdan	2
Antall	2	2 (1)	5	12	21 (1)

Mange av verbene fins på farsi i andre former.

194. **گپ زدن** *gap zadan*, [persisk], å snakke. *F.ekv*; **صحبت کردن** *šoḥbat kardan*. På farsi betyr *gap zadan* 'vennskapelig samtale om ymse emner' og er i Anvari 2003 markert som *goftegū* 'talespråk' ('småprat' og 'skravling' er også mulige oversettelser av farsibetydningen).

195. **گریان کردن** *geriān kardan*, [persisk], å gråte. *F.ekv*; **گریه کردن** *gerye kardan*. *Geriān kardan* brukes ikke på farsi. (*Mo'in* har dog *geriān kardan* som en kausativform.) *Geriān* er aktiv partisipp av *gerīstan* 'å gråte'.

⁹⁴ Hava 2006, s. 622.

196. **لَمْبِيدَن lombīdan**, [ukjent opprinnelse], å falle sammen. *F.ekv*; **فرو ریختن forū rīxtan**. *Lombīdan* brukes ikke på farsi. Neghat markerer dette verbet som ”spoken”.

197. **لُول دَادَن lōl dādan**, [nyindisk], å rulle. *F.ekv*; **غَلْتِيدَن ǧaltīdan**.

Lōl dādan brukes ikke på farsi (men *lūl xwordan* og – *zadan* betyr ’å rulle eller bukete seg, gjennomleve’).

198. **نَوِشْتَه کَرْدَن newešta kardan**, [persisk], å skrive. *F.ekv*; **نَوِشْتَن neweštan**.

Newešta kardan brukes ikke på farsi. Ordet står ikke i Neghat. På dari fins dobbeltformen *neweštan*. *Newešta* er perfektum partisipp av *neweštan*.

4.4 Oppsummering og noen bemerkninger

Tabell 4.4 oppsummerer hele materialet fordelt på opphav, status og ordklasse. Skraverte felt er summen av hele materialets ord av angitt opphav. De hvite feltene under de skraverte deler opp summen på de forskjellige ordklassene.

For eksempel ser vi at materialet rommer 22 persiske ord som fins i farsi i en annen betydning. Videre ser vi at materialet rommer 1 (5) arabiske ord som er foreldet i farsi. Det vil si at det er 6 arabiske ord som er foreldet i farsi, men 5 av dem er talt opp under ”annen betydning” (18 arabiske ord). Vi ser også for eksempel at det er i alt 19 pashtoord i materialet og i alt 118 ord som ikke brukes i farsi. Antallet substantiver er 157, adjektiver 20 og verb 21.

Tabell 4.4: Hele materialet fordelt på opphav, ordklasse og status.

	Annen bet.	Foreld.	Annen form	Annen frekv.	Brukes ikke	Sum
Pers., alle	22	15 (6) ⁹⁵	5 (2)	3	23	68 (8)
<i>Subst</i>	18	13 (4)	1 (2)		22	54 (6)
<i>Adj</i>	2	1 (1)		3		6 (1)
<i>Verb</i>	2	1 (1)	4		1	8 (1)
Arab., alle	18	1 (5)	1		9	29 (5)
<i>Subst</i>	14	1 (6)			7	22 (6)
<i>Adj</i>	4	(1)				4 (1)
<i>Verb</i>			1		2	3
Pash., alle			1		18	19
<i>Subst</i>			1		14	15
<i>Adj</i>					2	2
<i>Verb</i>					2	2

⁹⁵ Tallene i parentes uttrykker antall ord med mer enn én status. Jf. forklaring til tabell 4.1.1.

Nyin., alle	3	1	1		40	45
Subst	3		1		32	36
Adj					4	4
Verb		1			4	5
Tyrk., alle	2	1 (1)	2		5	10 (1)
Subst	2	(1)	2		3	7 (1)
Adj		1			2	3
Rus. alle					2	2
Subst					2	2
Eng. alle		(1)	2		12	14 (1)
Subst		(1)	2		11	13 (1)
Verb					1	1
Fransk, alle		1	(1)		5	6 (1)
Subst		1	(1)		5	6 (1)
Ukjent, alle		1			4	5
Subst					2	2
Adj		1				1
Verb					2	2
Antall, alle	45	20 (15)	12 (3)	3	118	198 (18)
Subst	37	15 (12)	7 (3)		98	157 (15)
Adj	6	3 (2)		3	8	20 (2)
Verb	2	2 (1)	5		12	21 (1)

Av tabellen framgår det at det i materialet er substantiver fra alle språk i dari, men ikke adjektiver (russisk, engelsk, fransk) og verb (tyrkisk, russisk, fransk). Språkene som ikke bidrar med disse ordklassene til materialet er representert i materialet med få ord, så det er vanskelig å dra slutninger om hvor generelt dette fenomenet er i dariord som skiller dari fra farsi. Imidlertid er det vel kjent at på alle språk er det substantiver som raskest lånes inn andre språk, og det taler for at resultatene her ikke er helt tilfeldige.

Kapittel 5: Analyse av materialet

5.1 Trekk ved materialet og forsøk på generaliseringer

I dette kapitlet presenteres trekk i materialet som kaster lys over forholdet mellom afghansk og iransk standardpersisk, slik det fremkommer etter analyse av mitt innsamlede materiale på 198 ord. Ordene er oppstilt i ulike tabeller for formålet, og slik vises korrelasjon mellom ordenes opphav, status i farsi og ordklasse. For substantivene gjelder det at ordene er undersøkt med hensyn til semantiske felt.

Korrelasjonene er regnet ut i prosenter og brøker slik at lesingen av materialet blir lettere. Relevansen av disse tallene kommenteres og vurderes med hensyn til den verdien de har eller ikke har som grunnlag for konklusjoner av mer generell art.

Analysen tar først for seg opphavsspråkernes kvantitative bidrag til materialet (underkapittel 5.1.1), dernest behandles ordenes status i farsi (underkapittel 5.1.2).

Når det gjelder trekk ved materialet som kan sies å ha mer generell betydning, viser analysen for det første at antallet persiske opphavsord blant ordene som skiller dari fra farsi overstiger de nyindiske ordene.

Analysen avdekker dessuten hvordan opphavsspråkernes ord fordeler seg ujevnt mellom de semantiske feltene. Vi finner for eksempel særlig mange ord fra engelsk innenfor det semantiske feltet for klær, mens tyrkiske ord er relativt godt representert på det semantiske feltet for slektskapsrelasjoner.

For det tredje ser vi at det er de "innfødte" ordene (de persiske og de arabiske) i materialet som oftest også forekommer i farsi og at de språkene dari låner mest fra, pashto og nyindisk, forekommer mest sjelden i farsi.

For det fjerde vises det at det hovedsakelig er flere ord med statusen fins i farsi med "annen betydning" enn i andre statuser. De persiske opphavsordene er et unntak her; de er like ofte "foreldet" som av "annen betydning". Grunnen til det synes i dette materialet å knytte seg til mange foreldede ord for slektskapsrelasjoner.

Et femte trekk ved materialet er at substantivene er den ordklassen hvis ord i minst grad gjenfinnes i farsi.

Det konkluderes med at semantisk felt er en viktig analytisk kategori for å forstå forskjellen i vokabularet mellom dari og farsi.

Analysen av materialet har også ledet til nye, ubesvarte spørsmål. Det å stille dem og prøve å finne svarene mener jeg er viktig for å forstå forholdet mellom dari og farsi. En del

av disse ubesvarte spørsmålene presenteres fortløpende. Andre er samlet i 5.2 Ytterligere undersøkelser. Der blir også noen begrensninger ved denne undersøkelsen tatt opp.

5.1.1 Opphavsspråkenes kvantitative bidrag

Underkapittel 5.1.1 er delt i tre og handler om antall ord opphavsspråkene bidrar med i hele materialet, i de ulike ordklassene og i substantivenes semantiske felt.

5.1.1.1 Opphavsspråkenes kvantitative bidrag til materialet som helhet

De forskjellige opphavsspråkene bidrar ulikt til denne undersøkelsens materiale av 198 dariord som skiller dari fra farsi. Av tabell 5.1.1.1 under fremgår det at ord fra persisk bidrar mest, med 68 ord, dernest følger i fallende rekkefølge med tallet på ord i parentes; ord fra nyindiske språk (45), arabisk (29), pashto (19), engelsk (14), tyrkisk (10), fransk (6), ord av ukjent opphav (5) og ord fra russisk (2).

Tabell 5.1.1.1: Opphavspråks kvantitative bidrag til hele materialet.

Språk	Antall ord av 198	% av 198 ⁹⁶
Persisk	68	34 (ca 1/3)
Nyindisk	45	23 (ca ¼)
Arabisk	29	15 (ca 1/7)
Pashto	19	10 (1/10)
Engelsk	14	7 (ca 1/14)
Tyrkisk	10	5 (1/20)
Ukjent opphav	5	3 (1/33)
Fransk	6	3 (1/33)
Russisk	2	1 (1/100)
Sum	198	101 %

I det foreliggende materialet er antallet persiske ord høyere enn tallet på nyindiske ord. Skulle det samme gjelde mer generelt for ord som skiller dari fra farsi, altså at bidraget fra persisk er like stort eller større enn bidraget fra de nyindiske språkene, er det interessant i lys av faglitteraturen, som vier nyindiske ord mest oppmerksomhet.⁹⁷

De arabiske ordene utgjør 14 prosent av materialet. Det er en påfallende lavere prosent enn andelen av arabiske ord i et utvalg av persiske tekster (av *Sa'dī*, *Ḥāfeẓ* og *Alavī*).

⁹⁶ Alle prosenter og brøker i er avrundet.

⁹⁷ Jf. kapittel 2; Morgenstierne 1927 og Kieffer 1985 fremhever de indiske ordene i dari. Dersom Morgenstierne med "litterært farsi" mener noe annet enn samtidens standardfarsi, kan det være en grunn til at han i mindre grad enn jeg fester seg ved de mange persiske ord som skiller dari fra farsi.

Der måles de arabiske ordene til å utgjøre mellom 39 prosent og 48 prosent av alle ordene.⁹⁸ Dersom de 14 prosentene gir et riktig bilde av andelen arabiske ord blant alle dariord som skiller dari fra farsi, så kan arabiske ord sies å være ”underrepresentert”. En mulig forklaring på det kan være at de arabiske ordene er mer semantisk stabile enn ord av andre opphav.

Det er mye som taler for å se de persiske og arabiske ordene under ett, fordi nesten alle de arabiske lånordene er kommet inn i språket i klassisk persisk tid,⁹⁹ altså før farsi og dari skilte lag. Velger vi å se dem under ett, blir resultatet at denne gruppen av ord, som vi har kalt ”innfødte” ord, utgjør 49 prosent av materialet, mens resten er lånord.¹⁰⁰

Andelen innfødte ord i materialet (i alt 97 ord; 68 persiske og 29 arabiske) er litt mer enn dobbelt så stor som andelen nyindiske ord (45 ord). De innfødte ordene utgjør dermed litt under halvparten av det totale materialet, mens de nyindiske ordene utgjør en firedel. Dette er interessant, tatt i betraktning av at faglitteraturen i stor grad forklarer forskjeller i ordforrådet mellom dari og farsi med referanse til andelen lånord fra nyindisk i dari.

Nyindisk bidrar med nesten en firedel av ordene i materialet. Av lånte ord er dette den største gruppen, hvilket er som forventet gitt fokuset i faglitteraturen på indiske ord i dari. Grunnen til at det er så mange indiske ord i dari, antar jeg henger sammen med direkte kontakt mellom daritalende og de som taler nyindiske språk. Tekster spiller nok mindre rolle, jf. at nyindiske språk ikke er høyspråk for daritalende (muslimer), og at det kun er ett nyindisk ord å finne blant abstraktene i semantisk felt 1 (jf. tabell 5.1.1.3: Antall ord per språk blant substantivenes semantiske felt).¹⁰¹

Det kan være verdt å merke at en del av det vokabularet dari får fra nyindiske språk, også er lånord i nyindisk. I materialet er *almārī* ’skap’ (ord nr. 40 i kapittel 4) et eksempel på det; dari har lånt ordet fra nyindisk, og hindi har i sin tur lånt det fra portugisisk. Likeledes er *caplak* ’sandal’ (ord nr. 65) lånt inn fra nyindisk, som viser seg å ha fått det fra telugu.

De nyindiske språkene som dari grenser til (først og fremst urdu-hindi, panjabi, hindko og sindhi), har vært under sterk påvirkning fra engelsk i over 150 år og har tatt opp i seg svært mange ord derfra. Det er et foreløpig uavklart spørsmål, men ordene fra engelsk i materialet kan derfor godt tenkes å være en slik gruppe ord som dari har fra nyindiske

⁹⁸ Lazard 1985, s. 164.

⁹⁹ Skalmowski: ”Ein Beitrag zur Statistik der arabischen Lehnwörter in der Sprache ’Alawī’s”, s. 585-619 i *Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin, ges.- und sprachwiss. Reihe*, Jg. IX (1959-60), s. 175, etter Lazard 1985, s. 165.

¹⁰⁰ 68 persiske + 29 arabiske ord = 97 ord, dvs 49 prosent av 198 ord.

¹⁰¹ Lorimer 1915, s. 245, sier det samme om hvordan pashto påvirkes av hindi.

språk.¹⁰² Dette kan undersøkes ved å se etter disse engelske ordene i ordbøker for nyindiske språk (mest nærliggende er urdu-hindi, panjabi, hindko og sindhi). Dersom sammenfallet er stort, vil det styrke antagelsen om at ord fra engelsk er kommet inn i dari via nyindiske språk til dari.

Dersom også de engelske ordene tilflyter dari via nyindiske språk, er kontaktsituasjonen mellom dari og nyindiske språk desto viktigere for å forstå ulikheter mellom dari og farsi. Om de engelske og nyindiske ord telles sammen (45 nyindiske + 14 engelske) får vi en ordgruppe som er omtrent like stor som de persiske arveordene.

I materialet bidrar nyindiske språk med mer enn dobbelt så mange ord som pashto (hhv. 45 og 19 ord). Dette til tross for at pashto tales av ca. halve befolkningen i Afghanistan, er offisielt språk og har noe språkplanlegging i ryggen. En del av forklaringen på at det er slik må være at pashtunere i Afghanistan som regel kan dari, mens de med dari som morsmål i langt mindre grad kan pashto. Det har igjen blant annet bakgrunn i at dari historisk har vært høyspråket (men morsmål for kanskje så lite som en firepart av befolkningen), og pashto et talespråk.

Nå er heller ikke nyindiske språks innflytelse grunnet i at det er høyspråk for daritalende (de ser hen til klassisk persisk, kanskje farsi og i noen grad arabisk), men det kan være at nyindiske språk rommer vokabular som dari trenger (eller har trengt), mens pashto ikke har slike ord.

Mange av de nyindiske ordene i dette materialet fins også i pashto. Det er ikke her undersøkt om dari har lånt disse ordene fra pashto eller fått dem direkte fra nyindiske språk. En måte man kunne sjekke det på, er rett og slett å telle hvor mange av de nyindiske ordene som også fins i pashto. Jo flere man finner, jo sterkere vil antagelsen stå om at dari tar opp i seg nyindiske ord via pashto. For å finne ut hvorvidt dette er parallelle lån fra nyindiske språk til både pashto og dari kan man se etter spor av språkene ordene eventuelt har passert gjennom i ordenes fonetiske struktur.

Dersom mange nyindiske ord kommer inn i dari via pashto, reises spørsmålet om hvorvidt dari tar opp flere nyindiske ord fra pashto enn pashtoord. Dersom det er slik, er det nærliggende å forsøke å forklare det med hvilket behov dari har for vokabular.

Det er ingen stor forskjell på antall ord fra pashto og engelsk i materialet (hhv. 19 og 14 ord). Det er vanskelig å vurdere i hvilken grad dette er en gyldig beskrivelse av helheten

¹⁰² Jf. at Farhadi skriver at engelske ord har kommet inn i *kābolī* fra "hindostani" (s. 82).

av de ord i dari som skiller seg fra farsi. At engelsk skulle bidra med like mange ord som pashto, er ikke usannsynlig, gitt at engelsk er en viktig kilde til lånord i dari, ifølge Lazard.¹⁰³

Det er et åpent spørsmål, men min gjetning på hvor ordene av ”ukjent opphav” er fra, går i retning av minoritetsspråk i Afghanistan som *parācī*, *ōrmurī*, *prasun* og *pašāī*.¹⁰⁴ Ordene av ukjent opphav kan også være fra de språkene jeg har lett i, bare at jeg ikke har funnet dem i mine kilder til disse språkene.

Det er så få ord fra fransk og russisk i materialet at jeg ikke kan trekke noen generelle konklusjoner om deres innbyrdes størrelsesforhold blant ordene som skiller dari fra farsi. Skulle det vise seg at ord fra fransk er flere enn ord i fra russisk i et større korpus/materiale, ville det være interessant i lys av faglitteraturen, som oftere vier plass til det russiske enn det franske bidraget til dari. Ofte gjøres det også et lite poeng ut av at generelt har dari lånt fra engelsk og farsi fra fransk.

5.1.1.2 Opphavsspråkenes kvantitative bidrag til ordklassene

Det er substantivene som mottar de fleste ordene fra alle språkene, jf. tabellen under.

Tabell 5.1.1.2: Opphavsspråkenes bidrag sortert etter ordklasser.

Ordklasse	Pers.	Nyind.	Arabisk	Pash.	Eng.	Tyr.	Fra.	Ukjent	Ru.
Sub. (157)	54	36	22	15	13	7	6	2	2
Adj. (20)	6	4	4	2		3		1	
Verb (21)	8	5	3	2	1			2	
Sum (198)	68	45	29	19	14	10	6	5	2

Gitt at lånord oftest er substantiver, kan vi anta at det vil være slik også i et større materiale. Mer interessant er det at i et større materiale vil man kunne få et inntrykk av i hvilken grad alle ordklassene, ikke bare de tre vi her tar for oss, mottar ord fra opphavsspråkene.

5.1.1.3 Opphavsspråkenes kvantitative bidrag til substantivenes semantiske felt

Utgangspunktet for å sortere substantivene etter semantiske felt var en forventning om at ulike opphavsspråk bidrar ulikt til dem. Tabellen under bekrefter dette.

I tabellen ser vi at de persiske ordene har en relativt jevn fordeling, med en topp for feltet slektskapsord (semantisk felt 7).

¹⁰³ Jf. Lazard sitert under 2.1 Opphav.

¹⁰⁴ Kieffer 1985, s. 502, presenterer 32 språk som hører til i Afghanistan: 11 iranske, 11 indiske, 5 tyrkisk-mongolske og 5 andre.

Fra nyindisk har dari særlig mange ord for inventar, mat og yrker (semantisk felt 3, 5 og 8). Slike er konkrete ord, nødvendige i det praktiske dagliglivet, og de kan ha blitt tatt opp som følge av handel (import av varer) og migrasjon.

Det ville være interessant å undersøke i hvilken grad for eksempel matvarenavnene i dari har dubletter i farsiekvivalentene (for eksempel har dari i tillegg til det nyindiske ordet *būra* 'sukker' også det ordet som brukes i Iran, *šekar*, jf. ord nr. 80). Om farsiekvivalenten for disse også fins i dari kan det tyde på at dari hadde ordet før det nyindiske kom til. Dersom dari ikke har ord som *golābī* 'pære' (som brukes i farsi), kan det tyde på at ordet i dari (nyindiske *nāk*, ord nr. 97), kom med frukten østfra.

Tabell 5.1.1.3 Antall ord per språk blant substantivenes semantiske felt.

Sem. felt (antall ord)	Pers.	Nyind.	Arabisk	Pash.	Eng.	Tyr.	Fra.	Ukjent	Ru.	Antall språk
1 Abst. (21)	5	1	12		1	1	1			7
2 Bygn. (18)	4	6	3	3	2					5
3 Inventar (21)	8	8	1		2				2	5
4 Klær (17)	7	1		1	5	1	1	1		7
5 Mat (20)	9	10		1						3
6 Militæret (20)	4		2	8	2	2	2			6
7 Slegt (20)	13	2	1			3		1		5
8 Yrker (20)	4	8	3	2	1		2			7
Sum (157)	54	36	22	15	13	7	6	2	2	

Det er påfallende at det ikke er noen ord fra nyindisk blant militære termer (semantisk felt 6). Det kan skyldes at nyindiske språk har lav status og at språkplanlegging innfører mange pashtoord (jf. at pashto er kommandospråk i den afghanske hæren). Det er også få nyindiske ord blant abstraktene (semantisk felt 1). Det kan skyldes at religiøs, filosofisk og vitenskapelig påvirkning har kommet vestfra (og ikke fra hinduene i øst). Av samme grunn finner vi særlig mange arabiske ord blant abstraktene.

Etter Lorimer, som skriver at hindiord i pashto knytter seg spesielt til konkrete,¹⁰⁵ kan man kanskje forvente at ord fra nyindisk også i dari knytter seg til konkrete. Denne undersøkelsens materiale kan ikke bekrefte eller avkrefte dette, men det bør undersøkes om det er slik.

Vi har sett at pashtoord særlig fins blant militære uttrykk (semantisk felt 6), og at dette henger sammen med språkplanlegging som har lagt pashtoord til darivokabularet. Videre

¹⁰⁵ Lorimer 1915, s. 245, § 403.

undersøkelser av ord knyttet til andre semantiske felt som er påvirket av språkplanlegging, som innenfor feltet utdanning eller offentlig administrasjon, ville også gi mange pashtoord. At det er få pashtoord blant abstraktene, henger for det første sammen med språkets status som talespråk, og for det andre at abstrakter i stor grad har kommet vestfra via høyspråket (klassisk) persisk. Persisk har i sin tur mange abstrakter fra arabisk (som en gang var vitenskapens språk og fortsatt er religionens språk for muslimene).

Engelsk ser ut til å bidra spesielt med ord for klær (semantisk felt 4). Det er ingen ord fra engelsk blant slektskapstermene (semantisk felt 7), og antagelig ville vi ikke finne det i et større materiale heller. Saken er vel for det første at det er begrenset hvor mange slektskapstermer et språk trenger. For det andre er endring av slektskapsstrukturer som genererer behov for nye slektskapsord, noe som foregår langsomt, og for det tredje er det ingen grunn til å forvente at dari skulle låne akkurat slektskapstermer fra engelsk.

At tyrkisk har bidratt med flere slektskapstermer enn de andre språkene, unntatt persisk, er bemerkelsesverdig. Muligens gir materialet et galt inntrykk av størrelsesforholdet. Man må imidlertid huske at antallet slektskapstermer er relativt begrenset, og kanskje kan man derfor anta at materialets belysning av dette semantiske feltet er ganske representativt. De tre ordene fins også på farsi, noe som tyder på at de har vært i språket lenge.

Dersom nr. 110 *zābet-e amr* 'adjutant' og nr. 111 *ferqa* 'divisjon' også er kommet inn i dari fra tyrkisk betyr det at det er relativt mange tyrkiske ord blant de militære termene.

Tabell 5.1.1.3 viser at det er flere nyindiske ord enn pashtoord i alle semantiske felt, bortsett fra blant militære termer (semantisk felt 6). Dette tyder på utstrakt kontakt mellom dari og nyindiske språk. Det er nærliggende å tro at denne kontakten har eksistert i lang tid og antagelig må vi fremdeles regne med den, jf. migrasjonsstrømmer de siste tiårene (handel og flyktninger) mellom Afghanistan og Pakistan.

I kolonnen til høyre i tabell 5.1.1.3 er oppført det antall språk som er representert i gjeldende semantiske felt. Resultatet er ganske jevnt, med unntak av i semantisk felt 5 (mat), hvor det bare er ord fra tre språk. Det kan se ut som om persisk og nyindisk har en særlig stilling her. Kan det skyldes at de fleste matord er enten gamle eller er kommet med nye produkter østfra? Om de er kommet med produktene fra øst, kan vi ikke vente å finne farsiekvivalenten i afghanske ordbøker. Syv av de ni matordene fra persisk fins også i farsi (jf. tabell 5.1.2.2b: Ord fra persisk fordelt på status, ordklasse og substantivenes sem. felt).

5.1.1.4 Oppsummering av underkapitlet om språkernes kvantitative bidrag (5.1.1)

Over har vi sammenlignet antall ord de forskjellige språkene har bidratt med til materialet som helhet, til ordklassene og til substantivenes semantiske felt. Resultatene av sammenligningen kan oppsummeres som følger:

Materialet inneholder flere ord fra persisk enn fra nyindisk. Andelen ”innfødte” ord er dobbelt så høy som andelen nyindiske. Blant abstraktene fins det få eller ingen ord fra pashto og nyindisk. Det er funnet dobbelt så mange ord fra nyindiske språk som det er pashtoord. Antallet pashtoord og engelske ord er omtrent litt. Muligens er de engelske ordene lånt inn via nyindiske språk. Engelsk har gitt dari en del ord for klær, tyrkisk har bidratt med ord for slektskapsrelasjoner. Det semantiske feltet for slektskapstermer (semantisk felt nr. 7) rommer ellers mange ord fra persisk.

5.1.2 Ordenes status

Dette underkapittelets gjennomgang av ordenes status fokuserer på sammenhengen mellom på den ene siden status og den andre opphavsspråk, ordklasse, semantisk felt og frekvens.

5.1.2.1 Opphavsspråkernes ords forekomst i farsi

I nederste linje i tabellen under (tabell 5.1.2.1) leser vi at 80 av materialets 198 ord fins i farsi. Det betyr at 40 prosent av dariordene i materialet forekommer i farsi (med annen status). Med andre ord er over halvparten ikke å finne i farsi. Jo mer omfattende farsi defineres, desto flere av materialets ord vil det omfatte. Om vi i tillegg til Anvari 2003 også legger ordbøkene til for eksempel *Moʻin* og *Enşafpour* 1999 til grunn, vil kanskje halvparten av materialet kunne sies å være en del av farsi.

Resten av tabellen, radene over sum-linja, viser samme forhold fordelt på språk, slik at der ser vi hvor mange av ordene fra hvert opphavsspråk som fins i farsi. For eksempel går det fram at 20 av 29 ord fra arabisk i materialet er å finne i farsi, men bare 5 av 45 ord fra nyindiske språk. Dette kan leses som et mål på hvor stor avstanden er mellom dari og farsi målt etter opphavsspråk.

De innfødte ordene (fra persisk og arabisk) dominerer; de utgjør 65 av de 80 ordene som fins i farsi, det vil si 81 prosent. Sett i lys av at de innfødte ordene utgjør 49 prosent av materialet som helhet, som ble vist i 5.1.1.1, bekrefter dette at de innfødte ordene oftere enn de andre fins i farsi. Det samme kan også leses ut av antallet av de innfødte ordene som

fins i farsi, 69 prosent og 66 prosent, langt høyere prosentandeler enn for de andre språkene.

Tabell 5.1.2.1: Forekomst av materialets ord i farsi, fordelt på språk.

Språk	I farsi (ant. ord)	... av totalt	% i farsi
Arabisk	20	29	69 % = ca 2/3
Persisk	45	68	66 % = ca 2/3
Tyrkisk	5	10	50 %
Fransk	1	5	20 %
Ukjent	1	5	20 %
Engelsk	2	15	15 %
Nyindisk	5	45	13 %
Pashto	1	19	5 %
Russisk	0	2	0 %
Sum	80	198	40 % (snitt)

De språkene som er best belagt i materialet, plasserer seg øverst og langt nede på listen: Av ord fra arabisk og persisk fins ca. 2/3 i farsi; av ord fra nyindisk og pashto henholdsvis 13 og 5 prosent.

Når det gjelder den tredelen av innfødte ord som ikke forekommer i farsi, er de så foreldet i farsi at de ikke er inkludert i Anvaris ordbok (2003). Men som antydnet over, vil man nok kunne finne mange av dem i andre ordbøker som bare er noen tiår eldre.

I materialet er andelen ord fra tyrkisk som også fins i farsi, 50 prosent. Materialets ti tyrkiske ord er litt lite å trekke slutninger fra, men i lys av at dari og farsi har tatt opp i seg tyrkiske lånord i kanskje 1000 år, kan man anta at tyrkisk bidrar med mange ord til den gruppen vi kaller innfødte ord. Det som her kalles "tyrkisk" dekker flere forskjellige tyrkiske språk; osmansk, usbekisk, tjugataisk og flere. Noen av dem låner kanskje til både dari og farsi, andre bare til et av språkene. For å presisere hvordan ulike tyrkiske språk virker på forskjellen mellom dari og farsi trengs videre studier av tyrkiske lånord i dari og farsi som tar høyde for variasjonen i tyrkisk. (Muligens fins noen av svarene allerede i Doerfer.)

Om vi holder de innfødte ordene i materialet utenfor, står vi igjen med lånord dari har tatt opp uavhengig av farsi. At de er tatt opp uavhengig av farsi ser vi også av at det er få av disse ordene som fins i farsi.

Pashto begynte å påvirke dari etter at persisk delte seg i en afghansk og en iransk variant. Det er følgelig få av pashtoordene som skiller dari fra farsi som fins i farsi.

Et par hundreår etter at pashto begynte å påvirke dari, begynte de europeiske språkene å gi dari ord. I utgangspunktet, gitt skillet mellom dari og farsi, kan man tenke seg at jo senere språk begynte å låne til dari, jo mindre sjanse er det for å finne ordene i farsi. Når materialets engelske og franske ord oftere fins i farsi enn pashtoordene, kan det skyldes parallelle lån. Materialet er for lite til å trekke slutninger om dette. Dari har også lånt europeiske ord fra farsi.

I dette underkapitlet har vi sett på andelen av de ulike opphavsspråkenes ord i materialet som fins og ikke fins i farsi. Nå skal vi se litt nærmere på de ordene som fins i farsi.

5.1.2.2 Ordene i farsi fordelt på opphavsspråk og status

Generelt beskriver denne undersøkelsen forskjellene mellom ordforrådet i dari og farsi med fokus på utvikling i dari. Her skal det gjøres et lite sidesprang idet vi bruker materialet til å belyse forskjellen mellom vokabularet i dari og farsi ved å beskrive trekk ved de av materialets ord som fins i farsi.

Tabellen under viser tallene for de ulike språks bidrag til ord i farsi, fordelt på type status. Tallene i parentes indikerer tallet på ord med mer enn en status.¹⁰⁶ For eksempel er det slik at av de 22 ordene fra persisk med ”annen betydning” på farsi, er 6 av dem også foreldet, og 2 av de 22 har i tillegg en annen form.

Tabell 5.1.2.2a: Forekomst av materialets ord i farsi, fordelt på språk og type status.

Språk	Annen betydning	Foreldet	Annen form	Annen frekvens	Sum
Persisk	22	15 (6)	5 (2)	3	45
Arabisk	18	1 (5)	1		20
Pashto			1		1
Nyindisk	3	1	1		5
Tyrkisk	2	1 (1)	2		5
Ukjent		1			1
Russisk					0
Engelsk		(1)	2		2
Fransk		1	(1)		1
Sum	45	20 (13)	12 (3)	3	80

¹⁰⁶ I kapittel 4 ble ordene gjennomgått i grupper på ca. 20 ord fordelt på ordklasse, substantivene var også delt opp i semantiske felt. Ordene i hver gruppe ble sortert i en tabell etter opphavsspråk og status. Ord med mer enn én status nevnes to steder i tabellene, det ene stedet i parentes for å vise at det er et ord som står på to steder.

Før man kan bruke tabellens tall til å si noe om hva som har skjedd i farsi som bidrar til å karakterisere forholdet mellom vokabularet i dari og farsi, må tallene i tabellen korrigeres slik at de kan sammenlignes. En måte å få sammenlignbare tall på er å ta ut ordene med flere enn én status. Det gjøres ved å trekke tallene i parentes fra (an)tallet (ord) i "annen betydning" (på samme vannrette linje).

I nederste linje gjøres det slik: Vi trekker 13 og 3 fra 45 og får da 29 ord med "annen betydning". De kan så sammenlignes med hhv. 20, 12 og 3 for de følgende statusene. Vi har nå sammenlignbare tall for summen av alle språkernes ord.

Den vanligste statusen, for hele materialet sett under ett, er altså "annen betydning" (29) foran "foreldet" (20), "annen form" (12) og "annen frekvens" (3).

Om de enkelte språkene skal det her bare sies noe om persisk og arabisk fordi tallmaterialet er så sparsomt for de andre språkene.

De arabiske ordene i materialet har en fordeling som svarer til hovedtendensen på den måten at statusen "annen betydning" er størst ($18 - 5 = 13$). Forskjellen mellom antallet ord av "annen betydning" og neste status er imidlertid større enn for tallene for hele materialet.

Tallrekken for persisk avviker fra tallrekken for materialet som helhet, og er følgelig også forskjellig fra tallrekken for arabisk. For persisk blir tallrekken slik: 14 ord ($22 - 6 - 2 = 14$) har "annen betydning"; 15 ord er "foreldet", 5 har "annen form" og 3 har "annen frekvens". Til forskjell fra tallene for hele materialet og for arabisk er tallene for "annen betydning" og "foreldet" nesten like store. Med andre ord spiller "foreldet" en like viktig rolle som "annen betydning" når det gjelder ord fra persisk.

Tabellen 5.1.2.2b på neste side kan være en hjelp til å belyse dette trekket ved de persiske ordene i dari som fins i farsi med en annen status. Den viser distribusjonen av de samme ordene fordelt på ordklasse og semantisk felt.

Det er to topper i tabellen som tildels kan forklare forskjellen mellom ord fra persisk og ord fra arabisk: En topp for "annen form" i verb (4); og "foreldet" har en topp på fem ord i semantisk felt 7 (slektsord). Den første toppen, verbene med annen form, kan kanskje forklares som et resultat av at talemålet i Kabul påvirker dari, for en av forskjellene mellom talemålet i Kabul og standard dari er at det førstnevnte til dels har avvikende verbalsystem. Den andre toppen, de foreldede ordene blant slektskapsordene (semantisk felt 7), kan tyde på at slektskapsterminologien har vært mer ensartet i tidligere tider enn den er i dag.

Tabell 5.1.2.2b: Ord fra persisk fordelt på status, ordklasse og substantivenes sem. felt.

	Fins i farsi i annen bet.	Fins i farsi, foreldet	Fins i farsi i annen form	Fins i farsi i annen frekvens	Sum
1 Abstrakter	4	(2)	(1)		4 (3)
2 Bygninger	2	1 (1)			3 (1)
3 Inventar	2	2			4
4 Klær	3	2			5
5 Mat	4	2 (1)	1		7 (1)
6 Militæret	1		(1)		1 (1)
7 Slekt	1	5			6
8 Yrker	1	1			2
Sub. sum ¹⁰⁷	18	13 (4)	1 (2)	0	32 (5)
Adj	2	1 (1)		3	6 (1)
Verb	2	1 (1)	4		7 (1)
Ordkl. sum	22	15 (6)	5 (2)	3	45 (8)

5.1.2.3 Ordenes status per ordklasse

Over er dariordenes status per opphavsspråk (5.1.2.1) og statusene til ordene som fins i farsi (5.1.2.2) presentert. Turen er kommet til å se på status fordelt på ordklassene.

Tabell 5.1.2.3a: Materialets ords forekomst i farsi fordelt på ordklasse.

Ordklasse	Antall av ordklassens ord som fins i farsi (jf. tabell 4.4)	Totalt antall ord tilhørende ordklassen (jf. tabell 4.4)	Prosent av ordklassens ord som fins i farsi	Prosent innfødte ord i ordklassen (jf. tabell 5.1.1.2)
Substantiver	59	157	38 %	48 (76 av 157)
Adjektiver	12	20	60 %	50 (10 av 20)
Verb	9	21	43 %	52 (11 av 21)
Sum	80	198		

Prosenten for antall ord i materialet vi finner igjen i farsi er lavest for substantivene, 38 prosent, og høyest for adjektivene, 60 prosent.

Grunnen til at det er substantivene som deler prosentvis færrest ord med farsi, synes å være at dari låner flest ord fra nyindiske språk. Nyindiske språk bidrar med den største gruppen lånord i dari, lånord som i liten grad deles med farsi (13 prosent i dette materialet, se tabell 5.1.2.1).¹⁰⁸

¹⁰⁷ Tallene på denne linja er summen av tallene for de semantiske feltene over. Tallene for de semantiske feltene er satt i mindre skrift for å skille dem fra ordklassene som er satt i litt større skrift.

¹⁰⁸ I hvilken grad farsi låner andre hindiord sier ikke materialet noe om.

Substantivene anses å være den ordklassen hvis ord lettest tas opp og lånes ut mellom språk. Man skulle derfor tro at antallet lånord blant substantivene er høyere enn det blant andre ordklasser og at andre ordklasser, i større grad enn for substantivene, fornyes leksikalsk ved semantisk utvikling (eller andre prosesser). Det kan godt være riktig også for dari, men mitt eget materiale motsier dette, fordi prosenten av innfødte ord er tilnærmet lik i alle ordklassene (ca. 50 prosent, se kolonnen helt til høyre i tabellen over). Men fordi materialet er for lite til å produsere gode tall som viser andel innfødte ord i forskjellige ordklasser (som dessuten bare utgjør et antall på tre i dette materialet), velger jeg å la spørsmålet stå åpent.

Om vi nå presiserer ordene i farsi sin status fordelt på ordklasse får vi tabellen under (5.1.2.3b). For å kunne sammenligne tallene mellom ordklassene må vi korrigere for ordene med mer enn en status, slik vi har gjort tidligere.

Vi ser da at substantivene har 22 ord av "annen betydning" ($37 - 12 - 3 =$), 15 ord som er "foreldet" og 7 med "annen form". Med andre ord er det blant substantivene for hvert ord med annen form, to foreldede og tre i annen betydning.

Dette skiller seg fra måten adjektivene grupperes etter status: 4 ord ($6 - 2$) med "annen betydning", 3 "foreldet" og ingen med "annen form, men 3 med "annen frekvens".

Verb skiller seg ut ved at tallet for ord i "annen form" er forholdsvis høyt i forhold til de andre: 2 ord i "annen betydning" ($2 - 1$), 2 ord er "foreldet" og 5 har "annen form".

Tabell 5.1.2.3b: Ordenes status per ordklasse.

Ordklasse	Annen bet.	Foreldet	Annen form	Annen frekvens	Sum ord i farsi	% av alle ord i ordklassen
Substantiver	37	15 (12)	7 (3)		59 (15)	$59/157 = 38 \%$
Adjektiver	6	3 (2)		3	12 (2)	$12/20 = 60 \%$
Verb	2	2 (1)	5		9 (1)	$9/21 = 43 \%$
Sum	45	20 (15)	12 (3)	3	80 (18)	$80/198 = 40 \%$

Tallgrunnlaget er lite, men muligens er ordklasse en relevant faktor for å forstå hvilken status dariord som skiller seg fra farsi har i farsi.

5.1.2.4 Ordenes status per semantisk felt

Tabellen under er en spesifisering av linjen for substantiver i tabellen over (5.1.2.3b).

Tabellen er ordnet etter antall prosent av ordene i et gitt semantisk felt som fins i farsi.

Prosenten for antall ord per semantisk felt som fins i farsi, varierer mellom 25 og 67 prosent (dvs. at spredningen her er større enn den mellom ordklassene). Vi ser at prosenten stiger

med antall innfødte ord i det semantiske feltet (jf. tabell 5.1.1.3, tallene for persiske og arabiske ord er lagt sammen).

Tabell 5.1.2.4: Status i farsi per semantisk felt.

Semantisk felt	Annen bet.	Foreldet	Annen form	Sum av ord i farsi delt på antall ord i sem. felt	Antall innfødte ord i sem. felt
8 Yrker	3	1 (1)		4 av 20 = 25 %	7
6 Militære	3	(2)	1 (1)	4 av 20 = 25 %	6
2 Bygninger	4	1 (2)		5 av 18 = 28 %	7
4 Klær	3	2		5 av 17 = 28 %	7
3 Inventar	4	2	1	7 av 21 = 33 %	9
5 Mat	4	2 (1)	2	8 av 20 = 40 %	9
8 Slektskap	5	5 (1)	2	12 av 20 = 60 %	14
1 Abstrakter	11	2 (5)	1 (2)	14 av 21 = 67 %	17
Sum	37	15 (12)	7 (3)	59/157 = 38 %	76

Tabellen viser at avstanden i vokabular mellom dari og farsi henger sammen med det emnet man snakker om.

Lazard poengterer at dari og farsi blir mer ensartet jo høyere språklig nivå det brukes på.¹⁰⁹ Hvis høyt språklig nivå skal brukes til å formidle noe om moderne temaer oppstått etter at afghansk og iransk persisk oppsto (som militærets rolle, samfunnets arbeidsdeling og inventar i et hjem), så vil man fort støte på ord dari og farsi ikke deler. Dermed kan vi si at denne undersøkelsen viser at semantisk felt også er et nyttig analytisk begrep for å beskrive hvor ensartet dari og farsi er.

Hvis han derimot mener at ordforskjeller forekommer mindre hyppig på høyere språklig nivå, kan ikke dette materialet brukes til å vurdere det utsagnet. Det er også mulig han mener at om dari- og farsitalende møtes så vil de unngå å bruke ord de vet eller regner med at den andre ikke forstår, eller at stigende språklig nivå forstås som ledsaget av en utsjaltning av temaer det kan snakkes om.

5.1.2.5 Frekvensforskjell

Frekvensforskjell er i mitt materiale kun attestert blant adjektivene. Større og mindre frekvensforskjeller fins sikkert i alle ordklasser (og semantiske felt), og de som påvises her, er egentlig ikke noe annet enn en påminnelse om at forskjeller i frekvens er en viktig side

¹⁰⁹ Lazard 1989, s. 290.

ved måten vokabular i dari skiller seg fra farsi på. Det trengs et korpus med dari og farsi som kan sammenlignes, skal man undersøke det området nærmere.

5.1.2.6 Oppsummering av underkapittelet om ordenes status (5.1.2)

De innfødte ordene i dari forekommer oftest i farsi, mens de språkene dari låner mest fra, pashto og nyindisk, er minst hyppig forekommende i farsi (se tabell 5.1.2.1, jeg ser bort fra russisk pga. lite materiale).

Stort sett er statusen "annen betydning" mer vanlig enn de andre. De persiske ordene er et unntak; "annen betydning" og "foreldet" er like store statuser (se 5.1.2.2). Blant ordklassene er substantivene de som i minst grad gjenfinnes i farsi.

5.1.2.4 viser at semantisk felt er viktig for avstanden mellom vokabularet i dari og farsi. Det er en observasjon som problematiserer forklaringen på avstanden som en funksjon av språklig nivå.

5.2 Ytterligere undersøkelser

Behovet for ytterligere undersøkelser for å avklare problemstillingen er tatt opp flere steder i dette kapitlet. Her følger en mer strukturert gjennomgang av det samme, som dermed også kan leses som en beskrivelse av noen av denne undersøkelsens begrensninger for å svare på problemstillingen.

I forlengelsen av undersøkelsen kunne flere ordklasser vært undersøkt. Jeg har for eksempel sett mange eksempler på adverb som skiller dari fra farsi (for eksempel 'alāwatan 'i tillegg', *pēšānhā* 'derpå'). Dette ville kunne etablere kunnskap om lånordspåvirkning i ulike ordklasser.

En annen mulig utvidelse kan være å ta inn flere semantiske felt for substantivene (for eksempel fins det mange ord som skiller dari fra farsi knyttet til semantiske felt som "dyr", "stoffer og materialer", "transportmidler", "kroppen" og "verktøy"). Verb, som er en stor ordklasse, kunne vært delt i enkle og sammensatte verb og muligens også etter semantiske kriterier. Abstrakter er det også så mange av at for eksempel religiøse uttrykk, litterære termer osv. med fordel kunne vært skilt ut.

Med flere semantiske felt kunne det vært gjort forsøk på å finne trekk i klasser av semantiske felt; som å skille mellom opphavsspråk i for eksempel konkrete og abstrakte semantiske felt; undersøke grad av lånord blant ord for kulturelle gjenstander versus naturfenomener etc.

Sammensetningen av semantiske felt i denne undersøkelsen er i stor grad en følge av hvilke ord som fantes i listene jeg brukte da jeg var på jakt etter ord som skiller dari fra farsi. Ved å bruke andre innfallsvinkler for å skaffe ordmateriale vil antagelig andre semantiske felt utkrystalliseres: En vei å gå er å sammenligne ordbøkene direkte. En annen er å ta utgangspunkt i daritekster (som da med fordel kan leses sammen med en iransk informant som kan peke på forskjeller), da unngår man også problemer knyttet til ordbøker og ordlister (jf. 3.1.3 Feilkilder). Den siste veien er den mest tidkrevende av de to, og vil generere semantiske felt knyttet til tekstens tema.

En mer presis undersøkelse av hvilke språk dari får ord gjennom, er ønskelig. Der bør det skilles mellom de ulike nyindiske og tyrkiske språkene. Et slikt arbeid vil omfatte lånehistorikk og krever historiske kunnskaper om kontaktsituasjonene og språkutbredelse, samt kunnskap om hvordan ordene formes av sine nye vertsspråk.

På et slikt grunnlag kunne man også forhåpentlig etablere mer presis kunnskap om i hvilke perioder dari har lånt ord fra hvilke språk. Dette innebærer også å innhente kunnskap om for eksempel hvorvidt de nyindiske ordene i dari er lånt direkte fra urdu-hindi eller (og det er kanskje mer sannsynlig, gitt språkernes geografiske utbredelse) via panjabi, hindko, sindhi og pashto eller andre språk.

Å få oversikt over Afghanistans mindre språks innflytelse er relevant, men vanskelig fordi det er få kilder som beskriver dem.

Betydningen til de arveord i materialet som også fins på nyindiske språk (for eksempel *maṣrūf*, *taklīf* på urdu) og pashto er en interessant undersøkelse i seg selv: Dersom betydningen er lik i disse språkene, men ulik den i farsi, er det grunnlag for å spørre om det er betydninger av ord i dari og for eksempel urdu som har endret seg, eller om det er betydningen i farsi.

Spørsmålet om hvor ofte ord som skiller dari fra farsi opptrer i dari, er viktig for å belyse forskjeller i vokabular mellom dari og farsi. Til det er det hensiktsmessig å bruke et elektronisk søkbart korpus for dari (som jeg ikke vet om fins i dag). Data derfra kan sammenlignes med et tilsvarende korpus for farsi (korpuset til *Ḥassanī* er ganske begrenset i en slik sammenheng). Dette kan også gi opplysninger om ordenes tilknytning til genre og stil.

Med et slikt korpus kunne også det som i denne undersøkelsen er kalt "frekvensforskjell" undersøkes.

En undersøkelse av i hvilken grad dari i tillegg til lånordene som ikke fins på farsi også har farsiekvivalenten, kan si noe om dublettene har stilistiske eller andre valører og vil belyse betydningen av stil og genre for vokabularforskjellene mellom dari og farsi (som forklaringsfaktor på linje med "semantisk felt" og "språklig nivå").

Denne undersøkelsen ser på hvordan dari avviker fra farsi (med et unntak i 5.1.2.2 Ordene i farsi fordelt på opphavsspråk og status). For å kartlegge og forklare ulikheter i vokabular mellom dari og farsi er det også interessant å se på hvordan farsi avviker fra dari.

En undersøkelse av det vokabularet i farsi som er ulikt dari antar jeg vil vise at semantisk utvikling i persisk og arabisk er viktig, og at lån fra tyrkisk og russisk, men særlig fransk og engelsk spiller en viktig rolle. Språkplanlegging står sterkere i Iran enn i Afghanistan, og dens innflytelse på temaet bør undersøkes. Det er videre interessant å undersøke hva dari har, der farsi har nyord. Ordene som lages i Iran, er ofte forståelige eller består av gjenkjennelige deler for afghanere, mens språkplanleggingsord fra Afghanistan oftest er pashto og helt fremmed for iranere. Språkplanlegging i Iran har produsert en masse spesialuttrykk som ikke fins på dari (annet enn som lån fra farsi og andre språk), som speiler at Iran er et teknologisk, industrielt og forskningsmessig mer avansert samfunn enn Afghanistan. En annen forskjell er at nedslagsfeltet for slike ord er mye videre i Iran enn i Afghanistan. Dels fordi det i Iran er produsert langt flere ord. Dels kan man anta at de spres bedre på grunn av høyere alfabetiseringsgrad og bedre kommunikasjonsmessig infrastruktur. Antall og omfang av slike ord i farsi er det, så vidt jeg vet, ikke utført kvantitative studier av. Det er også grunn til å tro at noen av disse ordene lånes inn i dari.

Kapittel 6: Konklusjon

Denne undersøkelsens formål har vært å belyse forholdet mellom dari og farsi ved å undersøke en del av det vokabular som skiller dari fra farsi. 198 dariord er undersøkt med hensyn til opphav, status i farsi, tilhørighet til ordklasse og, hva angår substantivene, tilhørighet til semantisk felt.

Analysen i kapittel 5 viser at det er flere persiske arveord enn nyindiske ord blant de ordene som skiller dari fra farsi. Dette er kanskje undersøkelsens viktigste resultat fordi faglitteraturen anslår at flertallet av slike ord er av nyindisk opprinnelse. Persiske arveord og gamle arabiske lånord (som vi samlet kaller ”innfødte” ord) utgjør ca. halvparten av materialet og er en dobbelt så stor gruppe som de nyindiske ordene.

Videre er antallet lånord fra nyindiske språk (45) og arabisk (29) høyere enn antallet lånord fra statsspråket pashto (19) som i sin tur ikke er så mye høyere enn antallet lånord fra engelsk (14).

Av de innfødte ordene finner vi igjen ca 2/3 i farsi (men ikke i samme bruk, betydning osv. som i dari). De innfødte ordene utgjør ca. 4/5 av materialets ord som fins i farsi. Antallet av materialets andre ord i farsi er langt lavere. Ord fra de noen av de språkene dari låner mest fra, nyindisk og pashto, forekommer mest sjelden i farsi (hhv 13 og 5 %).

De fleste av materialets dariord som vi finner igjen i farsi har der en annen betydning. For de persiske arveordene vi finner igjen i farsi er det spesielt at omtrent like mange av dem der fins som ”foreldet” som av ”annen betydning”.

Substantivene er den ordklassen hvis ord vi i minst grad finner igjen i farsi. Samtidig er substantiv den ordklassen alle språk låner mest til.

Opphavsspråkenes ord fordeler seg ujevnt mellom de semantiske feltene. For eksempel er det mange persiske ord blant slektskapstermene, mange nyindiske ord blant yrkesbetegnelsene og mange pashtoord blant militære termer, men ingen blant abstraktene. Gitt at de mange nyindiske ordene ikke bidrar i særlig grad til abstraktene (semantisk felt 1) antas det at disse kommer inn i dari som en følge av direkte kontakt mellom språkbrukere. Antagelig er også mange av de engelske ordene i materialet kommet inn i dari via nyindiske språk. Engelsk bidrar med forholdsvis mange ord for klær og tyrkisk med forholdsvis mange ord for slektskapsbetegnelser. Det er flere nyindiske enn pashtoord i alle ordklasser og semantiske felt med unntak av militære termer (semantisk felt 6) som må forklares med språkplanlegging. I noen grad er slik variasjon forklart.

Det konkluderes med at semantisk felt er en viktig analytisk kategori for å forstå forskjellen i vokabularet mellom dari og farsi. Dette er et tillegg til den faglitteraturen som bruker språklig nivå som et mål på hvor godt dari- og farsitalende (/skrivende) forstår hverandre.

Afghanistans mange mindre språk finner vi ikke spor av i materialet, muligens fordi metoden ikke er egnet. (Det er 5 ord jeg ikke har funnet opphavet til.)

Hvilke nyindiske språk de nyindiske ordene i materialet er lånt fra ikke er kartlagt. En sammenligning med skrivemåten på urdu-hindi har vist noen endringer av ord lånt inn fra nyindiske språk som ikke er nevnt i Farhadi.

Undersøkelsen har resultert i nye problemstillinger og forskningsforslag til mer omfattende undersøkelser av forholdet mellom vokabularene i dari og farsi:

Med samme metode kan problemstillingen ytterligere belyses med større materiale ord, fordelt på flere ordklasser og flere semantiske felt. Men ideelt sett bør videre undersøkelser unngå sekundærkilder (som ordbøker) og fortrinnsvis bruke korpus og informanter som kilder.

Det er ønskelig å presisere mer nøyaktig hvilke språk dari låner av. Dette gjelder kanskje særlig for nyindiske og tyrkiske språk. I den sammenheng må lån fra ulike språk knyttes til tid/periode og kunnskap om kontaktsituasjonene er nødvendig.

Videre er det av interesse å kartlegge ordforrådet som skiller dari og farsi kun ved bruksfrekvens (ikke betydning), dvs. ord som er svært mye mer vanlige i den ene eller andre varianten.

En annen type frekvens som bør undersøkes er hvor ofte det i gitte tekster (eller talespråk) opptrer ord som skiller de to standardene.

Ikke minst bør det foretas undersøkelser for å kartlegge det vokabular i farsi som skiller farsi fra dari. Ventelig vil det i større grad enn for dari knyttes til språkpolitikk.

For å kartlegge forholdet mellom vokabularet i dari og farsi bør også påvirkningskraften farsi har på dari evalueres. For eksempel bør det undersøkes i hvilken grad nyord og lånord i farsi tas opp som lån i dari og i hvilken grad dariord tar til seg betydning fra farsiorde.

Litteraturliste

Informasjon om bøker skrevet med andre alfabeter enn det latinske (persiske, pashto, urdu, kyrilliske) har jeg transkribert på samme vis som i resten av denne oppgaven, men ikke satt i kursiv (med mindre det er en del av tittelen). I de tilfeller titlene selv rommer transkripsjon av tittel, forfatternavn osv. er den transkripsjonen brukt i litteraturlisten. I litteraturlisten fins altså min transkripsjon ved siden av en del andre.

Afġānī-nawīs, Abdullah (1957): *Afġān-qāmūs*. Kabul : Pashto Academy.

Afġānī-nawīs, Abdullah (1961): *Lūqāt-e ‘āmiāna-ye fārsī-ye afġānestān*. Kabul (?) : Daulatī maṭba‘a.

Ahadi, Shahram (2002): *New Persian language and linguistics : a selected bibliography up to 2001*. Wiesbaden : Harrassowitz.

Akmajian, A., R.A. Demers og R.M. Harnish (1979): *Linguistics : an introduction to language and communication*. Cambridge, Mass. : MIT Press.

Amarlou, Mano (1998): *Stor persisk-norsk ordbok*. Oslo : Universitetsforlaget.

Andreassen, Irene (2003): *Tainariksi kuttuthaan se steimpiitti täälä. En studie av kvenske fiske- og sjødyrnavn i Varanger, Porsanger og Alta*. Tromsø : Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø. [Dr.art.-avhandling]

Anvari, Hassan (red.) (2002): *Farhang-e bozorg-e soxan*. Teheran : Enteshārāt-e soxan.

Anvari, Hassan (red.) (2003): *Farhang-e fešorde-ye soxan*. Teheran : Enteshārāt-e soxan.

Appel, R. og P. Muysken (1987): *Language contact and bilingualism*. London : Edward Arnold.

Ārezū, Abdūl-ġofūr (2001): *Siāh sepīd andarūn. Seirī dar āsār-e maulānā ḡāj moḡammad esma‘īl siāh*. Mašhad : Enteshārāt-e tarāne.

Aslanov, M.G. (1966). *Afgansko-russkij slovar’ (puštu): 50000 slov*. Moskva : Russkij jazyk.

Awde, N. (2002): *Dari: Dari-English, English-Dari dictionary & phrasebook*. New York : Hippocrene.

Ballard (1990): “Calendar” i Yarshater, Ehsan (red.) *Encyclopædia Iranica*, bind 4.

Bāṭenī, Moḡammad Reżā (1997): *Farhang Mo‘āšer English-Persian Dictionary*. 8. opplag. Teheran : Farhang Mo‘āšer (førsteopplag 1992)

Berkov, V.P. (1987): *Russisk-norsk ordbok*. Moskva : Russkij Jazyk.

Bogdanov, L. (1930): *Stray notes on Kābulī Persian*. (Sted og utgiver ikke oppgitt). Særtrykk av “Journal and Proceedings, Asiatic Society of Bengal”, (new series), vol. 26, 1930, no. 1.

CAS (uten dato): *Dari for Foreigners - Books I and II*. The Center for Afghanistan Studies at Omaha, Nebraska.

Doerfer, Gerhard (1963-1975): *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen : unter besonderer Berücksichtigung älterer neupersischer Geschichtsquellen, vor allem der Mongolen- und Timuridenzeit*. Wiesbaden : F. Steiner.

- Dulling, G.K. (1973): *The Hazaragi dialect of Afghan Persian*. London : Central Asian Research Centre.
- Enṣāfpour, Q¹¹⁰. (1999): *Kāmel-e farhang-e fārsī*. Tehran : Zavvār Publications.
- Farhadi, A.G Ravan (1975): *The spoken Dari of Afghanistan : a grammar of Kāboli Dari compared to the literary language*. [engelsk utgave av den franske førsteutgaven fra 1955]. Kabul.
- Haghshenas, Ali Mohammad, Hossein Samei og Nargues Entekhabi (2003): *Farhang Moaser One-Volume Millenium English-Persian Dictionary*. Teheran : Farhang Moaser Publishers
- Ḥassanī, Ḥamīd (2005). *Vāzehā-ye porkārbord-e fārsī-ye emrūz. Bar mabnā-ye peikare-ye yek mīlīon loqatī (šāmel-e bīš az 8000 loqat-e qāmūsī-o qeir-e qāmūsī)*. [Eng. tittel: The most frequent words of today Persian. Including over 8,000 frequent words. Based on a one-million-word corpus]. Teheran : Kanūn-e zabān-e īrān.
- Haugen, Einar (1969): *The Norwegian Language in America : a study in bilingual behaviour*. Bloomington : Indiana University Press.
- Hava, J.G. (2006): *Arabic English Dictionary for Advanced Learners*. Goodword Books, India.
- Horn, Paul (1893): *Grundriss der neupersischen Etymologie*. Strassbourg : Verlag von J. Trübner.
- Junker, Heinrich F.J. og Bozorg Alavi (1968): *Persisch-deutsches Wörterbuch*. Leipzig : VEB Verlag Enzyklopädie.
- Kāzemī, Moḥammad Kāzem (2003): *Hamzabānī-o bizabānī* [samspråkklighet og ikkespråkklighet], Teheran.
- Kieffer, Ch.M. (1985): “Afghanistan V. Languages”, side 501–516 i Yarshater, Ehsan (red) (1985) *Encyclopædia Iranica* vol. I.
- Kiseleva, L.N. (1973): *Ocerki po leksikologii jazyka dari*. Moskva.
- Kisileva, L.N. (1974): “Maqālehā-yī dar loqatšenāsī-ye zabān-e darī” [Noen artikler om dari leksikografi] side 38–47 i *Adab* (1974) 22.1. [Dette er en oversettelse fra russisk av innledningen (*Vvedenie*) i Kiseleva 1973 foretatt av Assadullah Ḥabīb]
- Kiseleva, L.N. og V.I. Mikolajčik (1986): *Dari-russkij slovar’: 21000 slov*. Moskva : Russkij jazyk.
- Lazard, Gilbert (1956): “Caractères distinctifs de la langue tadjik”, side 117–186 i *Bulletin de la Société de linguistique de Paris*, vol. 52, nr. 1. Paris : Klincksieck.
- Lazard, Gilbert (1957): *Grammaire du persan contemporain*. Paris.
- Lazard, Gilbert (1970): “Persan and Tajik”, side 64–96 i Sebeok, T.A. (red.) *Current trends in linguistics*. The Hague, Paris : Mouton.
- Lazard, Gilbert (1985): “Les emprunts arabes dans la prose persane du Xe au XIIe siècle : aperçu statistique”, 163–178 i Lazard 1995 *La formation de la langue persane*. Paris : diffusion Peeters.

¹¹⁰ Prikken over q-en er knapt synlig, men første bokstaven i dette navnet er altså en q̇.

- Lazard, Gilbert (1989): "Le persan", side 263-293 i Rüdiger Schmitt (red.) *Compendium Linguarum Iranicarum*. Wiesbaden : Dr. Ludwig Reichert Verlag.
- Lorenz, Manfred (1979): *Lehrbuch des Pashto (Afghanisch)*. Leipzig : Verlag Enzyklopädie.
- Lorenz, Manfred (1990): "Die Entwicklung des Paschto als moderne Literatursprache", side 105-125 i Fodor og Hagège bind V i verket *Language Reform : history and future*.
- Lorimer, D.L.R. (1915): *Pashtu. Part I. Syntax of colloquial Pashtu with chapters on the Persian and Indian elements in the modern language*. Oxford : At The Clarendon Press.
- McGregor, Ronald Stuart (red.) (1993): *The Oxford Hindi-English Dictionary*. Oxford : Oxford University Press.
- McMahon, A.M.S. (1994): *Understanding language change*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Moḥammadī, M.H. (1998): *Sūra-ye bacceḥā-ye masjed 43, vīḡa afqānestān*. Teheran : Housse-ye honarī.
- Moʿin, Mohammad (1998): *Farhang-e fārsī (motavasset)*. Tehran : Amir Kabir. [12. opplag, opprinnelig gitt ut mellom 1963 og 1973]
- Morgenstierne, Georg (1926): *Report on a linguistic mission to Afghanistan*. Oslo : Instituttet for sammenlignende kulturforskning.
- Morgenstierne, Georg (1927): "Persian Texts from Afghanistan", side 309-328 i *Acta Orientalia, ediderunt societates orientales Batava, Danica, Norvegica*, vol. V, Apud E.J. Brill, Lugduni Batavorum.
- Morgenstierne, Georg (2003): *A new etymological vocabulary of Pashto*. Compiled and edited by J. Elfenbein, D.N. MacKenzie and Nicholas Sims-Williams. Wiesbaden : Reichert.
- Nawata, Tetsuo (1990): *Darīgo bunpō nyūmon* [An introduction to Dari grammar]. Tokyo : Daigakushorin.
- Neghat, Muḥammad Nasīm (1993): *Dari-English Dictionary*. Omaha, Nebraska : Center for Afghanistan Studies.
- Oranskij, Iosif (1977): *Les langues iraniennes*. Paris. [oversatt fra russisk av Joyce Blau, originalen kom ut i 1963 med tittelen *Iranskije jazyki*].
- Ostrovskij, B.Ja. (1994): "Učebnik jazyka dari". Moskva : Nauka.
- Penzl, Herbert (1955): *A grammar of Pashto : a descriptive study of the dialect of Kandahar, Afghanistan*. Washington, D.C. : The Council.
- Perny, A. (1986): *Manuel de dari parlé : notions de grammaire et de vocabulaire du persan parlé en Afghanistan*. Paris : Centre de recherches et d'études documentaires sur l'Afghanistan.
- Perry, John R. (1985): "Language Reform in Turkey and Iran", side 295-311 i *International Journal of Middle East Studies*, vol. 17. New York : Cambridge University Press.
- Phillott, D.C. (1919): *Higher Persian grammar for the use of the Calcutta University : showing differences between Afghan and modern Persian, with notes on rhetoric*. Calcutta : Calcutta University.

- Platts, John T. (1997): *A dictionary of Urdū, classical Hindī, and English*. New Delhi : Munshiram Manoharlal. [Førsteutgave 1884].
- Raonaq, Mohammad Ali (1989): *Manuel de Persan parlé en Afghanistan*. Paris : L'Asiathèque.
- Romaine, S. (1995): *Bilingualism*. Oxford : Blackwell.
- Rubinchik, J.A. (1971): *The modern Persian language*. Moskva.
- Şadrī-afšār, Qolām¹¹¹ Ḥussain, Ḥakamī Nasrīn og Nastaran Ḥakamī (1998): *Farhang-e fārsī-ye emrūz*. Teheran : Mu'assese-ye naşr-e kaleme [tredje utgave, førsteutgaven kom ut i 1990].
- Shafeev, D.A. (1964): *A short grammatical outline of Pashto*. The Hague : Mouton.
- Shapiro, Michael C. (2003): "Hindi", kapittel 7 i Cardona, G. og Dhanesh Jain (red.) *The Indo-Aryan Languages*. London : Routledge.
- Skjærvø, Prods O. (1989): "Pashto", side 384-410 i Rüdiger Schmitt (red.) *Compendium Linguarum Iranicarum*. Wiesbaden : Dr. Ludwig Reichert Verlag.
- Steingass, F. (1988): *A comprehensive Persian-English dictionary : including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature : being Johnson and Richardson's Persian, Arabic, and English dictionary, revised, enlarged, and entirely reconstructed*. Iran University Press (Markaz-e naşr-e dāneşgāhī) [Offset av 8. opptrykk fra 1988 som ble gitt ut i London av Routledge & Kegan Paul. Førsteutgaven kom ut i 1892]
- Svensén, Bo (2004): *Handbok i lexikografi : ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. Stockholm : Norstedt.
- Thiesen, Finn (uten dato): "Persisk litteratur – en oversikt. Iran; sprog, kultur, litteratur", 1-27 i *Midtøsten- og Nord-Afrikakunnskap. Semesteremne del 1. Kultur/skjønnlitteratur 6. Persisk*. Compendium utgitt av Institutt for østeuropeiske og orientalske studier ved Universitetet i Oslo.
- Thiesen, Finn (2004): "Telugu Loanwords and the Influence of Prehistoric Telugu on Indo-Aryan", side 545-554 i Hyllestad, A. *Per Aspera ad Asteriscos. Studia Indogermanica in honorem JENS ELMEGÅRD RASMUSSEN sexagenarii Idibus Martiis anno MMIV*. Innsbruck : Universität Innsbruck.
- Thiesen, Finn (2005): "Eleven etymologies", side 213-216 i Weber, D. (red.) *Languages of Iran: Past and Present. Iranian Studies in memoriam David Neil MacKenzie*. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag.
- Thomason, S.G. (2001): *Language contact*. Edinburgh : Edinburgh University Press.
- Vahman og Pedersen (2001): *Persisk-dansk ordbog*. Gyldendal.
- Vā'ezī, H. (1994): *Sarvhā va tūfānhā*. Teheran.
- Vā'ezī, H. (1996a): *Seyyed, xodā ḥāfez*. Teheran.
- Vā'ezī, H. (1996b): *Bedorūd ... xāk-e auliā'! Majmū'a-ye xāterāt-e jehād-e afqānestān*. Teheran : Houze-ye honarī.
- Vā'ezī, H. (1998): *Sorx jāmegān-e bāmdādī*. Teheran.
- Wahab, Shaista (2004): *Beginner's Dari (Persian)*. New York : Hippocrene Books.

¹¹¹ Prikken over q-en er vanskelig å se, men det er en q som står der.

- Wehr, Hans (1976): *Arabic-English Dictionary*. Ithaca, N.Y. : Spoken Language Services.
- Wilson, J.C. (1960): "An introduction to colloquial Kabul Persian". Kabul.
- Winter, W. (1992): "Borrowing and non-borrowing in Walapai", side 213-228 i Jahr, E.H. *Language contact. Theoretical and Empirical Studies*. Berlin : Mouton de Gruyter.
- Yule, Henry og A.C. Burnell (1969): *Hobson-Jobson: a glossary of colloquial Anglo-Indian words and phrases, and of kindred terms, etymological, historical, geographical and discursive*. London : Routledge & K. Paul. [Førsteutgaven kom ut i 1903].

Appendiks: Materialet ordnet alfabetisk

آلش āleš, [tyrkisk], bytte. *F.ekv*; تعویض ta'vīž.

افگار afgār, [persisk], såret. *F.ekv*; مجروح majrūh.

الماری almārī, [nyindisk], skap. *F.ekv*; گنجہ ganje.

امباق ambāq, [persisk], kvinner gift med samme mann. *F.ekv*; هوو havū.

انجنیر enjenīr, [engelsk], ingeniør. *F.ekv*; مهندس mohandes.

اندیوالی andēwālī, [nyindisk], vennskap. *F.ekv*; دوستی dūstī.

انکشاف enkešāf, [arabisk], utvikling. *F.ekv*; توسعه touse'e.

ایور ēwar, [persisk], ektemanns bror. *F.ekv*; برادر شوهر barādar-šouhar.

باجہ bāja, [tyrkisk], konens søsters ektemann. *F.ekv*; باجناق bājenāq.

بادرنگ bādrang, [persisk], agurk. *F.ekv*; خیار xiār

بادنجان رومی bādenjān-e rūmī, [persisk], tomat. *F.ekv*; گوجه فرنگی gouje-farangī.

بای bāy, [tyrkisk], rik. *F.ekv*; ثروتمند sarvatmand.

بایلر bāylar, [engelsk], varmtvannsbereder. *F.ekv*; آب گرم کن ābgarmkon.

بچه bacca, [persisk], sønn. *F.ekv*; پسر pesar.

بچه اندر bacca-andar, [persisk], stesønn. *F.ekv*; ناپسری nā-pesarī.

برنده baranda, [nyindisk], veranda. *F.ekv*; ایوان eivān.

بریدمن brēdman, [pashto], løytnant. *F.ekv*; ستوان sotvān.

بسته کردن basta kardan, [persisk], å stenge. *F.ekv*; بستن bastan.

بلوک bolūk, [tyrkisk], tropp. *F.ekv*; دسته daste.

بنجاره banjāra, [nyindisk], selger av galanteri- og korteverer. *F.ekv*; خرازی فروش xarrāzī-forūš.

بوره būra, [nyindisk], sukker. *F.ekv*; شکر šekar.

بهی behī, [persisk], kvede. *F.ekv*; به beh.

پالک pālak, [nyindisk], spinat. *F.ekv*; اسفناج esfenāj.

پالیدن *pālīdan*, [persisk], å lete. *F.ekv*; جوست و جو کردن *jost-o jū kardan*.
 پت *pot*, [nyindisk], gjemt. *F.ekv*; پنهان *penhān*.
 پتلون *patlūn*, [fransk], bukse. *F.ekv*; شلوار *šalvār*.
 پتنوس *patnūs*, [russisk], (te)brett. *F.ekv*; سینی *sīnī*.
 پدراندر *pedar-andar*, [persisk], stefar. *F.ekv*; ناپدری *nā-pedarī*.
 پدرکلان *pedar-kalān*, [persisk], bestefar. *F.ekv*; پدر بزرگ *pedar-bozorg*.
 پرچون فروش *parcūn-forōš*, [nyindisk], detaljist. *F.ekv*; خرده فروش *xorde-forūš*.
 پرداخت *pardāxt*, [persisk], aktelse, oppmerksomhet. *F.ekv*; احترام *eḥterām*.
 پرزه *porza*, [persisk], del. *F.ekv*; قطعه *qaṭ'e*.
 پرسان کردن *porsān kardan*, [persisk], å spørre. *F.ekv*; پرسیدن *porsīdan*.
 پکه *paka*, [nyindisk], vifte. *F.ekv*; پنکه *panke*.
 پنجه *panja*, [persisk], gaffel. *F.ekv*; چنگال *cangāl*.
 پندیدن *pondīdan*, [pashto], å hovne opp. *F.ekv*; ورم کردن *varam kardan*.
 پوچک *pūcak*, [persisk], patronhylse. *F.ekv*; پوکه *pūke*.
 پهره کردن *pahra kardan*, [persisk], å bevokte. *F.ekv*; محافظت کردن *moḥāfezat kardan*.
 پیزار *paizār*, [persisk], sko. *F.ekv*; کفش *kafš*.
 پیشین *pēšīn*, [persisk], (tidlig) ettermiddag. *F.ekv*; عصر *‘ašr*.
 پیلوت *pīlōt*, [fransk], pilot. *F.ekv*; خلبان *xalabān*.
 تربوز *tarbūz*, [persisk], vannmelon. *F.ekv*; هندوانه *hendevāne*.
 تشناب *tašnāb*, [pashto], toalett. *F.ekv*; دستشویی *dastšūyī*.
 تعمیر *ta‘mīr*, [arabisk], bygning. *F.ekv*; ساختمان *sāxtemān*.
 تفنگچه *tofangca*, [persisk], pistol. *F.ekv*; هفت تیر *haft-tīr*.
 تکرری *tokrī*, [nyindisk], (frukt-) kurv. *F.ekv*; سبد *sabad*.
 تکلیف *taklīf*, [arabisk], vanskelighet, besvær. *F.ekv*; مشکل *moškel*.
 تورن جنرال *tūran-jenrāl*, [pashto], generalløytnant. *F.ekv*; سپهبد *sepahbod*.

tōlay, [pashto], brigade. *F.ekv*; تپ *tīp*.

تهداب *tahdāb*, [pashto], fundament. *F.ekv*; اساس *asās*.

تیر کردن *tēr kardan*, [pashto], å passere (tid). *F.ekv*; گذشتن *gozaštan*.

تیکه دار *tēka-dār*, [nyindisk], entreprenør. *F.ekv*; پیمان کار *peimān-kār*.

تيله کردن *tēla kardan*, [nyindisk], å støte, puffe. *F.ekv*; هل دادن *hol dādan*.

ثقافت *saqāfat*, [arabisk], kultur. *F.ekv*; فرهنگ *farhang*.

جاغور *jāqūr*, [pashto], våpenmagasin. *F.ekv*; خشابِ فشنگ *xašāb-e fešang*.

جمپر *jampar*, [engelsk], genser. *F.ekv*; پلیور *polīver*.

جنرال *jenrāl*, [engelsk], general. *F.ekv*; ژنرال *ženerāl*.

جنوری *jenwarī*, [engelsk], januar. *F.ekv*; ژانویه *žānvīe*.

جواری *jowārī*, [nyindisk], mais. *F.ekv*; ذرت *zorrāt*.

جوالی *jawālī*, [persisk], bærer. *F.ekv*; حمال *hammāl*.

چادر *cādar*, [persisk], skaut. *F.ekv*; روسری *rūsarī*.

چاینک *cāynak*, [russisk], tekane. *F.ekv*; قوری *qūrī*.

چپ *cop*, [nyindisk], taus. *F.ekv*; خاموش *xāmūš*.

چپراسی *caprāsī*, [nyindisk], bud. *F.ekv*; قاصد *qāšed*.

چپرکت *caparkat*, [nyindisk], seng. *F.ekv*; تختِ خواب *taxt-e xwāb*.

چپلیک *caplak*, [nyindisk], sandal. *F.ekv*; دمپایی *dampāyī*.

چت *cat*, [nyindisk], tak, himling. *F.ekv*; سقف *saqf*.

چتل *catal*, [nyindisk], skitten. *F.ekv*; کثیف *kašīf*.

چقور *coqūr*, [tyrkisk], dyp. *F.ekv*; عمیق *‘amīq*.

چلم *celam*, [nyindisk], vannpipe. *F.ekv*; قلیان *qalyān*.

چلیدن *celīdan*, [nyindisk], å være i omløp. *F.ekv*; روان بودن *ravān būdan*.

چور کردن *cūr kardan*, [nyindisk], å plyndre. *F.ekv*; غارت کردن *qārat kardan*.

چوشیدن *cōšīdan*, [nyindisk], å suge. *F.ekv*; مکیدن *makīdan*.

چوکات cawkāt, [nyindisk], ramme (for vindu eller dør). *F.ekv*; چهارچوب cahārcūb.

چوکی caukī, [nyindisk], stol. *F.ekv*; صندلی şandali.

چهارمغز cahārmaqz, [persisk], valnøtt. *F.ekv*; گردو gerdū.

چیچکی cēcakī, [tyrkisk], kopparret. *F.ekv*; آبله رو ābelerū.

حمل ḥamal, [arabisk], navnet på årets første måned. *F.ekv*; فروردین farvardīn.

حویلی ḥawīlī, [arabisk], gårdplass. *F.ekv*; حیاط ḥayāt.

خرد xord, [persisk], liten. *F.ekv*; کوچک kūcek.

خسر xosor, [persisk], svigerfar, sviger-. *F.ekv*; پدر زن pedar-zan og پدر شوهر pedar-šouhar.

خسربره xosor-bora, [persisk], kones bror. *F.ekv*; برادرزن barādar-zan.

خشت پخته xešt-e poxta, [persisk], brent murstein. *F.ekv*; آجر ājor.

خشو xošū, [persisk], svigermor. *F.ekv*; مادر زن mādar-zan og مادر شوهر mādar-šouhar.

خیاشنه xiāšna, [persisk], kones søster. *F.ekv*; خواهر زن xwāhar-zan.

خیل xēl, [arabisk], ætt. *F.ekv*; فامیل fāmīl.

دارباز dārbāz, [persisk], akrobat. *F.ekv*; بند باز bandbāz.

داشت dāš, [persisk], ovn. *F.ekv*; فر fer.

درگیران dargīrān, [persisk], opptenningsved. *F.ekv*; گیرانه gīrāne.

دروازه darwāza, [persisk], dør. *F.ekv*; در dar.

دریشی derēšī, [engelsk], antrekk. *F.ekv*; لباس lebās.

دسترخوان dastarxwān, [persisk], duk. *F.ekv*; سفره sofre.

دگرمن dagarman, [pashto], oberstløytnant. *F.ekv*; سرهنگ دوم sarhang-dovvom.

دگروال dagarwāl, [pashto], oberst. *F.ekv*; سرهنگ sarhang.

دلچسپ delcasp, [persisk], interessant. *F.ekv*; جالب jāleb.

دلگی مشر dalgai-mešer, [pashto], korporal. *F.ekv*; سر جوخه sar-jūxe.

دو زدن dau zadan, [ukjent opprinnelse], å banne. *F.ekv*; فحش دادن foḥš dādan.

دو صد do šad, [persisk], to hundre. *F.ekv*; دویست devīst.

dēgar, [persisk], sen ettermiddag. *F.ekv*; عصر 'aşr.

rawāš, [pashto], rabarbra. *F.ekv*; ریواس rīvās.

rawak, [persisk], skuff. *F.ekv*; کشو kešou.

zan-ēwar, [persisk], ektemanns brors kone. *F.ekv*; جاری jārī.

zīna, [persisk], trapp. *F.ekv*; پلکان pellekān.

žūrnālīst, [fransk], journalist. *F.ekv*; خبرنگار xabar-negār.

sterjenrāl, [pashto], (en type) general. *F.ekv*; ارتشبد artešbod.

selderāj, [pashto], lange underbukser. *F.ekv*; زیر شلوار zīr šalvār.

samāroq, [persisk], sopp. *F.ekv*; قارچ qārc.

santara, [nyindisk], mandarin. *F.ekv*; نارنگی nārengī.

šādī-bāz, [pashto], taskenspiller. *F.ekv*; لوطی عنتری lūṭī-'antarī.

šārwāl, [pashto], borgermester. *F.ekv*; شهردار šahrdār.

šaftālū, [persisk], fersken. *F.ekv*; هلو holū.

šabāḥ, [arabisk], morgendag. *F.ekv*; فردا fardā.

šandalī, [arabisk], "varmebord". *F.ekv*; کرسی korsī.

zābeṭ-e amr, [arabisk], adjutant. *F.ekv*; آجدان ājdān.

ṭabī'at, [arabisk], humør. *F.ekv*; حال ḥāl.

'alāqa-dār, [persisk], distriktssjef. *F.ekv*; بخشدار baxšdār.

'amaliyat, [arabisk], å operere (medisinsk). *F.ekv*; عمل کردن 'amal kardan.

'an'ana, [arabisk], tradisjon. *F.ekv*; سنت sonnat.

qarīb, [arabisk], fattig. *F.ekv*; فقیر faqīr.

qūrī, [persisk], fat. *F.ekv*; دیس dīs.

fāltū, [nyindisk], overflødig, ekstra. *F.ekv*; اضافی eẓāfī.

ferqa, [arabisk], divisjon. *F.ekv*; لشکر laškar.

fair kardan, [engelsk], å skyte. *F.ekv*; شلیک کردن šelīk kardan.

فایسلا کردن *faişala kardan*, [arabisk], å beslutte. *F.ekv*; تصمیم گرفتن *taşmīm gereftan*.

قشله *qeşla*, [tyrkisk], kaserne. *F.ekv*; پادگان *pādgān*.

قلبه کردن *qolba kardan*, [arabisk], å pløye. *F.ekv*; شخم زدن *şoxm zadan*.

قوماندان *qūmāndān*, [fransk], kommandant. *F.ekv*; فرمانده *farmānde*.

قیمت *qīmat*, [arabisk], dyr. *F.ekv*; گران *gerān*.

کارتوس *kārtūs*, [fransk], patron. *F.ekv*; فشنگ *feşang*.

کاکا *kākā*, [nyindisk], farbror. *F.ekv*; عمو *‘amū*.

کالا *kālā*, [persisk], klær. *F.ekv*; لباس *lebās*.

کتاره *ketāra*, [pashto], gelender, gjerde. *F.ekv*; نرده *narde*.

کته *katta*, [pashto], stor. *F.ekv*; بزرگ *bozorg*.

کثافت *keşāfat*, [arabisk], tetthet. *F.ekv*; غلظت *qelṣat*.

کچالو *kacālū*, [nyindisk], potet. *F.ekv*; سیب زمینی *sīb-zamīnī*.

کرای *karāyī*, [nyindisk], stekepanne. *F.ekv*; ماهیتابه *māhītābe*.

کرت *korta*, [persisk], skjorte. *F.ekv*; کاپشن *kāpšen*.

کرتی *kortī*, [persisk], dressjakke. *F.ekv*; کت *kot*.

کفیدن *kafīdan*, [persisk], å sprekke. *F.ekv*; ترکیدن *tarakīdan*.

کلال *kolāl*, [persisk], pottemaker. *F.ekv*; سفالگر *sofāl-gar*.

کلان *kalān*, [persisk], stor. *F.ekv*; بزرگ *bozorg*.

کلتور *kaltūr*, [fransk], kultur. *F.ekv*; فرهنگ *farhang*.

کلکین *kelkin*, [nyindisk], vindu. *F.ekv*; پنجره *panjare*.

کمپل *kampal*, [nyindisk], pledd. *F.ekv*; پتو *patū*.

کندک *kandak*, [persisk], bataljon. *F.ekv*; گردان *gordān*.

کواسه *kawāsa*, [persisk], oldebarn av hankjønne. *F.ekv*; نتیجه *natīje*.

کوته *kōta*, [nyindisk], rom. *F.ekv*; اتاق *otāq*.

کوری *kōrī*, [ukjent opphav], skohæl. *F.ekv*; پاشنه *pāšene*.

کیله kēla, [nyindisk], banan. *F.ekv*; موز mouz.
 گادی وان gādīwān, [nyindisk], vognmann. *F.ekv*; درشکه چی doroške-cī.
 گپ زدن gap zadan, [persisk], å snakke. *F.ekv*; صحبت کردن soḥbat kardan.
 گریان کردن geriān kardan, [persisk], å gråte. *F.ekv*; گریه کردن gerye kardan.
 گندنه gandana, [persisk], purre. *F.ekv*; تره tare.
 گوگرد gūgerd, [persisk], fyrstikker. *F.ekv*; کبریت kebrīt.
 لایتر lāytar, [engelsk], lighter. *F.ekv*; فندک fandak.
 لبلبو lablabū, [persisk (eg. assyrisk)], bete. *F.ekv*; چغندر coḡondar.
 لفت left, [engelsk], heis. *F.ekv*; آسانسور āsānsūr.
 لی lok, [ukjent opphav], tykk, grov. *F.ekv*; کلفت koloft.
 لمبیدن lombīdan, [ukjent opprinnelse], å falle sammen. *F.ekv*; فرو ریختن forū rīxtan.
 لنگی longī, [persisk], turban. *F.ekv*; عمامه ‘amāme.
 لول دادن lōl dādan, [nyindisk], å rulle. *F.ekv*; غلتیدن ḡaltīdan.
 لیلیه lailia, [arabisk], internat, studentbolig. *F.ekv*; خوابگاه xwābgāh.
 ماشیندار māšīndār, [engelsk], mitraljose. *F.ekv*; مسلسل mosalsal.
 مالتہ māltā, [nyindisk], appelsin. *F.ekv*; پرتقال portoqāl.
 ماما māmā, [nyindisk], morbror. *F.ekv*; دایی dāyī.
 مأمور ma’mūr, [arabisk], embetsmann. *F.ekv*; کارمند kārmand.
 مانده mānda, [persisk], sliten, trett. *F.ekv*; خسته xaste.
 مرچ morc, [nyindisk], pepper. *F.ekv*; فلفل felfel.
 مرکز گرمی markaz-garmī, [persisk], sentraloppvarming. *F.ekv*; شوفاز šofāž.
 مستری mestarī, [nyindisk], mekaniker. *F.ekv*; مکانیک mekānīk.
 مصروف maṣrūf, [arabisk], opptatt. *F.ekv*; مشغول mašḡūl.
 مفاهمه mofāhema, [arabisk], gjensidig forståelse. *F.ekv*; تفاهم tafāhom.
 مفکوره mafkūra, [arabisk], ide, tanke. *F.ekv*; فکر fekr.

مفلر maflar, [engelsk], skjerf. *F.ekv*; شال گردن *šālgardan*.

مکلفیت mokallafiyat, [arabisk], plikt. *F.ekv*; وظیفه *vazīfe*.

ملکی molkī, [arabisk], sivil. *F.ekv*; غیر نظامی *qeir-e nezāmī*.

ملی molī, [nyindisk], reddik. *F.ekv*; ترب *torob*.

موتروان mōtarwān, [nyindisk], sjåfør. *F.ekv*; راننده *rānande*.

موجی mōcī, [nyindisk], (lappe-) skomaker. *F.ekv*; کفاش *kaffāš*.

موزه mōza, [persisk], støvel. *F.ekv*; چکمه *cekme*.

میده maida, [persisk], liten. *F.ekv*; کوچک *kūcek*.

ناک nāk, [nyindisk], pære. *F.ekv*; گلابی *golābī*.

نالین nālīn, [persisk], madrass. *F.ekv*; تشک *tošak*.

نکتایی nektāyī, [engelsk], slips. *F.ekv*; کراوات *kerāvāt*.

نل nal, [nyindisk], rør. *F.ekv*; لوله *lūle*.

ننو nanū, [ukjent opphav], mannlig ektefelles søster. *F.ekv*; خواهر شوهر *xwāhar-šouhar*.

نواسه nawāsa, [persisk], barnebarn. *F.ekv*; نوه *nave*.

نوشته کردن newešta kardan, [persisk], å skrive. *F.ekv*; نوشتن *neveštan*.

نیکر nīkar, [engelsk], shorts. *F.ekv*; شلوارک *šalvārak*.

وارخطا wārxaṭā, [pashto], forvirret. *F.ekv*; آشفته *āšofte*.

وال wālsāket, [engelsk], (elektrisk) støpsel. *F.ekv*; پریز *perīz*.

والی wālī, [arabisk], guvernør. *F.ekv*; استاندار *ostāndār*.

وضاحت waṣāḥat, [arabisk], klarhet. *F.ekv*; روشنایی *roušanāyī*.

هاوان hāvān, [persisk], bombekaster. *F.ekv*; خمپاره انداز *xompāre-andāz*.

همشیره hamšīra, [persisk], sykepleier. *F.ekv*; پرستار *parastār*.

یازنه yāzna, [tyrkisk], søsters mann. *F.ekv*; آیزنه *āyezne*.

یخن yaxan, [tyrkisk], krage. *F.ekv*; یقه *yaqa*.

ینگه yanga, [tyrkisk], brorskone. *F.ekv*; زن برادر *zan-barādar*.